

SPAREBANKEN SØR

Årsrapport 2015

Innholdsfortegnelse

4	Året 2015
6	Nøkkeltall konsern
8	Styrets beretning
18	Resultatregnskap
19	Balanse
20	Endringer i egenkapital
21	Kontantstrømoppstilling
22	Noter
72	Eierstyring og selskapsledelse
77	Erklæring fra styret og daglig leder
78	Revisjonsberetning
80	Kontrollkomiteens årsmelding
81	Organisering
81	Bankens avdelinger
82	Konsernledelsen

Året 2015

ET ENDRINGENS ÅR

Vi er i en periode med store omslag i omgivelsene. Nettopp derfor er det godt å ha en helt fersk strategiplan som gir retning for bankens utvikling. Vi har endret oss de siste to årene, og må endre oss enda mer i årene som kommer. Det er kun gjennom forvandling og utvikling vi kan sikre oss å være banken som skaper vekst og utvikling i landsdelen vår. Endringshastigheten i finansnæringen er sterkt økende, og bankenes distribusjonsmodeller påvirkes av store forandringer i kundenes atferd og bruk av finansielle tjenester. Digitalisering og ny teknologi gir både utfordringer og muligheter. Vår oppgave i Sparebanken Sør er å tilpasse oss fremtiden raskt nok, samtidig som vi tar med oss våre styrker og grunnleggende verdier. Kundene velger i større grad selv å utføre arbeidsoppgaver som tidligere ble utført av ansatte i bankene. Det betyr også at vi endrer på måten bankens produkter kjøpes og tjenestene brukes. Samtidig betyr det at vi kan utnytte våre kunderådgiveres sterke kunnskap og relasjons-kompetanse på en mer effektiv måte. Vi skal – kort sagt – bruke datamaskiner til det de er best på, og mennesker på det de er best på!

Gjennom gode resultater fra ordinær drift, fortsetter Sparebanken Sør å bygge en solid bank i og for landsdelen. Banken fikk et resultat før skatt på 855 mill. kroner i 2015, mot 900 mill. kroner i 2014. Justert for utviklingen i finansielle instrumenter, leverer banken en forbedring av resultatet fra ordinær drift gjennom god vekst, stabile netto renteinntekter, økte provisjonsinntekter og en reduksjon i kostnader og tap. Det er sterk konkurranse i bankens markedsområde, samtidig som vi opplever at banken er konkurransedyktig. Banken har i 2015 hatt en utlånsvekst på 7,5 mrd. kroner, tilsvarende 9,2 prosent. Veksten er fordelt med 4,1 mrd. kroner til Personmarkedet og 3,4 mrd. kroner til Bedriftsmarkedet, og innebærer at banken har styrket sin markedsposisjon som landsdelens største bank.

Det har igjen i 2015 vært betydelig fokus på bankenes kapitalisering. Sparebanken Sør har et mål om til enhver tid å være solid kapitalisert. Bankens rene kjernekapitaldekning skal ligge over de myndighetspålagte minstekrav og være på nivå med sammenlignbare banker. Finanstilsynet har uttrykt forventning om at banken skal ha en ren kjernekapitaldekning på 14,5 prosent innen utgangen av 2016. Banken vil styrke sin rene kjernekapital gjennom fortsatt forbedring av resultat fra ordinær drift, redusert vekst i risikovektet balanse og en nylig annonsert emisjon av eierandelskapital på 600 mill. kroner. Tiltakene vil sikre at banken fortsatt kan møte etterspurt lånevekst innenfor både Person- og Bedriftsmarkedet, dog lavere enn veksten har vært over de siste år.

Landsdelen vi er en del av har i 2015 vært og vil også i 2016 fortsatt være i en utsatt posisjon. Som følge av fall i oljepris og nedbemanning i oljeservice-sektoren forventes det økt arbeidsledighet. Det er også tendenser til at boligprisutviklingen flater ut i bankens hovedmarked. På den annen side bidrar lav kronekurs til styrket konkurranseevne for eksportindustrien, som også er viktig for landsdelen. Sammen med det lave rentenivået vil dette kunne dempe de negative effektene noe. Sparebanken Sør har en svært lav direkte eksponering mot olje- og oljeservice-sektoren, men vil som største regionbank bli berørt av den generelle konjunkturutviklingen i landsdelen.

Styret har i 2015 vedtatt og stadfestet bankens strategi frem mot 2020. Bankens visjon er å skape vekst og utvikling for landsdelen. Dette er en visjon som forplikter. For å kunne realisere visjonen skal banken være ledende, solid og selvstendig, med Agder og Telemark som hovedmarked. Banken skal være «Relasjonsbanken» gjennom langsiktighet og nærhet til kunder og markedet, basert på beslutningskraft gjennom lokal kunnskap. Langt på vei handler det om å videreføre en strategi vi har lykket med og som vi tror på.

Dette gir langsiktighet og stødig kurs, samtidig som vi evner å omstille oss. Vi skal holde fast ved det vi har bygget kompetanse på og hvor vi har komparative fortrinn. Banken skal videreføre fokus på effektiv drift og en stringent risikostyring, samtidig som vi moderniserer og tilpasser oss en ny digital hverdag. Dette vil sikre markedsposisjonen og understøtte bankens rolle som «Relasjonsbanken» i regionen.

En av våre viktige oppgaver i 2016 vil være å skaffe oss så god oversikt over det som skjer, at vi velger de riktige satsingene for Sparebanken Sør. Vi skal ikke selv utvikle ny teknologi, men utnytte den nye teknologien som kommer. Vi må følge nøye med i hva som fenger kundene, hva våre leverandører tilbyr og hva våre konkurrenter gjør. Høres det enkelt ut? I teorien ja, men det er ikke lett å vite hvilke løsninger som vil bli morgendagens vinnere. Under paraplyen eLøftet har Sparebanken Sør i 2015 innført løsninger for eSignering og eTinglysning, og vi har lansert vår egen «vennebetaling» som tilsvar på «Vipps» og «MobilePay». Også fremover skal du forvente å finne løsninger som forenkler hverdagen i Sparebanken Sør.

Vår strategi er godt tilpasset de mulighetene og utfordringene som ligger foran oss, men det vil utfordre oss - og våre leverandører - på tempo. Vi skal fortsatt være en god relasjonsbank, og vi skal fortsatt være blant de mest kostnadseffektive bankene. Dette, sammen med god kvalitet i kredittarbeidet og kloke teknologivalg, skal sikre at Sparebanken Sør fortsetter å være en god og solid bank også i årene som kommer. 🏡

Geir Bergskaug
Adm. direktør

Nøkkeltall konsern

Resultat (millioner kroner)	31.12.2015	31.12.2014*	31.12.2013*
			Proforma
Netto renteinntekter	1 521	1 511	1 443
Netto provisjonsinntekter	300	284	252
Netto inntekter fra finansielle instrumenter	-66	184	201
Andre driftsinntekter	14	23	22
Sum netto inntekter	1 769	2 002	1 918
Sum driftskostnader før tap	817	834	800
Driftsresultat før tap	952	1 168	1 118
Tap på utlån og garantier	97	268	126
Resultat før skattekostnad	855	900	992
Skattekostnad	231	215	219
Resultat for perioden	624	685	773
Resultat i % av gjennomsnittlig forvaltningskapital			
Netto renteinntekter	1,55 %	1,60 %	1,60 %
Netto provisjonsinntekter	0,31 %	0,30 %	0,28 %
Netto inntekter fra finansielle instrumenter	-0,07 %	0,20 %	0,22 %
Andre driftsinntekter	0,01 %	0,02 %	0,03 %
Sum netto inntekter	1,81 %	2,12 %	2,13 %
Sum driftskostnader før tap	0,83 %	0,88 %	0,89 %
Driftsresultat før tap	0,97 %	1,24 %	1,24 %
Tap på utlån og garantier	0,10 %	0,28 %	0,14 %
Resultat før skattekostnad	0,87 %	0,96 %	1,10 %
Skattekostnad	0,24 %	0,23 %	0,24 %
Resultat for regnskapsåret	0,64 %	0,73 %	0,86 %
Gjennomsnittlig forvaltningskapital	98 000	94 300	90 200
Balanse			
Forvaltningskapital	101 334	94 062	93 758
Netto utlån til kunder	88 387	80 913	77 450
Utlånsvekst i % siste 12 mnd.	9,2 %	4,5 %	6,8 %
Innskudd fra kunder	48 349	48 250	43 740
Innskuddsvekst i % siste 12 mnd.	0,2 %	10,3 %	8,3 %
Innskudd i % av netto utlån	54,7 %	59,6 %	56,5 %
Egenkapital	7 753	7 157	6 658
Tap i prosent av netto utlån, annualisert	0,11 %	0,33 %	0,16 %
Brutto misligholdte engasjementer over 90 dager			
i % av brutto utlån	0,47 %	0,71 %	0,60 %
Andre nøkkeltall			
Kostnader i % av inntekter	46,2 %	41,7 %	41,7 %
Kostnader i % av inntekter, ekskl. netto inntekter fra finansielle instrumenter	44,5 %	45,9 %	46,6 %
Egenkapitalavkastning etter skatt	8,4 %	10,1 %	12,3 %
Likviditetsreserve (LCR) konsern	108 %		
Ren kjernekapitaldekning	12,7 %	13,1 %	12,8 %
Kjernekapitaldekning	13,5 %	14,4 %	14,2 %
Kapitaldekning	15,5 %	15,1 %	15,1 %
Ren kjernekapital	7 700	7 092	6 376
Kjernekapital	8 210	7 792	7 076
Netto ansvarlig kapital	9 388	8 170	7 522
Uvektet kjernekapitalandel (Leverage Ratio)	7,0 %	7,0 %	
Antall ekspedisjonssteder	40	40	44
Antall årsverk i bankvirksomheten	449	454	489
Nøkkeltall egenkapitalbevis			
Egenkapitalbevisbrøk før disponering av resultat	13,5 %	14,1 %	7,1 %
Antall utstedte bevis	4 768 674	4 768 674	1 250 000
Resultat pr. egenkapitalbevis (morbank)	10,8	12,2	10,3
Resultat pr. egenkapitalbevis (konsern)	17,6	20,3	18,1
Utbytte siste år pr. egenkapitalbevis (morbank - foreslått utbytte 2015)	9,0	10,0	10,0
Bokført egenkapital pr. egenkapitalbevis	219	212	187
Kurs/bokført egenkapital pr. egenkapitalbevis	0,6	0,9	0,8
Børskurs ved utgangen av perioden	139	196	150

* eksklusive negativ goodwill

Styrets beretning

VIRKSOMHETENS ART

Sparebanken Sør er et uavhengig og selvstendig finanskonsern med hovedvirksomhet innenfor bank, verdipapirer og eiendomsmegling i Vest-Agder, Aust-Agder og Telemark. Konsernets virksomhet omfatter i tillegg salg av forsikring, leasing og formidling av aksjer gjennom deleide produktselskaper, og boligfinansiering gjennom det heleide datterselskapet Sparebanken Sør Boligkreditt AS. Banken har 40 salgssteder og hovedkontoret ligger i Kristiansand.

RAMMEBETINGELSER 2015

Svakere vekst

Norsk økonomi har gjennom 2015 opplevd utfordringer som følge av lavere aktivitet i oljesektoren. Foreløpige anslag fra Norges Bank viser at veksten i bruttonasjonalprodukt for fastlands-Norge ble redusert fra 2,3 prosent i 2014 til 1,4 prosent i 2015. Samtidig har fallet i oljeprisen medført en svekkelse av kronen, noe som har bedret konkurranseevnen når det gjelder tradisjonelle eksportvarer.

Kredittveksten (K2) har holdt seg relativt stabil gjennom 2015 og utgjorde 5,3 prosent ved utgangen av året. Veksten i kreditt til husholdningene og næringsliv var henholdsvis 6,2 prosent og 3,2 prosent.

Styringsrenten

Norges Bank kuttet styringsrenten 0,25 prosentpoeng to ganger i 2015, hvilket ga en rekordlav styringsrente på 0,75 prosent. Sentralbanken har signalisert at det er utsikter til ytterligere rentekutt i løpet av første halvår i 2016.

Til tross for rekordlavt rentenivå ligger imidlertid norske renter over nivået hos våre viktigste handelspartnere.

Utvikling i finansmarkedene

Andre halvår 2015 var preget av stor usikkerhet i det internasjonale finansmarkedet. Markedssituasjonen påvirket det norske penge- og kapitalmarkedet, som i tillegg var preget av fallet i oljeprisen. I obligasjonsmarkedet økte kredittpåslaget for obligasjoner utstedt av selskaper i oljesektoren særlig mye, men også lån til finansiell sektor ble påvirket av lavere tilgang på likviditet. Risikopåslagene for norske bankers finansiering i seniorobligasjoner og obligasjoner med fortrinnsrett økte betydelig i løpet av høsten.

VIRKSOMHETSOMRÅDE

Personmarked

Banken har som resultat av kundenes endrede adferd, styrket sin distribusjon gjennom digitale kanaler. I tillegg har kundesenteret fått utvidede åpningstider. Samtidig er det gjort tilpasninger av tjenestetilbudet i kontornettet. Personmarkedet har siden fusjonen nedbemannet med 30 årsverk.

Personmarkedet har i 2015 hatt god utlånsvekst, tilsvarende en vekst på 7,7 prosent. Utlånene utgjorde 58,2 mrd. kroner ved utgangen av året, eller ca. 65 prosent av bankens totale utlån. Innskuddene økte med 2,7 prosent til 23,9 mrd. kroner, og utgjorde ved årsskiftet ca. 49 prosent av bankens totale innskuddsmasse. Det har i 2015 vært en jevn økning i salg av forsikring, kort-, spare- og plasseringsprodukter.

I 2016 vil banken ha en moderat utlånsvekst for å styrke kjernekapitalen. Personmarkedet vil ta ut ytterligere synergieffekter av fusjonen, samtidig som driften kontinuerlig tilpasses dagens og morgendagens kundebehov. Banken har i 2015 styrket sin posisjon i Agder og Telemark, og har i tillegg økt andelen kunder blant ansatte i organisasjoner tilknyttet KNIF (Kristen-Norges Interesfefellesskap).

Bedriftsmarked

Banken har gjennom 2015 styrket sin posisjon som næringslivsbank i Agder, og opprettholdt posisjonen i Telemark. Banken fremstår nå som et naturlig førstevalg for næringslivet i store deler av bankens virkeområde.

Brutto utlån til bedriftskunder økte med 3,4 mrd. kroner i 2015, tilsvarende en vekst på 12,2 prosent. Utlånsveksten var høyere enn kredittveksten i markedet, men var knyttet til utlån til strategisk viktige kunder, og bidro til en bedre diversifisert portefølje og lavere porteføljerisiko. Banken legger opp til en moderat og tilpasset utlånsvekst i 2016, blant annet for å oppfylle mål for ren kjernekapital.

Innskudd fra bedriftskunder ble redusert med 0,5 mrd. kroner til 24,5 mrd. kroner, tilsvarende en reduksjon på 2,1 prosent.

Bankens bedriftskunder utgjør en balansert og solid portefølje, som gjenspeiler næringslivet i landsdelen på en god måte.

Banken styrket samarbeidet med KNIF gjennom 2015. Kundesegmentet oppfattes som et lavrisikosegment som inkluderer sykehus og andre virksomheter innenfor helsesektoren, skoler, barnehager, kirkelige virksomheter, eiendomsselskaper, misjonsorganisasjoner og barne- og ungdomsorganisasjoner. Gjennom samarbeidet med KNIF

fikk banken flere interessante nye kunder også i 2015, og veksten innenfor segmentet har i flere år vist en svært positiv utvikling.

Banken tilbyr skadeforsikringer, tjenestepensjon og gruppeleivsforsikring i Frende Forsikring, og leasing i Brage Finans. I 2015 ansatte Brage Finans to nye medarbeidere som har kontor i bankens lokaler i Kristiansand.

ÅRETS RESULTAT

Regnskapsprinsipper

Regnskapet til konsernet Sparebanken Sør er satt opp i samsvar med internasjonale standarder for finansiell rapportering, IFRS. Det er i notene til regnskapet redegjort nærmere for regnskapsprinsippene.

I årsregnskapet er forutsetningen om fortsatt drift lagt til grunn. Konsernet har hatt en betryggende egenkapital, og etter styrets oppfatning er det ikke noe som tilsier annet enn fortsatt drift.

Tallene det refereres til i styrets beretning er konserntall, med mindre det er angitt at det gjelder morbanken.

Årets resultat

Sparebanken Sør oppnådde i 2015 et resultat før skatt på 855 mill. kroner mot 900 mill. kroner i 2014 eksklusiv negativ goodwill. Det tilsvarte 0,87 prosent av gjennomsnittlig forvaltningskapital mot 0,96 prosent i 2014. Den viktigste årsaken til resultatnedgangen var lavere netto inntekter fra finansielle instrumenter. Utviklingen i resultat før skatt, eksklusiv netto inntekter fra finansielle instrumenter, tap på utlån og negativ goodwill, viste en resultatforbedring på 34 mill. kroner.

Resultat etter skatt utgjorde 624 mill. kroner, mot 685 mill. kroner eksklusiv negativ goodwill i 2014. Dette tilsvarte en egenkapitalavkastning på 8,4 prosent i 2015 og 10,1 prosent i 2014.

Som følge av endrede forutsetninger for beregning av pensjonsforpliktelser, ble det over totalresultatet inntektsført netto 44 mill. kroner. Totalresultatet utgjorde etter dette 668 mill. kroner.

Rentenetto

Rentenettoen utgjorde 1.521 mill. kroner i 2015 mot 1.511 mill. kroner i 2014. Det tilsvarte 1,55 prosent av gjennomsnittlig forvaltningskapital mot 1,60 prosent i 2014. Utlånmarginene har gjennom 2015 vært under press. Volumvekst og justering av betingelsene på innskudd bidro til å øke netto renteinntekter. Konsernets kostnader knyttet til nye innlån i obligasjonsmarkedet var stigende i 2. halvår.

Provisjonsinntekter

Netto provisjonsinntekter utgjorde 300 mill. kroner mot 284 mill. kroner i 2014. Det tilsvarte 0,31 prosent av gjennomsnittlig forvaltningskapital mot 0,30 prosent i 2014. Økningen i kroner kom hovedsakelig som følge av økt aktivitet i konsernets eiendomsmeglervirksomhet, Sørmeglereen. Sørmeglereen økte sine provisjonsinntekter med 16 mill. kroner, fra 84 mill. kroner til 100 mill. kroner i 2015. Inntektene fra de øvrige produktområdene har gjennomgående vist en stabil utvikling gjennom hele året.

Finansielle instrumenter

Netto inntekter fra finansielle instrumenter utgjorde minus 66 mill. kroner i 2015 mot 184 mill. kroner i 2014. I prosent av gjennomsnittlig forvaltningskapital tilsvarte det minus 0,07 prosent mot 0,20 prosent i 2014. I tråd med myndighetspålagte krav, holder banken en betydelig likviditetsportefølje som måles til virkelig verdi. Kredittpåslagene økte i 2015 som følge av uro i finansmarkedet, noe som ga negative resultateffekter. Dette var hovedgrunnen til at netto inntekter fra finansielle instrumenter ble negative i 2015. I 2015 ble bankens eierpost i Visa Norge verdijustert med 45 mill. kroner, mens 2014 inkluderte gevinst på 71 mill. kroner ved salget av bankens eierpost i Nets.

Kostnader

Kostnadene i konsernet utgjorde 817 mill. kroner i 2015 mot 834 mill. kroner i 2014 eksklusiv negativ goodwill. I prosent av gjennomsnittlig forvaltningskapital tilsvarte det 0,83 prosent mot 0,88 prosent i 2014. Kostnader i forhold til inntekter, eksklusiv inntekter fra finansielle instrumenter, utgjorde 44,5 prosent mot 45,9 prosent i 2014.

Uttak av fusjonsgevinster gjennom nedbemanning ligger foranplanen, og sammen med tilpasninger av kontorstrukturen gir dette banken en redusert kostnadsbase fremover. Bankens digitalisering, som skal sikre kostnadseffektivitet fremover, bidro isolert til at IT-kostnadene økte noe i 2015.

Tap og mislighold

Netto tap er belastet regnskapet med 97 mill. kroner tilsvarende 0,11 prosent av netto utlån. Tilsvarende tall i 2014 var 268 mill. kroner og 0,33 prosent av netto utlån. Tapene fordelte seg med 6 mill. kroner i personmarkedet, og 79 mill. kroner i bedriftsmarkedet. I tillegg økte gruppenedskrivninger med 12 mill. kroner.

Banken har en meget lav direkte eksponering mot oljeservicenæringen. Negativ konjunkturutvikling innebærer imidlertid likevel en viss risiko for økt mislighold og tapsnedskrivninger i 2016. Basert på dette, samt erfaringstall, lokale markedsforhold og sammensetningen av porteføljen, forventes det at netto tapsekostnad for 2016 fortsatt vil være moderat. For perioden 2016-2018 opprettholdes en målsetting om at bankens totale tapsnivå skal ligge under 0,25 prosent av brutto utlån. Det vises for øvrig til note 6

om kredittrisiko og note 10 om tap på utlån og garantier, for nærmere detaljer rundt risiko og tapsforhold.

Bankens individuelle nedskrivninger på utlån utgjorde 517 mill. kroner, tilsvarende 0,58 prosent av brutto utlån.

Nedskrivninger på grupper av utlån økte med 12 mill. kroner i 2015 og utgjorde ved årsskiftet 206 mill. kroner, tilsvarende 0,23 prosent av brutto utlån.

Brutto misligholdte lån over 90 dager utgjorde 418 mill. kroner, som tilsvarte 0,47 prosent av brutto utlån. Dette er en reduksjon fra 576 mill. kroner og 0,71 prosent av brutto utlån i 2014.

BALANSE

Forvaltningskapital

Forvaltningskapitalen utgjorde 101,3 mrd. kroner ved utgangen av 2015, mot 94,1 mrd. kroner året før. Det tilsvarte en økning på 7,2 mrd. kroner eller 7,7 prosent.

Utlån

Netto utlån til kunder utgjorde 88,4 mrd. kroner, mot 80,9 mrd. kroner i 2014. Det ga en vekst på 7,5 mrd. kroner eller 9,2 prosent.

Brutto utlån til personkunder utgjorde 58,2 mrd. kroner mot 54,1 mrd. kroner i 2014. Det ga en vekst på 4,1 mrd. kroner, tilsvarende 7,7 prosent. På landsbasis har husholdningenes utlånsvekst vært 6,2 prosent. Det var ved utgangen av 2015 overført lån for 25,7 mrd. kroner til Sparebanken Sør Boligkreditt AS, som er et viktig instrument for banken for å kunne tilby konkurransedyktige betingelser i personmarkedet. Utlån til personkunder utgjorde 65 prosent av totale utlån, mot 66 prosent i 2014.

Brutto utlån til bedriftskunder utgjorde 30,7 mrd. kroner i 2015, mot 27,3 mrd. kroner året før. Dette ga en vekst på 3,4 mrd. kroner, eller 12,2 prosent. På landsbasis utgjorde utlånsveksten til næringslivet 3,2 prosent. Utlånsveksten i 2015 var knyttet til utlån til strategisk viktige kunder, og bidro til en bedre diversifisert portefølje og lavere porteføljerisiko. Bankens vil i 2016 ha en moderat og tilpasset vekst for å oppfylle mål for ren kjernekapitaldekning.

Innskudd

Ved årsskiftet utgjorde totale innskudd 48,3 mrd. kroner, mot 48,2 mrd. kroner i 2014. Det ga en vekst på 0,1 mrd. kroner eller 0,2 prosent.

I personmarkedet utgjorde innskuddene 23,9 mrd. kroner, mot 23,2 mrd. kroner i 2014. Det ga en vekst på 0,6 mrd. kroner eller 2,7 prosent.

I bedriftsmarkedet utgjorde innskuddene 24,5 mrd. kroner, mot 25,0 mrd. kroner i 2014. Det ga en reduksjon på 0,5 mrd. kroner eller 2,1 prosent.

Innskuddsdekningen utgjorde 54,7 prosent per 31. desember 2015, mot 59,6 prosent i 2014. Innskuddsdekningen falt i 2015 som følge av den høye utlånsveksten kombinert med lav innskuddsvekst. Bankens har som mål å styrke innskuddsdekningen i 2016.

Gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapirer og gjeld til kredittinstitusjoner

Kundeinnskudd er bankens viktigste finansieringskilde. I tillegg finansierer banken seg i kapitalmarkedet ved utstedelse av rentebærende verdipapirer. Konsernets verdipapirgjeld økte fra 35,8 mrd. kroner i 2014 til 41,9 mrd. kroner ved utgangen av 2015. Tilgangen på finansiering til konkurransedyktige vilkår var god gjennom 1. halvår 2015, men markedssituasjonen forverret seg utover høsten.

Forfallsstrukturen på ekstern finansiering har vært godt tilpasset bankens virksomhet, og er i henhold til myndighetspålagte retningslinjer og styrevedtatte krav. Langsiktig obligasjons-finansiering er etablert som obligasjoner med fortrinnsrett og seniorgjeld.

Verdipapirer

Beholdningen av sertifikater og obligasjoner utgjorde 10,6 mrd. kroner ved utgangen av året.

Beholdningen inngår i bankens likviditetsreserve, som er etablert for å sikre likviditeten under urolige markedsforhold. Verdipapirporteføljen kan inngå som pantesikkerhet for låneadgangen i Norges Bank og inngå i bankens LCR-portefølje.

Konsernet realiserte i 2014 sin beholdning av rentebærende verdipapirer som ikke defineres som likviditetsportefølje.

Plasseringer i aksjer og egenkapitalbevis utgjorde 487 mill. kroner, hvorav Frende Forsikring utgjorde 182 mill. kroner, Eksportfinans 85 mill. kroner og Brage Finans 65 mill. kroner.

Ansvarlig kapital

Netto ansvarlig kapital utgjorde 9,4 mrd. kroner ved årsskiftet. Fondsobligasjonslån utgjorde 0,5 mrd. kroner og ansvarlig lån 1,2 mrd. kroner. Ved utgangen av 2015 utgjorde ren kjernekapitaldekning 12,7 prosent. Kjernekapitaldekningen utgjorde 13,5 prosent og kapitaldekningen 15,5 prosent, basert på standardmetoden i Basel II regelverket. Konsernet oppfylte dermed kapitalkravene for finansinstitusjoner med virkning fra 30. juni 2015 på henholdsvis 11 prosent for ren kjernekapital og 14,5 prosent for totalkapital.

For morbank utgjorde tallene hhv. 12,9 prosent ren kjernekapital, 13,9 prosent kjernekapitaldekning og 16,1 prosent i total kapitaldekning ved utgangen av 2015.

Sparebanken Sør har et mål om til enhver tid å være solid kapitalisert. Bankens rene kjernekapitaldekning skal ligge over de myndighetspålagte minstekrav og være på nivå med sammenlignbare banker. Finanstilsynet har uttrykt en

forventning om at banken skal ha en ren kjernekapitaldekning på 14,5 prosent innen utgangen av 2016. Banken vil styrke sin rene kjernekapital gjennom fortsatt forbedring av resultat fra ordinær drift, redusert vekst i risikovektet balanse og emisjon av eierandelskapital på 600 mill. kroner.

Bankens soliditet vurderes som tilfredsstillende sett opp mot gjeldende regulatoriske krav.

OVERSKUDDSDISPONERING

Etter styrets mening gir det fremlagte resultatregnskapet og balansen et rettviseende bilde av konsernets og morbankens stilling og resultat. Styret kjenner heller ikke til forhold etter årsskiftet som vil endre dette synet.

Morbankens resultat på 373 mill. kroner er foreslått disponert som følger:

Utbytte:	43 mill. kroner
Overført til gavefond:	25 mill. kroner
Overført til utjevningfond:	8 mill. kroner
Overført til grunnfondskapital:	297 mill. kroner
Sum disponert:	373 mill. kroner

EGENKAPITALBEVIS

Oversikten over de 20 største egenkapitalbeviserne per 31. desember 2015 fremgår av note 36. Resultatet per egenkapitalbevis ble 10,6 kroner for morbank og 17,6 kroner for konsernet. Styret vil foreslå overfor bankens forstanderskap å utdele utbytte for 2015 på 9,0 kroner per egenkapitalbevis, tilsvarende en utdelingsgrad på ca. 50 prosent.

DATTERSELSKAPER OG TILKNYTTETE SELSKAPER

Sparebanken Sør Boligkreditt

Sparebanken Sør Boligkreditt AS er et heleid datterselskap av Sparebanken Sør, og selskapet har konsesjon som kredittforetak med tillatelse til å utstede obligasjoner med fortrinnsrett. Selskapets hovedformål er å sikre konsernet stabil og langsiktig finansiering til konkurransedyktige vilkår.

Det var ved årsskiftet overført lån for 25,7 mrd. kroner til selskapet. Gjennomsnittlig belåningsgrad var 55,3 prosent. Ved årsskiftet var det utstedt obligasjoner med fortrinnsrett for 21,9 mrd. kroner. Sikkerhetsmassen utgjorde 25,6 mrd. kroner og fyllingsgraden var 117 prosent.

Selskapet hadde et resultat på 331 mill. kroner før skatt. Ved utgangen av året var kapitaldekningen 18,6 prosent. Selskapet har inngått leveranseavtaler med morbank, som omfatter låneforvaltning samt stabs- og treasuryfunksjoner.

Sørmeglere

Sørmeglere er bankens eiendomsmeglerforetak. Sørmeglere har nå drevet i to år etter at fusjonen mellom ABCenter og Plussmeglere ble gjennomført. Selskapet har 13 kontorer og 60 ansatte, og er sørlandets ledende eiendomsmegler med en markedsandel på ca. 30 prosent. Utviklingen i 2015 har vært positiv og resultatet før skatt ble ca 18 mill. kroner.

Øvrige datterselskaper

Bankens øvrige datterselskaper forvalter i hovedsak forretningseiendommer hvor banken har virksomhet.

DELEIDE PRODUKTSSELSKAPER

Frende Forsikring

Gjennom Frende Forsikring tilbys bankens person- og bedriftskunder gode skade- og livsforsikringsprodukter. Frende Forsikring er eiet av 15 frittstående sparebanker. Sparebanken Sørs eierandel er på 10 prosent. Selskapet har fortsatt sin gode kunde- og premievekst både innen skade- og livområdene. Frende Forsikring har lagt bak seg et godt år, og oppnådde et resultat før skatt på 188 mill. kroner i 2015.

Brage Finans

Brage Finans er et finansieringsselskap som tilbyr leasing og salgspantlån til bedrifts- og personmarkedet. Brage Finans er eiet av 10 frittstående sparebanker. Sparebanken Sørs eierandel er på 14 prosent. Selskapet oppnådde i 2015 et resultat før skatt på 24 mill. kroner.

Norne Securities

Norne Securities er et verdipapirforetak som tilbyr internetthandel, tradisjonelle meglertjenester og corporate finance tjenester. Selskapet er eid av 14 frittstående norske sparebanker der Sparebanken Sørs eierandel er på 17,6 prosent. Selskapet oppnådde i 2015 et resultat før skatt på 6 mill. kroner.

RISIKOSTYRING

Risiko er et grunnleggende trekk ved å drive bankvirksomhet, og risikostyring er vesentlig for den daglige drift av banken og for styrets oppfølging.

Bankens risikostyring og internkontroll skal bidra til at bankens risiko styres på en måte som understøtter bankens strategiske målsettinger og bidrar til å sikre bankens langsiktige verdiskaping. De overordnede retningslinjer for bankens risikostyring og rammer for risikoeksponering vurderes og fastsettes årlig av styret i forbindelse med vedlikehold av bankens interne strategi- og styringsdokumenter. Styret fastsetter rammeverk for risikoappetitt, herunder konkrete styringsmål og grenser for risikotoleranse for de ulike risikokategorier som for eksempel kredittrisiko, markedsrisiko, likviditetsrisiko og operasjonell risiko. Det er etablert systemer og struktur for måling, styring, oppfølging og kontroll av risiko samt fullmakter som innebærer rapporteringssystemer til ledelsen og styret for de ulike risikokategorier. Bankens har et mål om å ha en lav risikoeksponering, og det er en kontinuerlig prosess for å videreutvikle og forbedre bankens risikostyring.

De vesentligste risikofaktorene kan grupperes i finansiell risiko, operasjonell risiko samt strategisk og forretningsmessig risiko.

Finansiell risiko omfatter kredittrisiko, markedsrisiko (knyttet til bankens eksponering i rente-, valuta- og aksjemarkedet) samt likviditetsrisiko. Operasjonell risiko er risiko for tap som kan oppstå som følge av utilstrekkelige eller sviktende interne prosesser, systemer eller eksterne hendelser. Strategisk risiko knytter seg til de strategier, planer og endringer som banken har eller legger opp til i forhold til satsing i markedet, mens forretningsmessig risiko også omfatter renommérisiko.

Banken har en løpende prosess knyttet til overvåking og vurdering av de ulike risikofaktorer. Med utgangspunkt i forskrift om risikostyring og internkontroll gjennomføres det for samtlige hovedområder internkontrollprosesser. Bankens konsernledelse har en løpende behandling av saker tilknyttet risikostyring, og gir styrets risikoutvalg periodisk rapportering. Styrets oppfatning er at bankens risikostyring fungerer på en god måte.

Kredittrisiko

Kredittrisiko er den vesentligste risikokategori for banken, og defineres som risiko for tap som følge av at kunder eller motparter ikke oppfyller sine forpliktelser overfor banken. Som en konsekvens av dette er dermed arbeidet med kredittrisiko høyt prioritert i daglig drift og i styrets oppfølging. Styret vedtar bankens kredittstrategi og kredittpolicy. Kredittrisiko styres også gjennom kredittbehandlingsrutiner, kredittvurderingsprosesser og bevilgningsfullmakter. Styret har fastsatt målsettinger og retningsangivelse, samt kvantitative rammer som angir begrensninger og rammer for risikotoleranse. Etterlevelse av bankens kredittpolicy

overvåkes av divisjon Risikostyring, som er en uavhengig enhet i forhold til kundeavdelingene.

Bankens risikoklassifiseringssystem benyttes både i kredittvurderingsprosessen og til løpende oppfølging av risiko på porteføljenivå. Kunder blir klassifisert basert på sannsynligheten for mislighold i løpet av en 12 måneders periode, hvor sannsynligheten blir beregnet ut fra ulike interne og eksterne finansielle data. Scorekort benyttes for å dele kundene inn i 10 ulike risikoklasser samt en risikoklasse for misligholdte engasjementer og engasjementer med tapsnedskrivninger som ikke er misligholdte. Risikoutvikling i porteføljen og migrasjon kartlegges ved hjelp av klassifiseringssystemet.

Markedsrisiko

Markedsrisiko omfatter risiko knyttet til resultatvariasjoner på usikrede rente-, valuta- og egenkapitalposisjoner. Tap kan oppstå som følge av bevegelser i renter inklusiv kredittspread, valuta- og aksjekurser.

Sparebanken Sør skal ha en lav markedsrisiko. Aktivitet i finansielle instrumenter skal i hovedsak være knyttet til avdekking av bankens eksponering som oppstår som følge av operasjonelle forhold knyttet til bankens ordinære kundeaktivitet og ved finansiering av virksomheten.

Styret har fastsatt styringsmål for investering i aksjer, obligasjoner og posisjoner i rente- og valutamarkedet. Etterlevelse av styringsmålene følges opp løpende og rapporteres til styret.

Renterisikorammen er fastsatt som en øvre ramme for hvor stort tapet på uavdekkede renteposisjoner kan være ved en renteendring på 2 prosentpoengs parallelt skift i rentekurven. Renterisiko som oppstår ved konsernets ordinære virksomhet i form av fastrente kundeutlån, fastrente plasseringer og finansiering, avdekkes løpende. Det er ikke fastsatt særskilte rammer for egenhandel. Ved årsskiftet var konsernets netto renterisiko 1 mill. kroner.

Utover rammen for renterisiko er det fastsatt en øvre risikotoleranse for resultateffekter som følge av generell markedsendring i kredittspread, som kan medføre verdiendringer på konsernets rentebærende verdipapirportefølje. For beregning av risikoeksponeringen benyttes Finanstilsynets stresstestmodell for kredittspreadrisiko. Bankens kredittspread-eksponering er knyttet til likviditetsporteføljen. Ved utgangen av 2015 var 73 prosent av styrevedtatt ramme benyttet.

Konsernet blir påvirket av svingninger i valutamarkedet gjennom sin aktivitet i valutamotkunder. Valutaeksponeringen avdekkes ved bruk av instrumenter i og utenfor balansen (valutaterminer og swapper). Valutaeksponeringen måles ved en 10 prosent kursendring på valutaposisjonen. Det er fastsatt rammer for eksponering i enkeltvalutaer. Total valutarisikoramme er 20 mill. kroner.

Konsernets samlede aksjeinvesteringer utgjorde ved årsslutt 487 mill. kroner. Blant de største enkeltpostene var Eksportfinans, samt eierandeler i produktselskapene Frende Forsikring, Norne Securities og Brage Finans.

Likviditetsrisiko

Likviditetsrisiko er risikoen for at konsernet ikke er i stand til å innfri sine forpliktelser, eller ikke har evne til å finansiere ordinær utlånsvekst.

Likviditetsrisiko styres gjennom konsernets likviditetsstrategi, overordnede retningslinjer og rutiner, samt ved etablerte bevilgningsfullmakter. Viktige operative styringsparametere er krav til innskuddsdekning, indikatorverdi for langsiktig finansiering, stressindikator for likviditetsutgangene innenfor 30 dager, Liquidity Coverage Requirement (LCR), og i tillegg retningslinjer for overlevelsessevne i situasjoner uten tilgang på markedsfinansiering. Likviditetsrisikoen styres også ved å sikre fordeling av innlån fra kapitalmarkedet på ulike løpetider, innlånskilder og instrumenter.

Innskudd fra kunder er bankens mest stabile finansieringskilde. Styret legger vekt på at forholdet mellom innskudd fra kunder og utlån skal være tilpasset konsernets samlede finansieringssituasjon. Konsernets innskuddsdekning utgjorde 54,7 prosent ved årsskiftet.

I tillegg representerer Sparebanken Sør Boligkreditt AS et viktig finansieringsinstrument, som sikrer tilgang til langsiktig finansiering gjennom utstedelse av obligasjoner med fortrinnsrett. For å kunne utstede obligasjoner med fortrinnsrett var det i 2015 overført boliglån fra bank til boligkredittselskapet tilsvarende 44,2 prosent av samlede utlån til personmarkedet.

Styrevedtatte målkrav for bankens likviditetsrisiko følger retningslinjer gitt av Finanstilsynet. Ved årsskiftet var indikatorverdiene for Sparebanken Sør innenfor disse kravene.

Likviditetsindikatoren for langsiktig finansiering var 106 prosent. Tilgjengelig likviditetsbuffer innebar at konsernet med normal drift hadde kunnet overleve i 12 måneder uten tilførsel av nye innlån fra markedet.

Konsernet har en omfattende likviditetsreserve i form av likvide rentebærende verdipapirer. I tillegg har banken boliglån som er klargjort for overføring til boligkredittselskapet. Bankens rentebærende likviditetsportefølje består av statspapirer, andre null-vektede papirer, obligasjoner med fortrinnsrett og kommunepapirer.

Bankens kortsiktige likviditetsrisiko styres blant annet ved bruk av et myndighetspålagt likviditetskrav, LCR. Ved utgangen av 2015 var LCR-indikatoren for Sparebanken Sør konsern og morbank tilstrekkelig til å innfri prognostiserte likviditetsforfall innenfor de nærmeste 30 dagene under et stressscenario. Konsernets og morselskapets LCR-ratio utgjorde hhv. 108 prosent og 71 prosent per 31. desember 2015. Myndighetene legger opp til en gradvis opptrapping av kravet, som per 31. desember 2015 var 70 prosent.

Konsernets likviditetsrisiko følges opp gjennom periodisk rapportering til styret.

Operasjonell risiko

Operasjonell risiko er risiko for tap fra ulike potensielle tapskilder knyttet til den løpende drift av banken. Dette kan oppstå som følge av utilstrekkelige eller sviktende interne rutiner og prosesser, menneskelig svikt eller utilstrekkelig kompetanse, svikt i IKT-systemer, kriminalitet eller interne misligheter, feil fra underleverandører m.m.

Banken har rutiner som dekker alle vesentlige områder. Med risikostyring og internkontroll menes prosessen for å identifisere, analysere, håndtere og følge opp risikoene slik at samlet risikoeksponering er i samsvar med strategiske mål, og sikre at gjeldende lover og forskrifter, samt interne rutiner og retningslinjer etterleves. Internkontroll er et viktig redskap for å redusere den operasjonelle risikoen, både for avdekking og oppfølging.

Compliance

Konsernet er opptatt av å ha gode prosesser for å sikre etterlevelse av gjeldende lover og forskrifter. Compliance-risiko er risiko for at konsernet pådrar seg offentlige sanksjoner, tap av konsesjoner, økonomiske tap, eller svekket omdømme som følge av manglende etterlevelse av lover, forskrifter og bransjestandarder. Det arbeides fortløpende med å vurdere beste tilpasning til nye reguleringer og nytt regelverk for å ivareta både etterlevelsen og effektiviteten i organisasjonen. Nye reguleringer og nytt regelverk som påvirker konsernets drift, implementeres i bankens rutiner og retningslinjer.

Bankens compliancefunksjon ivaretas av divisjon Risikostyring, og funksjonen er organisert uavhengig av forretningsenhetene. Risikostyring har det overordnede ansvaret for rammeverk, oppfølging og rapportering innenfor området.

Eierrisiko

Eierrisiko er risiko for at konsernet blir påført negative resultater fra eierposter i strategisk eide selskaper og/eller må tilføre ny egenkapital i disse selskapene. Eierskap defineres som selskaper hvor Sparebanken Sør har en vesentlig eierandel eller innflytelse.

Ledelse og styrer i datterselskaper blir ivaretatt iht. aksjelovens bestemmelser. I flere av selskapene benyttes ledere og/eller ansatte fra konsernet i styret eller i andre funksjoner.

Bankens eierrisiko vurderes som lav.

Kapitalstyring

Kapitalstyringen skal sørge for at konsernet har en kapitaldekning som ivaretar regulatoriske krav, og som sikrer god finansiell stabilitet og en tilfredsstillende avkastning i forhold til bankens risikoprofil.

I kapitaldekningsberegningen benytter Sparebanken Sør standardmetoden for kredittrisiko og basismetoden for operasjonell risiko. Gjennom forventede endringer i regelverket hvor standard regelverket blir mer risikosensitivt, samtidig som praktisering av IRB-regelverket blir likere over landegrensene, vurderer banken at det på nåværende tidspunkt ikke er formålstjenlig å søke om godkjenning fra Finanstilsynet til å benytte interne beregningsmodeller for kredittrisiko (IRB). Som «standard-bank» vil banken dermed ha et noe høyere beregningsgrunnlag i kapitaldekningsberegningen i forhold til sammenlignbare IRB-banker.

Det foretas en årlig vurdering av bankens kapitalbehov med utgangspunkt i en beregnet totalrisiko. Den interne kapitalvurderingsprosess (ICAAP) bidrar til at banken har god risikostyring og oversikt over de risikoer som banken er eksponert for, og sikrer samtidig at tilstrekkelig ansvarlig kapital er etablert til en hver tid.

Finanstilsynet har uttrykt en forventning om at banken skal ha en ren kjernekapitaldekning på 14,5 prosent innen utgangen av 2016. Banken vil styrke sin rene kjernekapital gjennom fortsatt forbedring av resultat fra ordinær drift, redusert vekst i risikovektet balanse og gjennom en fortrinnsrettsemisjon av eierandelskapital på 600 mill. kroner. Emisjonen er garantert fulltegnet gjennom en kombinasjon av et garantisyndikat og forhåndstegninger fra større eksisterende egenkapitalbeveiere i banken.

Banken har som målsetting å være solid kapitalisert til enhver tid. Bankens rene kjernekapitaldekning skal oppfylle myndighetspålagte minstekrav og være på nivå med sammenlignbare banker. Bankens soliditet vurderes som tilfredsstillende sett opp mot gjeldende regulatoriske krav.

Konsernets kapitaldekning følges opp gjennom periodisk rapportering til styret.

RATING

For å kunne benytte seg av mulighetene for finansiering både internasjonalt og fra ulike investorer, har banken internasjonal rating fra Moody's, et av verdens mest anerkjente ratingbyråer. I tillegg til at selve ratingresultatet har en verdi for banken, vurderer styret at også selve ratingprosessen og vedlikeholdet av ratingen har en verdi i form av kvalitetsheving på ulike prosesser og rutiner.

Sparebanken Sør fikk i mai 2015 oppgradert langsiktig rating til A1 med «Stable Outlook».

Alle obligasjoner med fortrinnsrett som utstedes av Sparebanken Sør Boligkreditt AS er også ratet av Moody's og har en rating på Aaa.

EIERSTYRING OG SELSKAPSLLEDELSE

Sparebanken Sørs prinsipper og policy for eierstyring og selskapsledelse bygger på Norsk anbefaling for eierstyring og selskapsledelse, utarbeidet av Norsk utvalg for eierstyring og selskapsledelse (NUES). Finanstilsynets modul for evaluering av overordnet styring og kontroll, som reflekterer prinsipper fra European Banking Authority (EBA), benyttes så langt disse er relevante for konsernet. Se forøvrig den fullstendige redegjørelsen i årsrapporten.

PERSONALE OG ARBEIDSMILJØ

Ved utgangen av 2015 hadde banken 449 årsverk, og 508 årsverk i konsernet. Bemanningen i banken er redusert med 71 årsverk siden januar 2014. Banken har gjennom 2015 gjennomført en rekke opplæringstiltak innen kreditt- og hvitvaskingsområdet. I tillegg er det gjennomført en løpende opplæring på produkter, systemer og rutiner.

Sykefraværet har ligget på et stabilt lavt nivå. I 2015 var sykefraværet 4,6 prosent, og det vesentligste av dette var langtidsfravær.

Banken har en velfungerende organisasjon med godt arbeidsmiljø og høy trivsel, og i sum gir dette stabile og gode arbeidsforhold. Banken investerer fortsatt i ulike sosiale aktiviteter for medarbeidere innen blant annet bedriftsidrett, kunstklubb og velferdshytter.

Sparebanken Sør er IA-bedrift, og banken søker å ivareta intensjonen i diskrimineringsloven. Banken har lagt til rette for ansatte med nedsatt funksjonsevne. Nybygg og ombygginger har fått universell utforming som innebærer at bygninger er tilrettelagt slik at alle skal kunne bruke dem uten spesielle tilpasninger eller hjelpemidler.

Likestilling

Sparebanken Sør har som langsiktig mål å få relativ lik fordeling av kjønn på alle stillingsnivåer. Banken hadde ved årsskiftet i alt 478 ansatte mot 493 på samme tid i 2014. Blant de 478 ansatte var det 252 kvinner og 226 menn. Det var en kvinneandel på 32,6 prosent blant bankens ledere. I bankens styrende organer var kvinneandelen i forstandskapet 27 prosent og i styret 50 prosent.

Banken har som mål å øke andelen kvinner i ledende stillinger. Ved rekruttering skal alltid beste kvinnelige søker vurderes opp mot beste mannlige søker. I tillegg skal alltid beste søker med etnisk minoritetsbakgrunn vurderes opp mot beste mannlige og beste kvinnelige søker.

FORSKNING OG UTVIKLING

Konsernet driver ikke egen forskningsvirksomhet.

SAMFUNNSANSVAR

Det har de siste årene vært en økende bevissthet om at næringslivet har et ansvar i samfunnet utover å skape bedriftsøkonomisk overskudd. Både interesseorganisasjonene Finans Norge, Sparebankforeningen og Næringslivets Hovedorganisasjon har samfunnsansvar høyt på dagsorden.

Sparebanken Sørs samfunnsansvar kommer til uttrykk i bankens idegrunnlag om å bidra til vekst og utvikling i landsdelen. Banken bidrar gjennom sin virksomhet til verdiskaping og vekst for mennesker og næringsliv. Sparebanken Sør gir også deler av overskuddet tilbake i form av gaver og tiltak til beste for landsdelen og for lokalsamfunnene.

Klimautfordringer og ytre miljø

Banken anvender ikke innsatsfaktorer eller produksjonsmetoder som direkte forurensrer det ytre miljøet. Banken utarbeider årlig en klimarapport for å kunne identifisere utslipp, tallfeste forurensing og gjøre banken i stand til å iverksette målrettede tiltak. Rapporten er basert på den internasjonale standarden "A Corporate Accounting and Reporting Standard". Rapporteringen dekker forbruk knyttet til transport, energi, avfall og flyreiser. Banken kjenner ikke til annen miljøpåvirkning ut over forbruket som kan omregnes til CO₂, og har derfor ingen rapportering på utslipp til jord, vann, eller støy. Det tilstrebes en miljøbevisst holdning i forhold til papirbruk, avfallshåndtering og gjenvinning. For å redusere utslipp og kostnader i forbindelse med reiser til og fra møter, er det investert i teknologi for å gjennomføre videomøter ved flere avdelinger. I tillegg har alle kontorer teknologi som muliggjør PC-støttede telefonmøter.

Banken har en differensiert næringslivsportefølje. Flere av bankens bedriftskunder driver virksomhet som vil ha påvirkning på det ytre miljø. Gjennom kredittgivingen har konsernet indirekte påvirkningsmuligheter på det ytre miljøet.

Menneskerettigheter

Sparebanken Sør har all sin virksomhet innenlands og har ingen ansatte eller kunder av betydning med adresse utenfor Norge. De få bedriftskundene som er registrert med NUF eller Ltd blir gjenstand for en spesiell gjennomgåelse.

Bankens forhold til menneskerettigheter, arbeidstakerrettigheter og sosiale forhold følger det som er standard og som kreves for norske virksomheter. Banken er medlem av Finansnæringsens Arbeidsgiverforening og er bundet av tariffavtaler innenfor dette tariffområdet. Banken har også inngått en egen tariffavtale (bedriftsavtale) med tillitsvalgte i bedriften.

Hvitvasking og terrorfinansiering

Banken har egne rutiner for tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering, og det har vært et mål å styrke kvaliteten i etterlevelse av lover og regler. Bankens antihvitvaskingsansvarlig har ledet dette arbeidet, og alle ansatte i kundeoposisjon har gjennomgått kurs og opplæring i antihvitvasking. Hvitvaskingsrutinene regulerer forhold til kunder og det foretas en rekke kontroller og rapporteringer til Økokrim i løpet av året. Banken har også strenge krav med hensyn til legitimasjon ved opprettelse av nye kundeforhold.

I løpet av 2015 ble det innrapportert 100 saker til Økokrim, mot 54 i 2014. Økningen skyldes bedre kompetanse og effektivitet i kontrollen.

Etiske retningslinjer og tiltak mot korrupsjon

I henhold til bankens etiske retningslinjer skal medarbeiderne opptre med aktsomhet og redelighet. Man skal tilstrebe en atferd som er tillitvekkende og i henhold til de normer, lover og regler som gjelder i samfunnet. Dette skal prege alle aktiviteter slik at banken oppnår tillit i markedet og sikrer sin konkurransekraft og sitt omdømme. De etiske retningslinjene viser hvilke forventninger og krav Sparebanken Sør stiller til sine ansattes handlemåte og opptreden. Både ledere, medarbeidere, tillitsvalgte, vikarer og innleide konsulenter omfattes av de etiske retningslinjene. Enhver som er omfattet av disse normene skal opptre slik at tilliten til Sparebanken Sør ikke blir svekket. Ansatte er pålagt å føre eventuelle gaver fra kunder/andre eksterne aktører inn i egen gavebok. Reiser, spesielt utenlands, kontrolleres med hensyn til mulige uregelmessigheter og skattemessige følger. Reiser for ansatte initiert av leverandører til banken skal godkjennes av overordnet. Det er ikke rapportert brudd på de etiske retningslinjene i 2015. Det er heller ikke meldt inn saker som kan defineres som korrupsjon.

GAVER TIL ALLMENNYTTIGE FORMÅL

Sparebanken Sør har definert gavevirksomheten som et strategisk satsingsområde. Ved tildelingene er banken opptatt av at prosjektene som får allmenntilgode midler skal gi samfunnsmessig avkastning. På den måten gir gavevirksomheten mulighet til å påvirke vekst og utvikling i samfunns- og næringsliv. Et bærekraftig samfunns- og næringsliv vil igjen danne grunnlag for bankens fremtidige økonomiske resultater. Gavevirksomheten gir banken et konkurransefortrinn, og er viktig for byggingen av bankens omdømme.

Fra regnskapet for 2014 ble det tilført 25 mill. kroner til bankens gavefond.

Gjennom 2015 har gavekomiteen behandlet 445 saker. Av disse ble 193 innvilget til et samlet beløp på 25,3 mill. kroner. Barn og unge har vært en prioritert målgruppe og tildelingene har i særlig grad vært rettet mot prosjekter innen oppvekst, idrett og kultur. Bredde har vært prioritert fremfor smale målgrupper, og lag fremfor enkeltutøvere. Av bankens resultat for 2015 foreslår styret å avsette 25 mill. kroner til utdeling i 2016.

UTSIKTENE FREMOVER

Styret er tilfreds med resultatet for 2015. Banken har levert en forbedring i resultat fra ordinær drift gjennom god vekst, stabile netto renteinntekter, økte provisjonsinntekter og en reduksjon i kostnader og tap.

Finanstilsynet har uttrykt en forventning om at banken skal ha en ren kjernekapitaldekning på 14,5 prosent innen utgangen av 2016. Banken vil styrke sin rene kjernekapital gjennom fortsatt forbedring av resultat fra ordinær drift, redusert vekst i risikovektet balanse og gjennom en fortrinnsrettsemisjon av eierandelskapital på 600 mill. kroner. Emisjonen er garantert fulltegnet gjennom en kombinasjon av et garantisyndikat og forhåndstegninger fra større eksisterende egenkapitalbeveiere i banken.

Som følge av fall i oljepris og nedbemanning i oljeservice-sektoren forventes det økt arbeidsledighet. Det er også tendenser til at boligprisutviklingen flater ut i bankens hovedmarked. På den annen side bidrar lav kronekurs til styrket konkurransevne for den øvrige eksportindustrien, som også er viktig for landsdelen. Sammen med det lave rentenivået vil dette kunne dempe de negative effektene noe. Sparebanken Sør har en svært lav direkte eksponering mot olje- og oljeservice-sektoren, men vil som største regionbank bli berørt av den generelle konjunkturutviklingen i landsdelen. Styret vil fortsette å følge utviklingen tett.

2. halvår 2015 var preget av stor usikkerhet i det internasjonale finansmarkedet. Markedssituasjonen påvirket det norske penge- og kapitalmarkedet, som i tillegg var preget av fallet i oljeprisen. Markedssituasjonen er fortsatt urolig ved inngangen til 2016.

I tråd med bankens nylig vedtatte strategi, møtes utfordringene med høy oppmerksomhet på kostnader og langsiktig verdiskaping. Bankens investeringer i teknologi vil fortsette, og skal bidra til kostnadseffektiv drift samt muliggjøre effektivisering av kontorstrukturen. Dette, sammen med god kvalitet i kredittarbeidet, vil bidra til fortsatt lønnsom vekst og utvikling for Sparebanken Sør.

AVSLUTTENDE BEMERKNINGER

Styret vil rette en takk til bankens ansatte for viktige bidrag til det som er blitt et godt år for Sparebanken Sør. Samtidig vil styret takke bankens kunder, egenkapitalbeveiere og øvrige forbindelser for oppslutningen om banken, og for den tillit de har vist banken i året som er gått. 🏡

Styret

Foran fra venstre: Marit Kittilsen, Stein A. Hannevik, Inger Johansen.

Bakerste rekke fra venstre: Bente Pedersen, Per A. Bentsen, Torstein Moland, Erling Holm, Trond Bjørnenak, Jill Akselsen.

Siss Ågedal var ikke tilstede da bildet ble tatt.

Kristiansand, 31. desember 2015 / 3. mars 2016

Stein Hannevik
styrets leder

Torstein Moland
styrets nestleder

Erling Holm

Siss Ågedal

Inger Johansen

Trond Bjørnenak

Marit Kittilsen

Jill Akselsen

Per Adolf Bentsen

Bente Pedersen

Resultatregnskap

MORBANK		MILLIONER KRONER	KONSERN		
2014	2015		Noter	2015	2014
2 798	2 390	Renteinntekter	14	3 119	3 593
1 714	1 252	Rentekostnader	14	1 598	2 082
1 084	1 138	Netto renteinntekter	5,14	1 521	1 511
284	297	Provisjonsinntekter	15	347	331
46	47	Provisjonskostnader		47	47
238	250	Netto provisjonsinntekter		300	284
11	9	Utbytte		3	11
204	-74	Netto inntekter fra andre finansielle instrumenter	11,12,16	-69	173
215	-65	Netto inntekter fra finansielle instrumenter		-66	184
15	15	Andre driftsinntekter		14	23
1 552	1 338	Sum netto inntekter		1 769	2 002
380	389	Personalkostnader	17,34	458	438
48	36	Av- og nedskr. på varige driftsmidler og immat. eiendeler	29	37	52
-200		Negativ goodwill	37		-200
332	307	Andre driftskostnader	18	322	344
560	732	Sum driftskostnader før tap	5	817	634
992	606	Driftsresultat før tap		952	1 368
268	97	Tap på utlån og garantier	10	97	268
724	509	Resultat før skattekostnad	5	855	1 100
113	136	Skattekostnad	19	231	215
611	373	Resultat for regnskapsåret		624	885
		Minoritetsinteresser		2	
611	373	Majoritetsinteresser		622	885
12,2	10,6	Resultat / utvannet resultat pr. egenkapitalbevis	36	17,6	20,3

UTVIDET RESULTATREGNSKAP

MORBANK		MILLIONER KRONER	KONSERN		
2014	2015		Noter	2015	2014
611	373	Resultat for regnskapsåret		624	885
		Poster som ikke vil bli omklassifisert til resultatet			
-127	59	Estimatavvik pensjoner	17	59	-127
34	-15	Skatteeffekt estimatavvik pensjoner	17,19	-15	34
518	417	Totalresultat for regnskapsåret		668	792

Note 1 til 38 er en integrert del av regnskapet.

Balanse

MORBANK		MILLIONER KRONER		KONSERN		
31.12.2014	31.12.2015		Noter	31.12.2015	31.12.2014	
Eiendeler						
595	332	Kontanter og fordringer på sentralbanker		332	595	
1 510	2 017	Utlån til og fordringer på kredittinstitusjoner	28	157	180	
60 880	62 744	Netto utlån til kunder	5,6,7,8,9,20,21,33,35	88 387	80 913	
10 059	10 456	Obligasjoner og sertifikater	20,21,22	10 557	10 359	
445	487	Aksjer	20,21,23	487	445	
751	659	Finansielle derivater	20,21,26	813	906	
1 258	1 259	Eierinteresser i konsernselskaper	24			
12	13	Eierinteresser i tilknyttede selskaper	25	13	12	
17	10	Immaterielle eiendeler	29	13	20	
11	3	Eiendel ved utsatt skatt	19	8	17	
475	438	Varige driftsmidler	29	479	503	
73	61	Andre eiendeler		88	112	
76 086	78 479	SUM EIENDELER	5	101 334	94 062	
Gjeld og egenkapital						
627	626	Gjeld til kredittinstitusjoner	28,32	576	614	
48 269	48 377	Innskudd fra kunder	5,13,20,21,30,32	48 349	48 250	
18 414	19 865	Gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapirer	13,20,21,27,32	41 899	35 775	
517	411	Finansielle derivater	21,26	413	521	
83	151	Betalbar skatt	19	245	178	
194	188	Annen gjeld	31	229	231	
236	160	Avsetninger for forpliktelser	17	160	236	
1 100	1 710	Ansvarlig lånekapital	4,13,20,21,27	1 710	1 100	
69 440	71 488	Sum gjeld	13	93 581	86 905	
891	905	Eierandelskapital	4,36	905	891	
5 755	6 086	Annen egenkapital	4	6 848	6 266	
6 646	6 991	Sum egenkapital	4	7 753	7 157	
76 086	78 479	SUM GJELD OG EGENKAPITAL	5	101 334	94 062	

Note 1 til 38 er en integrert del av regnskapet.

Kristiansand, 31. desember 2015 / 3. mars 2016

Stein Hannevik
styrets leder

Torstein Moland
styrets nestleder

Erling Holm

Siss Ågedal

Inger Johansen

Trond Bjørnenak

Marit Kittilsen

Jill Akselsen

Per Adolf Bentsen

Bente Pedersen

Geir Bergskaug
adm. direktør

Endringer i egenkapital

MILLIONER KRONER	Egenkapital bevis	Overkurs fond	Utjevnings fond	Grunnfonds kapital	Gavefond	Annen egenkapital	Minoritets interesser	SUM
KONSERN								
Balanse 01.01.2014	474	175	45	5 418	45	254	7	6 418
Utdelt utbytte for 2013						-13		-13
Resultat 2014			210	328	25	321		885
Resultatført estimatavvik pensjoner			-18	-109				-127
Skatteeffekt estimatavvik pensjoner			5	29				34
Andre endringer						-4	-7	-11
Disponert av gavefond					-29			-29
Balanse 31.12.2014	474	175	242	5 667	41	558	0	7 157
Utdelt utbytte for 2014						-47		-47
Resultat 2015			8	297	25	292	2	624
Resultatført estimatavvik pensjoner			8	51				59
Skatteeffekt estimatavvik pensjoner			-2	-13				-15
Andre endringer								0
Disponert av gavefond					-25			-25
Balanse 31.12.2015	474	175	256	6 002	41	803	2	7 753
MORBANK								
Balanse 01.01.2014	474	175	45	5 418	45	13		6 170
Utdelt utbytte for 2013						-13		-13
Resultat 2014			210	328	25	47		611
Resultatført estimatavvik pensjoner			-18	-109				-127
Skatteeffekt estimatavvik pensjoner			5	29				34
Disponert av gavefond					-29			-29
Balanse 31.12.2014	474	175	242	5 667	41	47	0	6 646
Utdelt utbytte for 2014						-47		-47
Resultat 2015			8	297	25	43		373
Resultatført estimatavvik pensjoner			8	51				59
Skatteeffekt estimatavvik pensjoner			-2	-13				-15
Disponert av gavefond					-25			-25
Balanse 31.12.2015	474	175	256	6 002	41	43	0	6 991

Note 1 til 38 er en integrert del av regnskapet.

Vises til note 36 vedrørende egenkapitalbevis, eierandelskapital og foreslått utbytte.

Kontantstrømoppstilling

MORBANK		MILLIONER KRONER		KONSERN	
31.12.2014	31.12.2015			31.12.2015	31.12.2014
2 791	2 414	Renteinnbetalinger		3 142	3 575
-1 774	-1 319	Renteutbetalinger		-1 669	-2 147
399	285	Andre innbetalinger		341	435
-695	-722	Driftsutbetalinger		-800	-784
5	6	Inngått på konstaterte tap		6	5
-135	-69	Betalt periodeskatt		-164	-211
-32	-20	Betalte gaver		-20	-32
-6		Betalt konsernbidrag			
4 524	113	Endring innskudd fra kunder		104	4 521
-6 591	-1 988	Endring utlån til kunder		-7 598	-3 572
-1 514	-1 300	Netto kontantstrøm fra operasjonelle aktiviteter		-6 658	1 790
18 216	13 401	Innbetaling vedr. verdipapirer		6 649	11 188
-12 002	-13 927	Utbetaling vedr. verdipapirer		-6 977	-9 111
28		Innbetaling vedr. salg konsernselskaper			
32	24	Innbetaling vedr. salg av driftsmidler		24	178
-42	-12	Utbetaling vedr. kjøp av driftsmidler		-26	-44
34	139	Endring andre eiendeler		155	-10
6 266	-375	Netto kontantstrøm fra investeringsaktiviteter		-175	2 201
554	-507	Endring utlån til kredittinstitusjoner		23	155
-4 031	-1	Endring innskudd fra kredittinstitusjoner		-38	-2 879
3 990	8 720	Innbetalinger obligasjonsgjeld		20 220	7 240
-6 331	-7 093	Utbetalinger obligasjonsgjeld		-13 832	-9 573
	1 510	Innbetalinger ansvarlig lånekapital		1 510	
	-900	Utbetaling ansvarlig lånekapital		-900	
-42	-47	Utbetaling utbytte		-47	-42
-18	-270	Endring annen gjeld		-366	-18
-5 878	1 412	Netto kontantstrøm fra finansieringsvirksomhet		6 570	-5 117
-1 126	-263	Netto endring likvider		-263	-1 126
1 721	595	Likviditetsbeholdning 01.01.		595	1 721
595	332	Likviditetsbeholdning 31.12		332	595

Kontantstrømanalysen viser innbetalinger og utbetalinger av kontanter og kontantekvivalenter gjennom året. Oppstillingen er utarbeidet i henhold til direkteметоден. Kontantstrømmene er klassifisert som operasjonelle aktiviteter, investeringsaktiviteter eller finansieringsaktiviteter. Kontanter er definert som kontanter og fordringer på sentralbanker.

Note 1 til 38 er en integrert del av regnskapet.

Noter 2015 - Sparebanken Sør

Note 1	Regnskapsprinsipper	s. 23
Note 2	Skjønnsmessige vurderinger, estimater og forutsetninger	s. 28
Note 3	Risikostyring	s. 29
Note 4	Kapitaldekning	s. 32
Note 5	Segmentrapportering	s. 34
Note 6	Kredittområdet og kredittrisiko	s. 34
Note 7	Utlån fordelt på utlånstyper	s. 38
Note 8	Utlån fordelt etter geografisk område, sektor og næring	s. 38
Note 9	Misligholdte lån	s. 40
Note 10	Tap på utlån og garantier	s. 41
Note 11	Valutarisiko	s. 42
Note 12	Renterisiko	s. 43
Note 13	Likviditetsrisiko	s. 44
Note 14	Renteinntekter og rentekostnader	s. 47
Note 15	Provisjonsinntekter	s. 48
Note 16	Inntekter fra finansielle instrumenter	s. 48
Note 17	Lønnskostnader og pensjon	s. 48
Note 18	Andre driftskostnader	s. 51
Note 19	Skatt	s. 52
Note 20	Finansielle instrumenter etter kategori	s. 53
Note 21	Virkelig verdi av finansielle instrumenter	s. 55
Note 22	Sertifikater, obligasjoner og andre rentebærende verdipapirer	s. 59
Note 23	Aksjer	s. 60
Note 24	Eierinteresser i konsernselskaper	s. 61
Note 25	Tilknyttede selskaper	s. 61
Note 26	Finansielle derivater	s. 62
Note 27	Obligasjonsgjeld og ansvarlig lånekapital	s. 62
Note 28	Utlån og gjeld til kredittinstitusjoner	s. 63
Note 29	Varige driftsmidler	s. 64
Note 30	Innskudd fra kunder	s. 65
Note 31	Annen gjeld	s. 65
Note 32	Gjennomsnitt rentesatser	s. 66
Note 33	Opplysninger om nærstående parter	s. 66
Note 34	Godtgjørelser og liknende	s. 67
Note 35	Pantstillelser og garantiansvar	s. 69
Note 36	Egenkapitalbevis, eierandelskapital og foreslått utbytte	s. 69
Note 37	Virksomhetssammenslutning	s. 70
Note 38	Hendelser etter balansedagen og betingede utfall	s. 70

Note 1 – Regnskapsprinsipper

1. GENERELL INFORMASJON

Konsernet Sparebanken Sør består av morbanken Sparebanken Sør og datterselskapene Sparebanken Sør Boligkreditt AS, Sørmeglere Holding AS, Bankbygg AS, AS Eiendomsvekst, Prosjektutvikling AS, Rettighetskompaniet AS og Berglyhallen AS. Konsernet driver bankvirksomhet på 40 steder og eiendomsmeglervirksomhet på 14 steder i Agderfylkene og Telemark.

Banken kan innenfor rammene av vedtektene og den lovgivning som til enhver tid gjelder, utføre alle forretninger og tjenester som banker på generell basis har konsesjon til å utføre. Banken har konsesjon som verdipapirforetak. I konsernet Sparebanken Sør inngår Sparebanken Sør Boligkreditt AS som er et heleid datterselskap. Sparebanken Sør Boligkreditt AS ble etablert for å tilby lån med pant i bolig innenfor 75 % av boligens verdi.

Sparebanken Sør er en egenkapitalbevisbank. Banken og eiendomsmeglervirksomheten har sitt forretningskontor i Kristiansand.

Konsernregnskapet for 2015 ble avlagt av styret 3. mars 2016, og skal endelig fastsettes av forstanderskapet 30. mars 2016. Forstanderskapet er bankens øverste organ.

2. GRUNNLAG FOR UTARBEIDELSE AV REGNSKAPET

Anvendelse av IFRS

Konsernregnskapet og morselskapsregnskapet er utarbeidet i samsvar med International Reporting Standards (IFRS) som er vedtatt av EU, samt norske opplysningskrav som følger av regnskapsloven. Sparebanken Sør avlegger regnskapet i norske kroner (NOK) som er konsernets funksjonelle valuta. Om ikke annet er angitt avrundes verdiene i regnskapet til nærmeste million. Målegrunnlaget for både morbank- og konsernregnskapet er historisk kost med unntak av de finansielle eiendeler og forpliktelser, herunder derivater, som vurderes til virkelig verdi med verdiendring over resultat.

Konsolidering og konsernselskaper

Konsernregnskapet omfatter morbanken og datterselskaper hvor banken alene eller sammen med datterselskaper har bestemmende innflytelse, normalt som følge av eierandel på mer enn 50 %. Interne transaksjoner og mellomværender blir eliminert.

Ved kjøp av datterselskaper elimineres kostprisen på aksjer i morselskapet mot egenkapitalen i datterselskapet på kjøpstidspunktet. Forskjellen mellom kostpris og

netto bokført verdi av eiendeler i datterselskapet på kjøpstidspunktet, tillegges de eiendeler merverdien knytter seg til innenfor markedsverdien av disse eiendelene. Den delen av kostprisen som ikke kan tillegges spesifikke eiendeler, representerer goodwill. I den grad verdien av de overtatte eiendelene overstiger kostprisen, inntektsføres differansen.

I morbankens regnskap føres eierandelene i konsernselskapene ved første gangs innregning til kostpris. Andelene testes årlig for verdifall, og nedskrivning foretas om nødvendig til gjenvinnbart beløp.

Tilknyttet foretak

Tilknyttet foretak er foretak der banken har betydelig innflytelse. Betydelig innflytelse foreligger normalt når banken har en eierandel mellom 20 % og 50 %. Tilknyttet foretak innregnes etter egenkapitalmetoden i konsernregnskapet. Det innebærer at eierandelene ved første gangs innregning føres til kostpris og justeres deretter for bankens andel av resultatet i det tilknyttede selskapet.

I morbankens regnskap føres eierandelene ved første gangs innregning til kostpris. Andelene testes årlig for verdifall, og nedskrivning foretas om nødvendig til gjenvinnbart beløp.

3. INNTEKTSFØRING

Renteinntekter og -kostnader knyttet til eiendeler og forpliktelser, som måles til amortisert kost, resultatføres løpende basert på en effektiv rentemetode. Alle gebyrer knyttet til rentebærende innlån og utlån inngår i beregningen av effektiv rente og amortiseres dermed over forventet løpetid. Renteinntekter og -kostnader knyttet til instrumenter, som måles til virkelig verdi over resultatet, presenteres som en del av netto renteinntekter. Verdiendringer, herunder verdiendringer knyttet til renteelementet, føres som netto inntekter fra andre finansielle instrumenter.

Provisjonsinntekter og -kostnader som er en direkte betaling for utførte tjenester, tas til inntekt når tjenesten er levert. Gebyrer for etablering av låneavtaler amortiseres over lånets forventede løpetid. Gebyrer knyttet til utlån som måles til virkelig verdi resultatføres direkte.

Utbytte inntektsføres i det året det avsettes for utbytte fra datterselskaper. Utbytte fra andre inntektsføres når det utbetales.

4. FINANSIELLE INSTRUMENTER

4.1. Innregning og fraregning

Finansielle eiendeler og forpliktelser balanseføres når banken blir part i instrumentets kontraktmessige bestemmelser.

En finansiell eiendel fraregnes når de kontraktmessige rettene til kontantstrømmene fra den finansielle eiendelen utløper, eller banken overfører den finansielle eiendelen på en slik måte at risiko- og fortjenestepotensialet ved den finansielle eiendelen i det alt vesentlige blir overført. En finansiell forpliktelse fraregnes når den finansielle forpliktelsen er oppfylt, kansellert eller utløpt.

4.2 Motregning

Finansielle eiendeler og forpliktelser motregnes og presenteres med et nettobeløp i balansen, kun i de tilfeller hvor selskapet har en juridisk håndhevbar rett til å motregne, samt har til hensikt å realisere eiendelen og gjøre opp forpliktelsen under ett.

4.3 Klassifisering

Finansielle instrumenter klassifiseres i en av følgende kategorier ved førstegangs innregning.

- Finansielle instrumenter pliktig til virkelig verdi med verdiendringer over resultat
- Finansielle derivater utpekt som sikringsinstrumenter.
- Finansielle instrumenter frivillig kategorisert til virkelig verdi med verdiendringer over resultat
- Utlån og fordringer til amortisert kost
- Andre forpliktelser til amortisert kost

4.3.1 Finansielle instrumenter pliktig til virkelig verdi / finansielle derivater

Finansielle derivater skal vurderes til virkelig verdi med verdiendring over resultat. Sparebanken Sør har tatt følgende finansielle derivater i bruk: rentebytteavtaler (swap), valutaterminer og valutabytteavtaler og opsjoner på aksjeindekser. Finansielle derivater balanseføres til virkelig verdi og verdiendringer føres over resultat.

4.3.2 Finansielle derivater utpekt som sikringsinstrumenter

Kategorien omfatter renteswapper som er benyttet som sikringsinstrumenter for virkelig verdi-sikring av obligasjoner utstedt med fast rente. Sikringsbøkføring er videre omtalt i punkt 5.

4.3.3 Finansielle instrumenter som frivillig vurderes til virkelig verdi

Konsernet velger ved førstegangs innregning å definere noen eiendeler eller forpliktelser til virkelig verdi med verdiendring over resultat dersom;

- Klassifiseringen reduserer en mismatch i måling eller innregning som ellers ville ha oppstått som følge av

ulike regler for måling av eiendeler og forpliktelser. Dette gjelder fastrenteutlån som er rentesikret ved hjelp av derivater.

- De finansielle instrumentene inngår i en portefølje som løpende måles og rapporteres til virkelig verdi. Her inngår sertifikater og obligasjoner, fastrenteutlån og aksjer.

4.3.4 Utlån og fordringer til amortisert kost

Kategorien omfatter utlån og fordringer som måles til amortisert kost.

4.3.5 Andre forpliktelser til amortisert kost

Kategorien omfatter innlån og forpliktelser som måles til amortisert kost.

4.4 Måling ved førstegangs innregning

Alle finansielle eiendeler og forpliktelser innregnes i balansen til virkelig verdi. For instrumenter som ikke er derivater eller måles til virkelig verdi over resultatet, tillegges transaksjonskostnader som er direkte henførbare til anskaffelsen eller utstedelsen av den finansielle eiendelen eller den finansielle forpliktelsen.

4.5 Etterfølgende måling

4.5.1 Måling til virkelig verdi

Virkelig verdi er den pris som ville blitt oppnådd ved salg av en eiendel eller betalt for å overføre en forpliktelse i en velordnet transaksjon mellom markedsdeltakere på måletidspunktet.

4.5.1.1 Måling av finansielle instrumenter som omsettes i et aktivt marked

Finansielle instrumenter med omsetning i et aktivt marked verdsettes til observerte markedspriser.

4.5.1.2 Måling av finansielle instrumenter som ikke omsettes i et aktivt marked

Finansielle instrumenter, som ikke omsettes i et aktivt marked, fastsettes den virkelige verdien ved hjelp av en egnet verdsettelsesmetode. Verdsettelsesmetodene baserer seg på nylig inngåtte transaksjoner mellom uavhengige parter, referanse til instrumenter med tilnærmet samme innhold eller ved diskontering av kontantstrømmer. Verdsettelsene baserer seg så langt som mulig på eksternt observerte parameterverdier.

Virkelig verdi på rentebærende verdipapirer fastsettes på bakgrunn av etablerte markedsverdier rapportert fra ledende eksterne markedsaktører, eller ved at virkelig verdi kalkuleres på grunnlag av markedets aktuelle rentekurve og kredittspreadkurve til enhver tid.

Ved beregning av virkelig verdi på inngåtte renteswapper legges markedets på enhver tid aktuelle interbank rentekurve til grunn.

For aksjer som ikke er børsnoterte eller handles aktivt, bygger verdifastsettelsen i hovedsak på verdsettelse utført av andre. Dersom dette ikke er tilgjengelig, verdsettes aksjene eller andelene med utgangspunkt i tilgjengelig regnskapsinformasjon.

Fastrenteutlån omsettes ikke i et aktivt marked. Banken må derfor fastsette en markedsspread for å estimere en virkelig verdi på lånene pr. 31.12. For fastrenteutlån i privatmarkedet er priser opplyst på www.finansportalen.no benyttet som markedsrenter.

4.5.2 Måling av finansielle garantier

Finansielle garantier vurderes til virkelig verdi ved førstegangsinnregning. Ved etterfølgende målinger vurderes utstedte finansielle garantier til det høyeste beløp av mottatt vederlag for garantien med fradrag for eventuelle resultatførte amortiseringer og beste estimat ved en eventuell innfrielse av garantien.

4.5.3 Måling til amortisert kost

Finansielle instrumenter som ikke måles til virkelig verdi, måles til amortisert kost. Inntektene beregnes da etter instrumentets effektive rente.

Amortisert kost er definert som balanseført verdi ved førstegangs måling, justert for mottatte/betalte avdrag, eventuell akkumulert periodisering av gebyrer, provisjoner og lignende, samt eventuelle nedskrivninger.

Effektiv rentemetode er en metode som beregner amortisert kost og som periodiserer renteinntekter/kostnader til relevant periode. Renteinntekter inntektsføres etter effektiv rentes metode. Den effektive rentesatsen er den renten som ved neddiskontering av lånets kontantstrømmer over forventet løpetid, gir en verdi lik lånets amortiserte kost på etableringstidspunktet. Det innebærer at en eventuell forskjell mellom lånets opprinnelige balanseførte verdi og påløpte verdi blir periodisert over lånets forventede løpetid.

4.5.4 Nedskrivning av finansielle eiendeler

Tap på utlån beregnes som forskjellen mellom balanseført verdi og nåverdi av estimerte fremtidige kontantstrømmer neddiskontert med effektiv rente. Bruk av effektiv rentes metode innebærer at det foretas regnskapsføring av renteinntekter på engasjement som er nedskrevet. For slike lån inntektsføres internrenten på etableringstidspunktet korrigert for rentendringer frem til tidspunktet for nedskrivning. Det inntektsføres renter basert på lånets nedskrevne verdi.

I balansen reduseres nedskrivninger på utlån engasjementenes balanseførte verdi. I resultatregnskapet består posten tap på utlån av konstaterte tap, endringer i nedskrivninger på lån og avsetninger på garantier, samt inngang på tidligere konstaterte tap. Tap på utlån er basert på en vurdering av bankens utlåns- og garantiportefølje i henhold til IAS 39. Banken fastsetter tap på utlån og garantier på kvartalsvis basis. Misligholdte og tapsutsatte engasjementer følges opp med løpende vurderinger.

4.5.4.1 Verdireduksjon på utlån og individuelle tapsnedskrivninger

Nedskrivning for tap foretas når det foreligger objektive indikasjoner for at et utlån har verdifall som følge av kreditttap. En nedskrivning blir reversert når tapet er redusert og objektivt kan knyttes til en hendelse inntruffet etter nedskrivningstidspunktet. Alle utlån som anses som vesentlige blir vurdert for å se om det foreligger objektive indikasjoner på svekket kredittverdighet, og om den objektive indikasjonen med stor sannsynlighet vil medføre redusert fremtidig kontantstrøm til betjening av engasjementet. Objektive indikasjoner vil kunne være mislighold, konkurser, gjeldsordning, illikviditet eller andre vesentlige finansielle problemer.

4.5.4.2 Gruppenedskrivninger

Utlån som ikke har vært gjenstand for individuelle nedskrivninger inngår i gruppenedskrivninger. Utlånene inndeles i grupper med tilnærmet like risikoegenskaper mht. betjeningsevne. Gruppenedskrivninger beregnes på undergrupper av utlån der det foreligger objektive hendelser som viser at den fremtidige kontantstrøm for betjening av engasjementene er svekket. Gruppenedskrivninger foretas for å dekke forventede kreditttap forårsaket av inntrufne hendelser og skal ta høyde for tap som ligger i porteføljen på måletidspunktet, men som ennå ikke er identifisert på enkeltengasjementsnivå. Objektive hendelser vil kunne være negativ utvikling i risikoklassifisering, negativ utvikling i sikkerhetsverdier eller negativ bransjeutvikling.

4.5.4.3 Konstaterte tap

Når det er overveiende sannsynlig at tap er endelige, bokføres disse som konstaterte tap. Dette omfatter tap hvor banken har mistet sitt krav overfor debitor ved konkurs, ved stadfestet akkord, ved utleggsforretning som ikke har ført frem, ved rettskraftig dom og ved gjeldsettegivelse. Dette gjelder også i de tilfeller banken på annen måte har innstilt inndrivelse eller gitt avkall på deler av eller hele engasjementer. Noen konstaterte tap vil være dekket gjennom tidligere foretatte individuelle tapsnedskrivninger, og konstateringen vil da føres mot tidligere avsetning. Konstaterte tap uten dekning i individuell tapsnedskrivning, samt over- eller underdekning i forhold til tidligere tapsnedskrivninger, resultatføres.

4.6 Presentasjon i balanse og resultatregnskap

4.6.1 Utlån

Utlån balanseføres enten som utlån og fordringer på kredittinstitusjoner eller som netto utlån til kunder. Renter inngår i resultatregnskapet under renteinntekter. Verdiendringer, som skyldes nedskrivninger, føres i resultatet under tap på utlån og garantier.

Verdiendringer på fastrenteutlån, som er valgt målt til virkelig verdi, inngår i resultatet under netto inntekter fra finansielle instrumenter.

4.6.2 Obligasjoner og sertifikater

I balanseposten inngår konsernets sertifikat og obligasjonsbeholdning. Alle verdiendringer føres i resultatregnskapet under netto inntekter fra finansielle instrumenter.

4.6.3 Aksjer

I balanseposten inngår konsernets aksjer som føres til virkelig verdi. Alle verdiendringene føres i resultatregnskapet under netto inntekter fra finansielle instrumenter.

4.6.4 Finansielle derivater (eiendeler og gjeld)

I balanseposten inngår finansielle derivater. Verdiendringer knyttet til derivatene føres i resultatregnskapet under netto inntekter fra finansielle instrumenter.

4.6.5 Gjeld til kredittinstitusjoner og innskudd fra kunder

I balanseposten inngår forpliktelser til kredittinstitusjoner og kunder. Renter inngår i resultatregnskapet under rentekostnader.

4.6.6 Gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapirer

I balanseposten inngår utstedt verdipapirgjeld. Renter inngår i resultatregnskapet under rentekostnader. Ved førtidig innfrielse eller tilbakekjøp av utstedte obligasjoner føres evt. gevinst og tap under netto verdiendringer fra finansielle instrumenter.

4.6.7 Ansvarlig lånekapital

I balanseposten inngår utstedte ansvarlige lån og fondsobligasjoner. Renter inngår i resultatregnskapet under rentekostnader.

5. SIKRINGSBOKFØRING

Sparebanken Sør benytter sikringsbokføring når det gjelder bankens funding til fastrentevilkår. Sikringen dekker renterisikoen i obligasjonene.

Bankens kriterier for å klassifisere et derivat som et sikringsinstrument er:

- Sikringen er forventet å være svært effektiv ved at den motvirker endringer i virkelig verdi til obligasjonen som utstedes.
- Sikringseffektiviteten må være forventet å være effektiv innenfor intervallet 80 % til 125 %.
- Effektiviteten til sikringen kan måles pålitelig.
- Det er etablert tilfredsstillende dokumentasjon ved inngåelse av sikringen som blant annet viser at sikringen er effektiv og forventes å være effektiv hele løpetiden.

Sparebanken Sør benytter virkelig verdisikring. Sikringen måles og dokumenteres hvert kvartal for å påse at sikringen er effektiv. Som metode for å måle effektiviteten av sikringen, benyttes dollar-offset metode.

Når sikringen er etablert og effektiv, vil renteswap balanseføres til virkelig verdi og resultatføres under netto inntekter fra finansielle instrumenter.

Sikringsobjektet balanseføres til amortisert kost. Endring i virkelig verdi knyttet til den sikrede risikoen regnskapsføres som et tillegg eller fradrag i balanseført verdi av obligasjonsgjelden og resultatføres under netto inntekter fra finansielle instrumenter.

Dersom det skulle inntreffe forhold som gjør at sikringen ikke er effektiv, vil banken/konsernet amortisere verdiendringen knyttet til sikringsobjektet over gjenværende løpetid. Tilhørende sikringsinstrument vil fortsatt være pliktig til virkelig verdi med verdiendringer over resultat.

6. REGNSKAPSFØRING AV VALUTAKURSEFFEKTER

Inntekter og kostnader i valuta er omregnet til norske kroner etter kursene på transaksjonstidspunktet.

Balanseposter i valuta er sikret ved tilsvarende poster på motsatt side i balansen eller ved gjennomføring av sikringshandler. Valutaderivater (valutaterminer) handlet mot kunder avdekkes på tilsvarende måte mot annen ekstern motpart. Eiendeler og gjeld i fremmed valuta er omregnet til norske kroner etter bankenes midtkurser på balansedagen. Alle verdiendringer føres i resultatregnskapet under netto verdiendringer fra andre finansielle instrumenter.

7. VARIGE DRIFTSMIDLER

Varige driftsmidler føres i balansen til anskaffelseskost fratrukket akkumulerte av- og nedskrivninger. Ordinære avskrivninger er beregnet lineært over driftsmidlenes forventede økonomiske levetid. Det foretas årlig en revurdering av resterende levetid og restverdier for hvert driftsmiddel.

Ved hvert rapporteringstidspunkt blir det vurdert om det foreligger indikasjoner på verdifall. Dersom det er indikasjoner på verdifall på en eiendel, innhenter banken takster eller beregnes eiendelens bruksverdi. Eiendelen nedskrives til høyeste verdi av virkelig verdi og bruksverdi. Grunnlaget for tidligere nedskrivninger vurderes samtidig.

Det er foretatt dekomponering av fast eiendom ved at det er beregnet verdi av tomt, tekniske installasjoner og bygning. Tomter avskrives ikke. Bygninger og tekniske anlegg avskrives over antatt levetid uten utrangeringsverdi. Påkostninger og periodisk vedlikehold avskrives over antatt levetid.

8. PENSJONSKOSTNADER OG – FORPLIKTELSER

Ytelsesbasert ordning

I tråd med IAS 19 er både forpliktelser knyttet til kollektive ordninger i livsforsikringsselskap og usikrede forpliktelser inntatt i regnskapet i samsvar med beregninger utført av ekstern aktuar. Årets netto pensjonskostnad består av nåverdien av årets pensjonsopptjening og rentekostnad på pensjonsforpliktelsen, fratrukket forventet avkastning på pensjonsmidlene. Netto pensjonskostnad inngår i posten personalkostnader. Endringer i estimatavvik regnskapsføres mot andre inntekter og kostnader og planendringer blir resultatført løpende. De kollektive ytelsesordningene i livsforsikringsselskap er lukket.

Innskuddsbasert ordning

Ordnningen innebærer at banken ikke gir løfte om en fremtidig pensjon. Banken betaler et årlig innskudd til de ansattes pensjonssparing. Innbetalinger til ordningen blir kostnadsført direkte.

9. INNTEKTSSKATT

Inntektsskatt periodiseres som en kostnad uavhengig av betalingstidspunktet. Skattekostnaden reflekterer således årets og fremtidig betalbar skatt som følge av årets aktivitet. Inntektsskatt, som ventes utlignet på årets resultat, inngår i årets skattekostnad og benevnes betalbar skatt. Utsatt skatt beregnes på bakgrunn av forskjeller mellom rapporterte skattemessige og regnskapsmessige resultater som vil utlignes i fremtiden. Skatteøkende og skattereduserende midlertidige forskjeller innenfor samme tidsintervall utlignes mot hverandre.

Eventuell netto utsatt skattefordel føres opp som en eiendel i balansen når det er sannsynlig at de skattereduserende forskjellene vil kunne realiseres.

Formueskatt er beregnet og inngår i andre driftskostnader i resultatregnskapet og i betalbar skatt i balansen.

10. EGENKAPITAL

Sparebanken Sør har utstedte egenkapitalbevis på Oslo Børs. Egenkapitalen er splittet opp i egenkapitalbevis, overkursfond, utjevningfond, sparebankens fond (grunnfondet), gavefond og annen egenkapital.

For å beregne egenkapitalbrøken skal egenkapitalbevis, overkursfond og utjevningfond divideres på sum egenkapital fratrukket annen egenkapital.

Gavefondet er en del av egenkapitalen. Når gaver innvilges i bankens gavekomité belastes bankens gavefond og det føres opp som en forpliktelse i balansen.

Foreslått utdeling av utbytte presenteres som annen egenkapital inntil endelig vedtak av utdelingen har funnet sted. Utdeling presenteres deretter som avsatt utbytte inntil utbetaling har funnet sted.

Sparebanken Sør eier 31 600 egne egenkapitalbevis per 31.12.2015.

11. LEIEAVTALER

Leieavtaler hvor det vesentlige av risiko og avkastning som er forbundet med at eierskap av eiendelen ikke er overført, klassifiseres som operasjonelle leieavtaler. Leiebetalinger klassifiseres som driftskostnad og resultatføres lineært over levetid. Sparebanken Sør har ikke inngått finansielle leieavtaler.

12. SEGMENTER / SEGMENTREGNSKAP

Segmentrapporteringen er inndelt i forhold til hvordan ulike virksomhetsområder rapporteres og følges opp internt av ledelsen og styret.

Sparebanken Sør har 2 driftssegmenter;

- PM – Personmarked, inkludert Sparebanken Sør Boligkreditt AS.
- BM - Bedriftsmarked

Bankens egne investeringsaktiviteter og eiendomsmedling er ikke et separat rapporterbart segment og kommer inn under posten ufordelt.

13. KONTANTSTRØMOPPSTILLING

Kontantstrømoppstillingen viser innbetalinger og utbetalinger av kontanter og kontantekvivalenter gjennom året. Kontanter og kontantekvivalenter er definert som kontanter og fordringer på sentralbanker.

14. ENDRINGER I REGNSKAPSPRINSIPPER OG NOTE-OPPLYSNINGER

Anvendte regnskapsprinsipper er konsistent med prinsippene anvendt i foregående regnskapsperiode, med unntak av de endringene i IFRS som har blitt implementert av konsernet i inneværende regnskapsperiode. Nedenfor er det listet hvilke endringer som har vært relevant for konsernet i IFRS med virkning for 2015 regnskapet. Konsernet har ikke endret regnskapsprinsipper i 2015.

IFRS 13 Måling av virkelig verdi

Endringen anvendes prospektivt og klargjør at porteføljeunntaket i IFRS 13 ikke bare kan anvendes på finansielle eiendeler og finansielle forpliktelser, men også på andre kontrakter innenfor virkeområdet til IAS 39. Standarden har ikke gitt noen vesentlige effekter for konsernet i 2015.

IFRIC 21 Avgifter

IFRIC 21 Avgifter klargjør at hendelsen som medfører en forpliktelse til å betale en avgift, er den aktiviteten som utløser betalingen av avgiften, som definert i lovgivningen. Videre angir IFRIC 21 at forpliktelsen til å betale en avgift innregnes gradvis dersom den utløsende plikten inntreffer over tid (dvs. dersom aktiviteten som utløser betaling av avgiften, som definert i lovgivningen, inntreffer over tid). Dersom en plikt til å betale en avgift utløses når et minstenivå nås, skal den forpliktelsen som oppstår fra denne plikten innregnes når dette minste aktivitetsnivået er nådd. IFRIC 21 skal implementeres retrospektivt. Konsernet vil fra 1. kvartal 2016 kostnadsføre avgift til Bankenes sikringsfond i sin helhet som følge av standarden. I 2015 har kostnaden blitt periodisert og effekten opplyst i note.

15. VEDTATTE, IKKE IKRAFTTRÅDTE STANDARDER OG FORTOLKNINGER

Følgende nye standarder og fortolkninger til eksisterende standarder er offentliggjort og vil være obligatoriske for selskaps- og konsernregnskap i fremtidige regnskapsperioder, men uten at ledelsen har valgt tidliganvendelse:

IFRS 9 Finansielle instrumenter

I juli 2014 publiserte IASB det siste delprosjektet i IFRS 9 og standarden er nå ferdigstilt. IFRS 9 innebærer endringer knyttet til klassifisering og måling, sikringsbokføring og nedskrivning. IFRS 9 vil erstatte IAS 39 Finansielle instrumenter - innregning og måling. De delene av IAS 39 som ikke er endret som ledd i dette prosjektet er overført og tatt inn i IFRS 9.

Standarden er foreløpig ikke godkjent av EU. For regnskapspliktige utenfor EU/EØS, vil endringen gjelde med virkning fra regnskapsår som starter 1. januar 2018 eller senere. Konsernet har begynt å kartlegge potensielle effekter av IFRS 9, men har ikke kommet langt nok i prosessen til å kunne uttale seg om regnskapsmessige effekter.

IFRS 15 Inntekter fra kundekontrakter

Omhandler inntektsføring. Standarden fordrer en inndeling av kundekontrakten i de enkelte ytelsesplikter. En ytelsesplikt kan være en vare eller en tjeneste. Inntekt regnskapsføres når en kunde oppnår kontroll over en vare eller tjeneste, og dermed har muligheten til å bestemme bruken av og kan motta fordelene fra varen eller tjenesten. Standarden erstatter IAS 18 Driftsinntekter og IAS 11 Anleggskontrakter og tilhørende tolkninger. Standarden trer i kraft for regnskapsåret 2018, men tidliganvendelse er tillatt. Konsernet har ikke ferdigstilt noen vurdering vedrørende virkningen av IFRS 15.

I tillegg til ovennevnte nye standarder og fortolkninger er det også endringer i andre standarder som vil kunne påvirke konsernets fremtidige rapportering. Effekten av endringene i disse standardene er av ledelsen vurdert å ha liten betydning for selskaps- og konsernregnskapet.

Note 2 – Skjønnsmessige vurderinger, estimater og forutsetninger

Utarbeidelse av konsernregnskapet medfører at ledelsen gjør estimater og skjønnsmessige vurderinger. Områder som i stor grad inneholder slike skjønnsmessige estimater, har høy grad av kompleksitet og hvor forutsetninger og estimater er vesentlige for morbank- og konsernregnskapet, er presentert under.

Generelt

Ved anvendelse av konsernets regnskapsprinsipper har bankens ledelse på enkelte områder utøvd skjønn og lagt til grunn antagelser om fremtidige hendelser som grunnlag for regnskapsføringen. Det vil naturlig nok være en iboende usikkerhet knyttet til regnskapsposter som bygger på bruk av skjønn og forutsetninger om fremtidige hendelser. Ved utøvelse av skjønn og fastsettelse av forutsetninger om fremtidige hendelser, vil ledelsen se hen til tilgjengelig informasjon på balansedagen, historisk erfaring med lignende vurderinger, samt markedets og tredjeparters vurdering av de aktuelle forholdene. Selv om ledelsen legger til grunn sitt beste skjønn og bygger på de beste estimater som er tilgjengelig, må man påregne at faktiske utfall i enkelte tilfeller kan avvike vesentlig fra det som legges til grunn for regnskapsføringen. Estimater, antakelser og forutsetninger som representerer en betydelig risiko for vesentlige endringer i balanseført verdi på eiendeler og gjeld i løpet av neste regnskapsår, drøftes nedenfor.

Nedskrivninger på utlån

Vurdering av individuelle- og gruppemessige nedskrivninger vil alltid baseres på en betydelig grad av skjønn. Prediksjoner basert på historisk informasjon kan vise seg å bli feil fordi man aldri kan vite med sikkerhet hvilken relevans historiske data har som beslutningsgrunnlag. Når sikkerhetsverdier er knyttet til spesielle objekter eller bransjer som er i krise, vil sikkerhetene måtte realiseres i lite likvide markeder, og vurdering av sikkerhetsverdier vil i slike situasjoner være beheftet med betydelig usikkerhet.

Virkelig verdi av finansielle instrumenter

Virkelig verdi av finansielle instrumenter er til dels beregnet basert på forutsetninger som ikke er observerbare i markedet. Dette gjelder særlig ved fastsettelse av relevant påslag for kredittrisiko, ved virkelig verdi-fastsettelse for fastrentepapirer i form av innlån, utlån og verdipapirer utstedt av andre. Ledelsen har i slike tilfeller basert sine vurderinger på den informasjon som er tilgjengelig i markedet kombinert med et beste skjønn. Slik informasjon vil blant annet være kredittvurderinger gjennomført av ledende markedsaktører.

Note 3 – Risikostyring

Sparebanken Sør skal maksimere sin langsiktige verdiskaping, og med dette mål er det en forutsetning at risiko er undergitt en aktiv og tilfredsstillende styring. En del av konsernets forretningsstrategi er å holde en lav til moderat risikoprofil i all virksomhet. Å ta risiko er et grunnleggende trekk ved bankvirksomhet, og risikostyring er dermed et sentralt område i så vel daglig drift som i styrets løpende arbeid. Det vises forøvrig til bankens Pilar 3 dokument som er tilgjengelig på bankens hjemmesider.

ORGANISERING

Styret

Styret har det overordnede ansvar for bankens totale risikostyring, og skal påse at banken har hensiktsmessige systemer for risikostyring og internkontroll. Styret fastsetter risikostrategier, rammeverk for risikoappetitt, risikoprofil og risikotoleranse. Styret fastsetter også strategi og retningslinjer for kapitalplan og sammensetning av kapitalen og godkjenner prosessen for å sikre tilstrekkelig kapitalnivå til enhver tid (ICAAP).

Revisjonsutvalg og risikoutvalg

Styret har oppnevnt et eget revisjonsutvalg og risikoutvalg som underutvalg av styret. Formålet er å foreta mer grundige vurderinger av relevante saksområder, herunder styrke arbeidet med finansiell rapportering og internkontroll.

Bankens ledelse

Administrerende direktør og øvrig ledelse har ansvaret for å implementere risikostyring og internkontroll. Saker som vedrører endringer eller implementering av ny policy og strategier i konsernet, skal alltid fremlegges ledergruppen for diskusjon og beslutning. Ledelsen vurderer risikosituasjonen kontinuerlig, og minst en gang årlig behandles den totale risikosituasjonen og det tilhørende kapitalbehovet. Denne vurderingen legges deretter frem for styret.

Administrerende direktør har delegert oppgaver i henhold til det formelle ansvar for intern kontroll og risikostyring. Ansvaret for gjennomføring av den årlige vurderingen av risikosituasjonen og kapitalbehovet er delegert til divisjon Risikostyring. Denne analysen skal være samordnet og integrert med øvrig planleggings- og strategiarbeid i banken. Det er videre delegert kontrolloppgaver til de enkelte linjeansvarlige innenfor rammer og vedtatte prinsipper, instruksjer og fullmakter.

Risikostyring dekker hele konsernet og utfører ikke aktiviteter som det er intensjon om at kontrollfunksjonen skal overvåke. Avdelingen skal identifisere, måle og vurdere bankens totalrisiko, samt ha ansvar for compliance.

Internrevisor

Banken har ansatt internrevisorer. Dette er en overvåkingsfunksjon som uavhengig av administrasjonen for øvrig, foretar risikovurderinger, kontroller og undersøkelser av bankens internkontroll og styringsprosesser for å vurdere om de virker hensiktsmessig og betryggende.

Risikostyringsprosessen

Det foreligger forsvarlige og hensiktsmessige strategier og prosesser for risikostyring og vurdering av kapitalbehov og hvordan dette kan opprettholdes. Samlebetegnelsen for dette er ICAAP (Internal Capital Adequacy Assessment Process).

RISIKOKATEGORIER

Alle risikoer styres gjennom et rammeverk for risikoappetitt. Det finnes mål for de ulike risikoparametre. Sparebanken Sør opererer med følgende risikokategorier:

Kredittrisiko / motpartsrisiko

Kredittrisiko er risiko for tap som skyldes at konsernets motparter eller kunder ikke har evne eller vilje til å oppfylle sine betalingsforpliktelser overfor konsernet Sparebanken Sør. Kredittrisiko vedrører alle fordringer på motparter/kunder. I hovedsak er dette utlån og kreditter, men også ansvar i henhold til utstedte garantier, verdipapirer samt motpartsrisiko som oppstår gjennom derivater og valutakontrakter.

Kredittrisiko er en funksjon av to faktorer (hendelser), betjeningsevne og betjeningsvilje, samt verdi på underliggende sikkerheter. Begge hendelser må inntreffe med negativt utfall for at det skal kunne oppstå tap. Den første er manglende betjeningsevne eller betjeningsvilje hos debitor, og den andre er at verdien av underliggende sikkerheter ikke er tilstrekkelig til å dekke bankens krav ved eventuelt mislighold og påfølgende realisasjon av sikkerheten.

Kredittrisiko er definert som en vesentlig risiko, og bankens målsetting er at kredittrisikoesponering skal være lav til moderat. Styret vedtar konsernets kredittstrategi og kredittpolitikk, og kredittrisiko styres etter fastsatte toleranserammer og mål knyttet til risikoprofil og eksponering på porteføljnivå.

Styret, ledelsen og kontrollorganer mottar jevnlig rapportering av kredittrisiko. Sentralt i denne sammenhengen er utviklingen i utlån fordelt på ulike risikoklasser og bevegelse mellom klassene.

Oppgjørssisiko

Oppgjørssisiko er en form for kredittrisiko ved at kontraktsmotpart ikke oppfyller sine forpliktelser med hensyn til oppgjør i form av kontanter eller verdipapirer etter at banken har gitt beskjed om betaling eller overførsel av et verdipapir eller sikkerhet. Oppgjørssisiko som konsernet er eksponert mot vurderes som lav.

Likviditetsrisiko

Likviditetsrisiko defineres som risikoen for at konsernet ikke er i stand til å innfri sine forpliktelser, eller ikke evner å finansiere sine eiendeler, samt at finansiering ikke kan oppnås uten at det oppstår vesentlige ekstraomkostninger, i form av prisfall på eiendeler som må realiseres, eller i form av finansiering til et kostnadsnivå utover det normale. Likviditetsrisiko omfatter også risikoen for at finansielle markeder som banken ønsker å benytte, ikke fungerer.

Sparebanken Sør skal ha en likviditetsrisiko i henhold til myndighetspålagte krav. Risikoen skal være moderat og tilpasset bankens virksomhet for øvrig. Bankens tilpasning skal positivt kunne sammenholdes med sammenlignbare banker og møte krav fra investorer i bankens verdipapirer. Overvåkingen skjer ved kontroll av eksponering i forhold til vedtatte rammer og kontroll av kvalitative krav.

Markedsrisiko

Markedsrisiko omfatter risiko knyttet til resultatvariasjoner på usikrede rente-, valuta- og egenkapitaltransaksjoner som følge av endringer i rente- og valutakursnivå samt ved justeringer i aksjekurser, og kan inndeles i renterisiko, valutarisiko, aksjerisiko og kredittspreadrisiko. Sparebanken Sør skal ha en lav markedsrisiko

Renterisiko

Renterisiko er risiko for inntjeningsmessig tap som oppstår ved endringer i rentenivået hvis rentebindingstiden for bankens forpliktelser og fordringer på og utenfor balansen, ikke er sammenfallende. Renterisikorammen er fastsatt som en øvre ramme for hvor stort tapet på uavdekkede renteposisjoner kan være ved et 2 % poengs parallelt skift i rentenivået.

Valutarisiko

Risiko for det økonomiske (inntjeningsmessige) tap som oppstår ved ufordelaktig endring i verdien på aktiva- og passivaposter (på og utenfor balansen) målt i basisvaluta (NOK) som følge av endring i valutakurser. Eksponering måles som størrelsen på tapspotensialet i et stress-scenario hvor valutakursene endrer seg med 10 %, og valutarisiko reguleres av rammer for maksimal aggregert valutaposisjon. Det er fastsatt rammer for eksponering i enkeltvalutaer.

Aksjerisiko

Består av markedsrisiko knyttet til posisjoner i egenkapital-instrumenter, inkludert derivater med egenkapitalinstrumenter som underliggende. Eksponering måles som størrelsen på tapspotensialet hvor markedsverdien av aksjene faller med 30 %, og kursrisiko reguleres av rammer for maksimal aggregert posisjon i en aksjeportefølje.

Spreadrisiko

Spread-risiko defineres som risiko for endringer i markedsverdien på et rentebærende verdipapir som følge av en generell endring i kredittmargin. En generell økning i kredittmarginer vil medføre en verdireduksjon på en portefølje av rentebærende verdipapirer. Endringer i kredittmargin er en konsekvens av endringer i investors krav til risikopåslag for skift i forventet kredittisiko og/eller endringer i andre markedsforhold. Bankens kredittspreadsponering er i hovedsak knyttet til likviditetsporteføljen.

Forretningsrisiko

Forretningsrisiko defineres som risiko for uventede inntektssvingninger ut fra andre forhold enn kredittisiko, markedsrisiko og operasjonell risiko. Risikoen kan opptre i ulike forretnings- eller produktsegmenter og være knyttet til konjunktursvingninger og endret kundeatferd. Forretningsrisiko kan også oppstå som følge av myndighetenes reguleringer. Risikoen omfatter også omdømme- eller renommérisiko som er risikoen knyttet til økte tap, reduserte inntekter og /eller økte kostnader som en følge av at bankens renommé har blitt skadet.

Strategisk risiko

Strategisk risiko er definert som interne forhold hvor den strategiske risiko knytter seg til de strategier, planer og endringer som banken har eller legger opp til.

Operasjonell risiko

Operasjonell risiko er risikoen som konsernet har for økonomisk tap eller tap av omdømme som følge av utilstrekkelige eller sviktende interne prosesser eller systemer, menneskelige feil, eller eksterne hendelser. Operasjonell risiko inkluderer mislighetsrisiko. Eksempler på operasjonelle risikoforhold kan være flere typer uønskede handlinger og hendelser, som blant annet hvitvasking, korrupsjon, underslag, innsidehandel, bedrageri, ran, trusler mot ansatte, fullmaktsbrudd og brudd på vedtatte rutiner, svikt i IT-systemer med mer.

Overvåking av operasjonell risiko skjer ved jevnlig kvalitative vurderinger. Det beregnes kapitalbehov for operasjonell risiko i henhold til basismetoden, og det vurderes i ICAAP om disse kapitalberegningene er tilstrekkelige. Det vurderes at konsernet har en lav operasjonell risiko.

Konsentrasjonsrisiko

Konsentrasjonsrisiko er kredittisiko som oppstår ved høy samlet eksponering på en enkelt motpart eller utsteder av sikkerhet, tilknyttede grupper av motparter, motparter med virksomhet innen samme bransje eller geografiske område og foretak som benytter samme form for sikkerhet, handler med samme vare eller har samme type virksomhetsområde.

For kredittisiko er det et siktemål å unngå større risikokonsentrasjoner, herunder store engasjementer med enkeltkunder eller kundegrupper og grupper av engasjementer innenfor klasser med høy risiko, næringer eller geografiske områder.

Merrisikoen som følge av debitor-konsentrasjon er etter bankens oppfatning til stede, men representerer ikke en vesentlig risiko for konsernet. Dette er en følge av lav kredittisikoeksponering når man tar hensyn til kvaliteten på sikkerhetene. Et tilsvarende resonnement kan gjøres i forhold til konsentrasjon på leietakersiden.

Den største konsentrasjonsrisiko for Sparebanken Sør er knyttet til "Utleie av næringseiendom". Dermed vil denne del av porteføljen være eksponert mot risikofaktorer som påvirker eiendomsselskaper spesifikt. Disse risikofaktorene er først og fremst arealledighet, leiepriser og rentenivå. Sistnevnte er en generell makrovariabel, men eiendomsselskaper er tyngre eksponert mot rentenivået enn mange andre bransjer som følge av høy låneandel og fordi eiendom er en eiendel med lang levetid.

På enkeltengasjementsnivå vil det være store variasjoner i forhold til følsomhet mot disse faktorene, og hvordan engasjementet dermed bidrar til porteføljens konsentrasjonsrisiko. Dette avhenger bl.a. av leieforhold, eiendommenes beliggenhet og type bygg. I tillegg vil debitors finansielle situasjon ha stor betydning.

Banken har avsatt ekstra kapital under ICAAP for å dekke opp for konsentrasjonsrisiko.

SIKRINGSINSTRUMENTER

Konsernet benytter følgende sikringsinstrumenter:

- Rentebytteavtaler (swapper) - avtaler om å bytte rentebetingelser for et bestemt nominelt beløp over et bestemt antall perioder.
- Valutaterminer – avtale om kjøp eller salg av fremmed valuta med oppgjør på et bestemt fremtidig tidspunkt.

Formålet med bruk av rente- og valutainstrumenter er å sikre fremtidige rentevilkår eller motvirke effekten av kurssvingninger.

Note 4 – Kapitaldekning

Sparebanken Sør har en målsetting om å maksimere sin langsiktige verdiskaping. Konsernet har også en målsetting om at risikoprofilen skal være moderat til lav. Dette innebærer at god risiko- og kapitalstyring er et sentralt strategisk element.

Sparebanken Sør har etablert en strategi og prosess for risikomåling, -styring og -kontroll som gir oversikt over de risikoer banken er eksponert for. Dette gir dermed grunnlag for vurdering og beregning av bankens total kapitalbehov, og hvordan dette kan opprettholdes for å dekke de aktuelle risikoer på en tilstrekkelig måte. Prosessen betegnes som ICAAP (Internal Capital Adequacy Assessment Process) eller "Total kapitalvurderingsprosessen". Vurderingen av kapitalbehovet inkluderer størrelse, sammensetning og fordeling av den ansvarlige kapitalen tilpasset nivået på de risikoer som banken er eller kan bli utsatt for, med bakgrunn i gjennomførte stresstester som viser hvilke endringer i makrovariabler som kan påføre banken større tap.

Styret fastsetter kapitalplan som skal sikre at banken til enhver tid har en kapitaldekning som ivaretar myndighetskrav og omgivelsenes forventninger. For å ha stor handlefrihet i forhold til strategiske valg og forretningsmessige muligheter velger banken å ha en større kapital enn det behovet som beregnes ut fra ICAAP.

Minstekravet for ren kjernekapitaldekning var 11,0 %, kjernekapitaldekning 12,5 % og total kapitaldekning 14,5 %.

Med virkning fra 01.07.2016 øker kravet til motsyklisk buffer fra 1 % til 1,5 %. Minstekravet vil da være på 11,5 % for ren kjernekapitaldekning. Krav til kjernekapital vil være 13,0 % og krav til total kapitaldekning vil være 15,0 %.

Sparebanken Sør benytter standardmetoden for kreditt- og markedsrisiko og basismetoden for operasjonell risiko for å beregne kapitaldekning i henhold til gjeldende kapitaldekningsregler - Basel II.

MORBANK		MILLIONER KRONER	KONSERN	
31.12.2014	31.12.2015		31.12.2015	31.12.2014
474	474	Egenkapitalbevis	474	474
175	175	Overkursfond	175	175
5 667	6 002	Grunnfondskapital	6 002	5 667
41	41	Gavefond	41	41
242	256	Utjevningsfond	256	242
47	43	Annen egenkapital	805	558
-48	-43	- Fradrag for utbytte som inngår i annen egenkapital	-43	-48
-17	-10	- Fradrag for immatrielle eiendeler og utsatt skattefordel	-10	-17
6 581	6 938	Sum ren kjernekapital	7 700	7 092
700	510	Hybridkapital	510	700
0	0	- Fradrag for immatrielle eiendeler og utsatt skattefordel		0
7 281	7 448	Sum kjernekapital	8 210	7 792
		Tilleggskapital utover kjernekapital:		
400	1 200	Ansvarlig lånekapital	1 200	400
400	1 200	Sum tilleggskapital	1 200	400
-22	-22	- Fradrag i tilleggskapitalen	-22	-22
7 659	8 626	Netto ansvarlig kapital	9 388	8 170
		Minimumskrav ansvarlig kapital Basel II beregnet etter standardmetoden:		
3	7	Engasjement med lokale og regionale myndigheter	7	3
181	66	Engasjement med institusjoner	40	62
1 192	251	Engasjement med foretak	251	1 192
810	505	Engasjement med massemarked	530	947
1 087	2 744	Engasjement med pantesikkerhet i eiendom	3 501	1 618
91	71	Engasjement som er forfalt	72	91
0	0	Engasjement som er høyrisiko	0	0
200	237	Engasjement i obligasjoner med fortrinnsrett	62	62
0	137	Engasjement i egenkapitalposisjoner	37	0
62	51	Engasjement øvrig	51	62
3 626	4 069	Kapitalkrav for kreditt- og motpartsrisiko	4 551	4 037
4	4	Kapitalkrav for posisjons-, valuta- og varerisiko	4	4
193	196	Kapitalkrav for operasjonell risiko	252	233
27	29	CVA tillegg	47	45
0	0	Fradrag i kapitalkravet	0	0
3 850	4 299	Sum minimumskrav til ansvarlig kapital	4 854	4 319
48 125	53 735	Risikovektet balanse (beregningsgrunnlag)	60 679	53 988
13,67 %	12,91 %	Ren kjernekapitaldekning i %	12,69 %	13,14 %
15,13 %	13,86 %	Kjernekapitaldekning i %	13,53 %	14,43 %
15,91 %	16,05 %	Kapitaldekning i %	15,47 %	15,13 %

Note 5 – Segmentrapportering

Sparebanken Sør har 2 driftssegmenter, personmarked (PM) og bedriftsmarked (BM). Bankens egne investeringsaktiviteter er ikke et separat rapporterbart segment og kommer inn under posten ufordelt. Det vises til ytterligere omtale i regnskapsprinsipper om segmentene.

De ulike segmentene inntektsfører og kostnadsfører faktiske inntekter og kostnader knyttet til utlån og innskudd i balansen. Alle ansatte er knyttet til de ulike segmentene. Ved

likviditetsmessige underdekning i de ulike segmentene så beregnes det en rentekostnad utfra en mellomregningsrente som fastsettes månedlig.

Konsernets avdelingskontorer er geografisk lokalisert i Agderfylkene og Telemark. Konsernet har også kunder i andre geografiske områder som betjenes via de etablerte kontorene. Utlån er i note 8 fordelt geografisk på områder.

Ingen av konsernets kunder står enkeltvis for mer enn 10 % av omsetningen. Dette gjelder både i 2015 og 2014.

Rapportering pr. segment	KONSERN 31.12.2015				KONSERN 31.12.2014			
	MILLIONER KRONER	PM	BM	Ufordelt og elimin.	Totalt	PM	BM	Ufordelt og elimin.
Netto renteinntekter	979	532	10	1 521	964	513	34	1 511
Sum netto andre driftsinntekter	155	61	32	248	158	59	274	491
Sum driftskostnader før tap	354	87	376	817	352	91	191	634
Driftsresultat før tap	780	506	-334	952	770	481	117	1 368
Tap på utlån og garantier	6	79	12	97	9	259	0	268
Resultat før skattekostnad	774	427	-346	855	761	222	117	1 100
Netto utlån til kunder	58 113	30 090	184	88 387	53 913	26 876	124	80 913
Andre eiendeler			12 947	12 947			13 149	13 149
Sum eiendeler	58 113	30 090	13 131	101 334	53 913	26 876	13 273	94 062
Innskudd fra kunder	25 492	17 826	5 031	48 349	24 980	18 682	4 588	48 250
Mellomregn./annen gjeld	32 621	12 264	347	45 232	28 933	8 194	1 528	38 655
Sum gjeld	58 113	30 090	5 378	93 581	53 913	26 876	6 116	86 905
Sum egenkapital			7 753	7 753			7 157	7 157
Sum gjeld og egenkapital	58 113	30 090	13 131	101 334	53 913	26 876	13 273	94 062

Konsernet Sparebanken Sør rapporterer ikke segmenter i morbanken særskilt. Sparebanken Sør Boligkreditt AS er en integrert del av personmarkedet i konsernet og følgelig blir det misvisende å rapportere segmenter på morbank alene.

Note 6 – Kredittområdet og kredittrisiko

Kredittrisiko representerer det største risikoområdet for konsernet. Styret fastsetter konsernets kredittstrategi som sammen med kredittpolitikk og retningslinjer for kredittprosessene skal sikre at kundeporteføljen har en akseptabel risikoprofil og bidrar til at konsernet kan maksimere sin langsiktige verdiskaping.

Sparebanken Sør har Agderfylkene og Telemark som sitt hovedmarked. I tillegg vil banken ha et nasjonalt markedssegment mot organisasjoner som inngår i KNIF (Kristen-Norges Innkjøpsfelleskap) og deres ansatte.

Utlån fordelt på risikoklasser

Det benyttes modeller som er basert på interne og eksterne data for beregning av sannsynlighet for mislighold (PD) og forventet tap (EL) på kunde- og porteføljenivå. Både personkunder og næringslivskunder scores månedlig, og deles inn i 11 klasser (A – K) ut fra sannsynlighet for mislighold. Klasse K er misligholdte lån og engasjementer med individuelle nedskrivninger. Tabellen under viser intervaller på de ulike risikoklasser basert på misligholdssannsynlighet.

Bankens risikoklasser er følgende:

Misligholdsklasse	Nedre grense for mislighold, %	Øvre grense for mislighold, %
A	0,00	0,10
B	0,11	0,25
C	0,26	0,50
D	0,51	0,75
E	0,76	1,25
F	1,26	2,00
G	2,01	3,00
H	3,01	5,00
I	5,01	8,00
J	8,01	99,99
K	100,00	

Sannsynlighet for mislighold	
Lav risiko (A-D)	0,00 - 0,75%
Middels risiko (E-G)	0,76 - 3,00 %
Høy risiko (H-J)	3,01 - 99,99 %
Mislighold (K)	100 %

TOTALENGASJEMENT FORDELT PÅ RISIKOGRUPPER 31.12.2015

I totalengasjement inngår saldo på innvilgede lån og kreditter til kunder, ubenyttet andel av innvilgede kreditter, samt garantirammer og etablerte garantier.

MORBANK 31.12.2015		MILLIONER KRONER		KONSERN 31.12.2015	
Personkunder:					
28 646	78,0 %	Lav risiko		53 112	81,4 %
6 705	18,3 %	Middels risiko		10 491	16,1 %
1 007	2,7 %	Høy risiko		1 295	2,0 %
36 358		Sum ikke forfalt eller nedskrevet		64 898	
378	1,0 %	Misligholdte og nedskrevne engasjementer		378	0,6 %
36 736	100 %	Sum personkunder		65 276	100 %
Næringslivskunder:					
18 053	48,3 %	Lav risiko		18 201	48,5 %
14 242	38,1 %	Middels risiko		14 259	38,0 %
3 696	9,9 %	Høy risiko		3 698	9,8 %
35 991		Sum ikke forfalt eller nedskrevet		36 158	
1 398	3,7 %	Misligholdte og nedskrevne engasjementer		1 398	3,7 %
37 389	100 %	Sum næringslivskunder		37 556	100 %
74 125		Sum totalengasjement		102 832	

BRUTTO UTLÅN FORDELT PÅ RISIKOGRUPPER 31.12.2015

MORBANK 31.12.2015		MILLIONER KRONER		KONSERN 31.12.2015	
Personkunder:					
24 846	76,2 %	Lav risiko		46 355	79,8 %
6 459	19,8 %	Middels risiko		10 149	17,5 %
975	3,0 %	Høy risiko		1 262	2,2 %
32 281		Sum ikke forfalt eller nedskrevet		57 767	
316	1,0 %	Misligholdte og nedskrevne engasjementer		316	0,5 %
32 597	100 %	Sum personkunder		58 083	100 %
Næringslivskunder:					
14 611	47,5 %	Lav risiko		14 730	47,7 %
11 565	37,6 %	Middels risiko		11 582	37,5 %
3 318	10,8 %	Høy risiko		3 320	10,8 %
29 494		Sum ikke forfalt eller nedskrevet		29 632	
1 249	4,1 %	Misligholdte og nedskrevne engasjementer		1 249	4,0 %
30 743	100 %	Sum næringslivskunder		30 881	100 %
122		Påløpte renter		147	
63 462		Sum brutto utlån		89 111	

TOTALENGASJEMENT FORDELT PÅ RISIKOGRUPPER 31.12.2014

I totalengasjement inngår saldo på innvilgede lån og kreditter til kunder, ubenyttet andel av innvilgede kreditter, samt garantirammer og etablerte garantier.

MORBANK 31.12.2014		MILLIONER KRONER		KONSERN 31.12.2014	
Personkunder:					
28 886	75,9 %	Lav risiko		47 580	78,6 %
7 591	19,9 %	Middels risiko		11 056	18,3 %
1 155	3,0 %	Høy risiko		1 494	2,5 %
37 632		Sum ikke forfalt eller nedskrevet		60 130	
420	1,1 %	Misligholdte og nedskrevne engasjementer		420	0,7 %
38 052	100 %	Sum personkunder		60 550	100 %
Næringslivskunder:					
15 542	48,1 %	Lav risiko		15 565	48,4 %
11 250	34,8 %	Middels risiko		11 079	34,4 %
3 846	11,9 %	Høy risiko		3 851	12,0 %
30 638		Sum ikke forfalt eller nedskrevet		30 495	
1 674	5,2 %	Misligholdte og nedskrevne engasjementer		1 674	5,2 %
32 312	100 %	Sum næringslivskunder		32 169	100 %
70 364		Sum totalengasjement		92 719	

BRUTTO UTLÅN FORDELT PÅ RISIKOGRUPPER

MORBANK 31.12.2014		MILLIONER KRONER		KONSERN 31.12.2014	
Personkunder:					
25 475	74,3 %	Lav risiko		42 068	77,8 %
7 302	21,3 %	Middels risiko		10 456	19,3 %
1 133	3,3 %	Høy risiko		1 470	2,7 %
33 909		Sum ikke forfalt eller nedskrevet		53 993	
359	1,0 %	Misligholdte og nedskrevne engasjementer		83	0,2 %
34 268	100 %	Sum personkunder		54 076	100 %
Næringslivskunder:					
12 476	45,9 %	Lav risiko		12 629	46,1 %
9 622	35,4 %	Middels risiko		9 671	35,3 %
3 560	13,1 %	Høy risiko		3 565	13,0 %
25 659		Sum ikke forfalt eller nedskrevet		25 865	
1 519	5,6 %	Misligholdte og nedskrevne engasjementer		1 519	5,5 %
27 178	100 %	Sum næringslivskunder		27 384	100 %
143		Påløpte renter		168	
61 589		Sum brutto utlån		81 628	

FORSKYVNING MELLOM RISIKOGRUPPER GJENNOM ÅRET

For konsernet er det i personmarkedsporteføljen en svak positiv migrasjon i porteføljen. Samlet risiko for personkundeporteføljen vurderes som meget tilfredsstillende.

For næringslivsporteføljen har det også vært en svak positiv migrasjon i porteføljen for 2015. Brutto utlån på klasser med lav og middels risiko utgjør ca. 83 % av porteføljen.

Klassifiseringen tar ikke hensyn til sikkerhetsverdier, men kun betalingsevne.

Sikkerheter

Konsernet benytter ulike sikkerheter for å redusere risiko avhengig av marked og type transaksjon. Hovedprinsipp for vurdering av sikkerheter er at realisasjonsverdi estimeres slik den antas å være når konsernet har behov for sikkerheten. Med unntak av engasjementer hvor det er foretatt nedskrivninger, er sikkerhetens verdi beregnet under forutsetning om fortsatt drift. Ved verddivurdering av sikkerhet tas det hensyn til estimerte salgskostnader. Hovedtyper av sikkerheter som benyttes er pant i fast eiendom (bolig/næringsbygg), kausjoner (forbrukerkausjoner og

selvskyldnerkausjoner), registrerbart løsøre (varelager, driftstilbehør) og fordringer. Estimert verdi av boliger som er sikkerheter for lån som er overført til Sparebanken Sør Boligkreditt AS oppdateres kvartalsvis, mens sikkerheter for øvrige lån minimum oppdateres ved behandling av nye kredittsaker eller ved engasjementsoppfølging. Konsernets utlån har gjennomgående meget god sikkerhet.

Sikkerheter personmarked

Den vesentligste delen av personmarkedsporteføljen er sikret med pant i bolig, og konsernets boliglånportefølje har følgende fordeling av belåningsgrader (Loan to Value - LTV).

Belåningsgrad (LTV) for lån med pant i bolig pr. 31.12.2015

LTV 31.12.2015	MORBANK		KONSERN	
	MILLIONER KRONER	%	MILLIONER KRONER	%
Under 40 %	1 726	6,6 %	6 828	13,2 %
41 - 50 %	1 567	6,0 %	4 934	9,5 %
51 - 60 %	2 573	9,9 %	7 615	14,7 %
61 - 70 %	5 648	21,7 %	13 440	26,0 %
71 - 75 %	3 332	12,8 %	6 339	12,3 %
76 - 80 %	2 682	10,3 %	3 592	7,0 %
81 - 85 %	2 609	10,0 %	2 858	5,5 %
86 - 90 %	2 150	8,3 %	2 259	4,4 %
91 - 95 %	1 475	5,7 %	1 520	2,9 %
96 - 100 %	1 237	4,8 %	1 274	2,5 %
Over 100 %	1 013	3,9 %	1 025	2,0 %
SUM	26 010	100 %	51 683	100 %

Belåningsgrad (LTV) for lån med pant i bolig pr. 31.12.2014

LTV 31.12.2014	MORBANK		KONSERN	
	MILLIONER KRONER	%	MILLIONER KRONER	%
Under 40 %	2 443	8,7 %	7 469	15,6 %
41 - 50 %	1 771	6,3 %	4 673	9,7 %
51 - 60 %	2 642	9,5 %	6 435	13,4 %
61 - 70 %	6 044	21,6 %	11 468	23,9 %
71 - 75 %	4 234	15,2 %	5 963	12,4 %
76 - 80 %	2 872	10,3 %	3 538	7,4 %
81 - 85 %	2 437	8,7 %	2 688	5,6 %
86 - 90 %	1 865	6,7 %	1 975	4,1 %
91 - 95 %	1 275	4,6 %	1 346	2,8 %
96 - 100 %	1 281	4,6 %	1 332	2,8 %
Over 100 %	1 066	3,8 %	1 110	2,3 %
SUM	27 930	100 %	47 997	100 %

Det understrekes at LTV-fordelingen er basert på en tradisjonell fordeling hvor hele lånet plasseres i det intervall hvor "den siste delen" av lånet hører til. Dette innebærer at reell LTV-fordeling vil være lavere enn det som fremgår av tabellen. For et lån som er innplassert med høy belåningsgrad vil reelt sett bare en del av dette lånevolumet ligge i intervallet med høy belåningsgrad, mens størstedelen av lånet vil ligge i de lavere intervaller.

Sikkerheter næringslivsmarkedet

Beregning og vurdering av sikkerhetsverdier for næringslivsengasjementer er mer kompleks enn for personmarkedet, og det vil hefte større usikkerheter ved estimerer på porteføljenivå. Banken foretar imidlertid hyppige vurderinger av engasjementenes sikkerheter på individuell basis.

Note 7 – Utlån fordelt på utlånstyper

MORBANK			KONSERN	
31.12.2014	31.12.2015	MILLIONER KRONER	31.12.2015	31.12.2014
		Utlån vurdert til amortisert kost		
9 819	8 734	Kasse-, drifts- og brukskreditter	15 741	16 027
3 510	3 301	Byggelån	3 301	3 510
41 348	43 014	Nedbetalingslån	61 631	55 154
54 677	55 049	Sum utlån vurdert til amortisert kost	80 673	74 691
		Utlån utpekt til virkelig verdi over resultatregnskapet		
6 769	8 290	Fastrenteutlån	8 290	6 769
6 769	8 290	Sum utlån utpekt til virkelig verdi over resultatregnskapet	8 290	6 769
143	122	Opptjente renter	147	168
61 589	63 461	SUM BRUTTO UTLÅN	89 110	81 628
-709	-717	Nedskrivninger på utlån	-723	-715
60 880	62 744	SUM NETTO UTLÅN	88 387	80 913

For nedskrivninger se note 10 - Tap på utlån, garantier mv.

Note 8 – Utlån fordelt etter geografiske områder, sektorer og næringer

Brutto utlån fordelt på geografiske områder

MORBANK				KONSERN				
31.12.2014		31.12.2015		MILLIONER KRONER	31.12.2015		31.12.2014	
29 725	48,3 %	30 106	47,4 %	Vest-Agder	41 426	46,5 %	38 275	46,9 %
15 290	24,8 %	16 301	25,7 %	Aust-Agder	23 661	26,6 %	21 506	26,3 %
6 378	10,4 %	6 573	10,4 %	Telemark	8 692	9,8 %	8 149	10,0 %
4 661	7,6 %	4 778	7,5 %	Oslo	6 965	7,8 %	6 128	7,5 %
1 105	1,8 %	1 088	1,7 %	Akershus	2 004	2,2 %	1 799	2,2 %
1 268	2,1 %	1 183	1,9 %	Rogaland	1 661	1,9 %	1 639	2,0 %
3 019	4,9 %	3 311	5,2 %	Øvrig	4 554	5,1 %	3 964	4,9 %
143	0,2 %	122	0,2 %	Opptjente renter	146	0,2 %	168	0,2 %
61 589	100,0 %	63 461	100,0 %	SUM BRUTTO UTLÅN	89 110	100,0 %	81 628	100,0 %

Geografisk fordeling er basert på kundens bosteds-/forretningsadresse.

Utlån fordelt på sektorer og næringer

MORBANK			KONSERN	
31.12.2014	31.12.2015	MILLIONER KRONER	31.12.2015	31.12.2014
34 268	32 719	Personkunder	58 230	54 076
22	26	Offentlig forvaltning	26	22
688	716	Primærnæring	725	709
808	842	Industri	848	819
4 217	4 692	Bygg og anlegg	4 735	4 283
548	567	Transport og kommunikasjon	575	579
1 001	1 083	Varehandel	1 093	1 037
370	390	Hotell og restaurant	392	378
14 186	16 709	Eiendom	16 676	14 152
1 506	1 627	Finansiell/forretningsmessig tjenesteyting	1 656	1 537
3 832	3 969	Annet/øvrige næringer	4 008	3 868
143	122	Opptjente renter	147	168
61 589	63 461	SUM BRUTTO UTLÅN	89 110	81 628
709	717	Nedskrivninger på utlån	723	715
60 880	62 744	SUM NETTO UTLÅN	88 387	80 913

Garantier fordelt på sektorer og næringer

MORBANK			KONSERN	
31.12.2014	31.12.2015	MILLIONER KRONER	31.12.2015	31.12.2014
38	44	Personkunder	44	38
0	1	Offentlig forvaltning	1	0
3	4	Primærnæring	4	3
195	258	Industri	258	195
414	435	Bygg og anlegg	435	414
86	118	Transport og kommunikasjon	118	86
147	162	Varehandel	162	147
7	9	Hotell og restaurant	9	7
171	272	Eiendom	272	171
50	51	Finansiell/forretningsmessig tjenesteyting	51	50
28	50	Annet/øvrige næringer	50	28
1 139	1 402	SUM GARANTIER	1 402	1 139

Ubenyttede kreditter fordelt på sektorer og næringer

MORBANK			KONSERN	
31.12.2014	31.12.2015	MILLIONER KRONER	31.12.2015	31.12.2014
3 746	3 973	Personkunder	7 002	6 016
392	533	Offentlig forvaltning	533	392
162	132	Primærnæring	132	164
195	295	Industri	296	198
600	1 111	Bygg og anlegg	1 119	611
72	61	Transport og kommunikasjon	61	76
381	359	Varehandel	360	385
42	49	Hotell og restaurant	49	42
1 111	2 118	Eiendom	2 118	1 115
165	201	Finansiell/forretningsmessig tjenesteyting	213	176
770	428	Annet/øvrige næringer	435	777
7 636	9 261	SUM BEVILGNING	12 319	9 952

Engasjement fordelt på sektorer og næringer

MORBANK			KONSERN	
31.12.2014	31.12.2015	MILLIONER KRONER	31.12.2015	31.12.2014
38 052	36 736	Personkunder	65 276	60 130
414	560	Offentlig forvaltning	560	414
853	852	Primærnæring	861	876
1 198	1 395	Industri	1 402	1 212
5 231	6 238	Bygg og anlegg	6 289	5 308
706	746	Transport og kommunikasjon	754	741
1 529	1 604	Varehandel	1 616	1 569
419	448	Hotell og restaurant	450	427
15 468	19 099	Eiendom	19 066	15 438
1 721	1 878	Finansiell/forretningsmessig tjenesteyting	1 920	1 763
4 630	4 447	Annet/øvrige næringer	4 493	4 673
143	122	Opptjente renter	147	168
70 364	74 125	SUM ENGASJEMENT	102 832	92 719

Note 9 – Misligholdte lån

En kundes engasjement vurderes som misligholdt dersom en termin ikke er betalt innen 30 dager etter forfall, eller en rammekreditt har vært overtrukket i mer enn 30 dager. Mislighold ansees også å foreligge når det er åpnet

gjeldsforhandlinger eller konkurs, eller det er foretatt rettslige skritt for å inndrive fordringen. Når en kunde har ett eller flere misligholdte lån, er det kundens totale debetengasjement som rapporteres som misligholdt og ikke det enkelte lån. Når det foreligger mislighold, er dette et objektivt bevis som innebærer at behovet for tapsnedskrivning skal vurderes.

Sum misligholdte lån / kreditter

MORBANK			KONSERN	
31.12.2014	31.12.2015	MILLIONER KRONER	31.12.2015	31.12.2014
147	98	Brutto mislighold 31-60 dager	98	147
58	26	Brutto mislighold 61-90 dager	26	58
576	418	Brutto mislighold > 90 dager	418	576
781	542	Misligholdte engasjementer	542	781
180	142	- Individuelle nedskrivninger	142	180
602	400	Netto misligholdte engasjementer	400	602
23,0 %	26,2 %	Avsetningsgrad misligholdte lån	26,2 %	23,0 %
0,94 %	0,66 %	Brutto misligholdte > 90 dager i % av brutto utlån	0,47 %	0,71 %

Næringslivmarkedet

MORBANK			KONSERN	
31.12.2014	31.12.2015	MILLIONER KRONER	31.12.2015	31.12.2014
53	45	Brutto mislighold 31-60 dager	45	53
36	5	Brutto mislighold 61-90 dager	5	36
443	321	Brutto mislighold > 90 dager	321	443
532	371	Misligholdte engasjementer	371	532
143	101	- Individuelle nedskrivninger	101	143
389	270	Netto misligholdte engasjementer	270	389
26,8 %	27,2 %	Avsetningsgrad misligholdte lån	27,2 %	26,8 %

Personmarkedet

MORBANK			KONSERN	
31.12.2014	31.12.2015	MILLIONER KRONER	31.12.2015	31.12.2014
94	53	Brutto mislighold 31-60 dager	53	94
22	21	Brutto mislighold 61-90 dager	21	22
133	97	Brutto mislighold > 90 dager	97	133
249	171	Misligholdte engasjementer	171	249
37	41	- Individuelle nedskrivninger	41	37
212	130	Netto misligholdte engasjementer	130	212
14,8 %	24,0 %	Avsetningsgrad misligholdte lån	24,0 %	14,8 %

Virkelig verdi på tilhørende pantstillelser på misligholdte lån til kunder utgjorde pr. 31.12.2015 566 mill. kroner, og pr. 31.12.2014 904 mill. kroner.

Øvrige tapsutsatte engasjementer

Engasjementer som ikke er misligholdte, men hvor kundens økonomiske situasjon gjør at banken har foretatt individuelle tapsnedskrivninger, eller det er overveiende sannsynlig at banken må foreta tapsnedskrivninger, klassifiseres som tapsutsatte.

MORBANK			KONSERN	
31.12.2014	31.12.2015	MILLIONER KRONER	31.12.2015	31.12.2014
870	778	Øvrige tapsutsatte engasjementer	778	870
341	376	- Individuelle nedskrivninger	376	341
529	402	Netto tapsutsatte engasjementer	402	529
39,2 %	48,4 %	Avsetningsgrad tapsutsatte engasjementer	48,4 %	39,2 %

Brutto misligholdte engasjementer fordelt på sektorer og næringer

MORBANK			KONSERN	
31.12.2014	31.12.2015	MILLIONER KRONER	31.12.2015	31.12.2014
249	171	Personkunder	171	249
532	371	Næringslivskunder	371	532
781	542	Sum misligholdte engasjement	542	781
0	0	Offentlig forvaltning	0	0
0	3	Primærnæring	3	0
25	9	Industri	9	25
8	70	Bygg og anlegg	70	8
4	11	Transport og kommunikasjon	11	4
10	8	Varehandel	8	10
8	6	Hotell og restaurant	6	8
367	210	Eiendom	210	367
100	53	Finansiell/forretningsmessig tjenesteyting	53	100
10	1	Annet/øvrige næringer	1	10
532	371	Sum næringslivskunder	371	532

Note 10 – Tap på utlån og garantier

Tap på utlån

De forskjellige elementene som inngår i tap og nedskrivninger på utlån, er omtalt under Regnskapsprinsipper. Det vises også til note om Risikostyring i Sparebanken Sør og til note om Kredittområdet og kreditt risiko.

Individuelle nedskrivninger

MORBANK			KONSERN	
31.12.2014	31.12.2015	MILLIONER KRONER	31.12.2015	31.12.2014
73	521	Individuelle nedskrivninger ved periodestart	521	73
376		Individuelle nedskrivninger identifisert ved fusjon		376
142	76	- Tilbakeføring av nedskrivninger som følge av periodens konstateringer	76	142
57	43	+ Økte individuelle nedskrivninger i perioden	43	57
180	77	+ Nye individuelle nedskrivninger i perioden	77	180
24	48	- Tilbakeføring av individuelle nedskrivninger i perioden	48	24
521	517	= Individuelle nedskrivninger ved periodeslutt	517	521

Nedskrivning på grupper av utlån

MORBANK			KONSERN	
31.12.2014	31.12.2015	MILLIONER KRONER	31.12.2015	31.12.2014
92	188	Nedskrivning på grupper av utlån ved periodestart	188	92
96		Nedskrivning på grupper av utlån identifisert ved fusjon		102
0	12	+ Periodens endring i gruppenedskrivninger	12	0
188	200	= Nedskrivning på grupper av utlån ved periodeslutt	206	194

Periodens tapskostnad

MORBANK			KONSERN	
2014	2015	MILLIONER KRONER	2015	2014
72	-4	Periodens endring i individuelle nedskrivninger	-4	72
0	12	+ Periodens endring i gruppenedskrivninger	12	0
142	85	+ Per. konst. tap som det tidligere år er foretatt individuell nedskrivning for	76	142
55	8	+ Per. konst. tap som det tidligere år ikke er foretatt ind. nedskrivning for	17	55
4	5	+ Inntektsført som renter	5	4
5	6	- Periodens inngang på tidligere konstatert tap	6	5
0	-3	+ endring i nedskrivninger på garantier	-3	0
268	97	= Periodens tapskostnad	97	268

Individuelle nedskrivninger fordelt på sektorer og næringer (morbank = konsern)

MILLIONER KRONER	31.12.2015	31.12.2014
Personkunder	34	67
Næringslivskunder	483	454
Sum individuelle nedskrivninger	517	521
Primærnæringer	4	4
Industri	21	31
Bygg og anlegg	98	65
Transport og kommunikasjon	8	6
Varehandel	45	62
Hotell og restaurant	5	10
Eiendom	129	132
Finansiell / forretningsmessig tjenestenyting	167	145
Annet / øvrige næringer	6	1
Sum næringslivskunder	483	454

Forventet årlig gjennomsnittlig netto tap

Det er 517 mill. kroner i individuelle nedskrivninger pr. 31.12.2015 (521 mill. kroner pr. 31.12.2014). Gruppenedskrivningene på 206 mill. kroner pr. 31.12.2015 (194 mill. kroner pr. 31.12.2014) er relatert til ulike risikoklasser.

Alle engasjementer til bedriftsmarkedet prises individuelt basert på blant annet risiko, krav til lønnsomhet og konkurransesituasjonen. Prisingen gjenspeiler derfor blant annet risikoen i engasjementet og oppnådde marginer er gjennomgående større ved høyere risiko.

Boliglån prises basert på en prismatrise hvor både låneutmåling og risikoklassifisering gjenspeiles.

Tapene i 2014 var høyere enn forventet. I forkant av fusjonen ble det gjennomført en undersøkelse av kredittkvaliteten, som konsentrerte seg om de største engasjementene. I 2014 var det en omfattende gjennomgåelse av en større del av næringslivsporteføljen. Banken har lagt ned et betydelig arbeid i å forbedre kredittkvaliteten for å begrense fremtidige tap. Basert på dette, samt erfaringstall, lokale markedsforhold og sammensetningen av porteføljen, forventes det at netto tapskostnad fortsatt vil være moderat for 2016. For perioden 2016-2018 opprettholdes det en målsetting om at bankens totale tapsnivå skal ligge under 0,25 prosent av brutto utlån.

Note 11 – Valutarisiko

Tabellen angir netto valutaposisjon for Sparebanken Sør medregnet finansielle derivater. I henhold til bankens interne regelverk skal nettoposisjoner i hver enkelt valuta ikke overstige 20 mill. kroner og maksimal resultat effekt ved 10 % kursbevegelse skal maksimalt utgjøre 20 mill. kroner.

MORBANK			KONSERN	
31.12.2014	31.12.2015	MILLIONER KRONER	31.12.2015	31.12.2014
17	1	Netto samlet valutaposisjon	1	17
2	0	Resultateffekt ved 10 % endring	0	2

Note 12 – Renterisiko

Renterisiko oppstår i forbindelse med bankens ordinære utlåns- og innlånsvirksomhet og i tilknytning til aktiviteter i norske og internasjonale penge- og kapitalmarkeder. Renterisiko er et resultat av at rentebindingstiden for bankens aktiva- og passivaside, samt for ikke balanseførte poster, ikke er sammenfallende. Bankens styre har vedtatt rammer for maksimal renterisiko, målt ved resultateffekten av en parallellforskyvning av hele rentekurven på to prosentpoeng. Banken har kvartalsvis rapportering til styret. Bankens renterisiko var ved årsskifte godt innenfor vedtatte rammer. Konsernets renteposisjon innebar at en eventuell renteøkning ble anslått til å kunne gi et positivt

resultatbidrag tilsvarende 1,0 mill. kroner pr. 31.12.2015. For banken er tilsvarende tall 2,7 mill. kroner.

Renterisiko styres ved valg av rentebinding på eiendels- og gjeldsposter og ved bruk av finansielle derivater.

Rentefølsomhet

Tabellen angir effekten på bankens resultat ved 2 prosentpoengs parallell rentestigning for bankens totale renteposisjoner. I henhold til bankens interne regelverk skal denne effekten utgjøre maksimalt 100 mill. kroner. Tabellen viser utgangen av de siste 2 årene.

MORBANK

31.12.2014	31.12.2015	MILLIONER KRONER
10	3	Renter +/- 2 % poeng

KONSERN

31.12.2015	31.12.2014
1	16

Note 13 – Likviditetsrisiko

Likviditetsrisiko er risikoen for at konsernet ikke er i stand til å innfri sine forpliktelser, eller ikke har evne til å finansiere ordinær utlånsvekst.

Likviditetsrisiko styres gjennom konsernets likviditetsstrategi, overordnede retningslinjer og rutiner, samt ved etablerte bevilgningsfullmakter. Viktige operative styringsparametere er krav til innskuddsdekning, indikatorverdi for langsiktig finansiering, stressindikator for likviditetsutgifter innenfor 30 dager (LCR), og i tillegg retningslinjer for overlevelsessevne i situasjoner uten tilgang på markedsfinansiering. Likviditetsrisikoen styres også ved å sikre fordeling av innlån fra kapitalmarkedet på ulike løpetider, innlånskilder og instrumenter.

Innskudd fra kunder er bankens mest stabile finansieringskilde. Styret legger vekt på at forholdet mellom innskudd fra kunder og utlån skal være tilpasset konsernets samlede finansieringssituasjon. Konsernets innskuddsdekning utgjorde 54,7 prosent 31. desember 2015.

I tillegg representerer Sparebanken Sør Boligkreditt AS er et viktig finansieringsinstrument, som sikrer tilgang til langsiktig finansiering gjennom utstedelse av obligasjoner med fortrinnsrett. For å kunne utstede obligasjoner med fortrinnsrett var det i pr. 31. desember 2015 overført boliglån fra bank til boligkredittselskapet tilsvarende 50 prosent av total boliglånsmasse.

Styrevedtatte målkrav for bankens likviditetsrisiko følger retningslinjer gitt av Finanstilsynet. Ved årsskiftet var indikatorverdiene for Sparebanken Sør innenfor styrevedtatte krav. Likviditetsindikatoren for langsiktig finansiering var 106 prosent. Tilgjengelig likviditetsbuffer innebar at konsernet med normal drift hadde kunnet overleve i 12 måneder uten tilførsel av nye innlån fra markedet.

Konsernet har en omfattende likviditetsreserve i form av likvidrentebærende verdipapirer. I tillegg har banken boliglån som er klargjort for overføring til boligkredittselskapet. Bankens rentebærende likviditetsportefølje, som består av statspapirer, andre null-vektede papirer, obligasjoner med fortrinnsrett og kommunepapirer, utgjorde 10,6 mrd. kroner ved årsskiftet.

Bankens kortsiktige likviditetsrisiko styres blant annet ved bruk av et myndighetspålagt likviditetskrav, Liquidity Coverage Requirement (LCR). Ved utgangen av 2015 var LCR-indikatoren for Sparebanken Sør på 108 prosent og tilstrekkelig til å innfri alle prognostiserte likviditetsforfall innenfor de nærmeste 30 dagene under et stressscenario. Kravet var på 70 prosent fra og med 31. desember 2015. Kravet er gjeldende til enhver tid og innføres med minst 80 prosent fra og med 31. desember 2016 og minst 100 prosent fra og med 31. desember 2017.

Konsernets likviditetsrisiko følges opp gjennom periodisk rapportering til konsernledelse og styre

LIKVIDITETSRIKIKO

Tabellene angir kontantstrømmer inkludert kontraktmessige renteforfall. Tallstørrelsene kan således ikke avstemmes mot balansen.

		KONSERN 31.12.2015				
MILLIONER KRONER	SUM	Inntil 1 mnd.	Fra 1 mnd. til 3 mnd.	Fra 3 mnd. til 1 år	Fra 1 år til 5 år	Over 5 år
Gjeld / ikke derivative forpliktelser						
Gjeld til kredittinstitusjoner	628	227	401			
Innskudd fra kunder	48 384	46 793	1 591			
Gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapirer	43 978	79	2 142	3 161	33 170	5 427
Øvrig gjeld	594	68	74	280	6	165
Ansvarlig lånekapital	2 376	5	10	47	47	2 267
Lånetilsagn og ubenyttede kreditter	13 472	13 472				
Sum gjeld	109 431	60 644	4 219	3 487	33 222	7 859
Derivative forpliktelser						
Finansielle derivater brutto oppgjør						
Utbetalinger	-1 551	-402	-1 034	-115		
Innbetalinger	1 569	403	1 051	115		
Sum derivative forpliktelser	18	1	17	0	0	0

MORBANK 31.12.2015

MILLIONER KRONER	SUM	Inntil 1 mnd.	Fra 1 mnd. til 3 mnd.	Fra 3 mnd. til 1 år	Fra 1 år til 5 år	Over 5 år
Gjeld / ikke derivative forpliktelser						
Gjeld til kredittinstitusjoner	628	227	401			
Innskudd fra kunder	48 384	46 793	1 591			
Gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapirer	20 636	48	1 431	2 237	14 685	2 235
Øvrig gjeld	498	64	72	190	6	165
Ansvarlig lånekapital	2 376	5	10	47	47	2 267
Lånetilsagn og ubenyttede kreditter	10 414	10 414				
Sum gjeld	82 935	57 552	3 505	2 474	14 738	4 668
Derivative forpliktelser						
Finansielle derivater brutto oppgjør						
Utbetalinger	-1 551	-402	-1 034	-115		
Innbetalinger	1 569	403	1 051	115		
Sum derivative forpliktelser	18	1	17	0	0	0

KONSERN 31.12.2014

MILLIONER KRONER	SUM	Inntil 1 mnd.	Fra 1 mnd. til 3 mnd.	Fra 3 mnd. til 1 år	Fra 1 år til 5 år	Over 5 år
Gjeld / ikke derivative forpliktelser						
Gjeld til kredittinstitusjoner	647	228	2	8	410	
Innskudd fra kunder	48 279	46 634	1 645			
Gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapirer	37 507	84	1 148	4 343	25 734	6 199
Øvrig gjeld	614	83	67	218	5	241
Ansvarlig lånekapital	1 515	4	207	25	25	1 253
Lånetilsagn og ubenyttede kreditter	11 069	11 069				
Sum gjeld	99 631	58 101	3 068	4 594	26 174	7 693
Derivative forpliktelser						
Finansielle derivater brutto oppgjør						
Utbetalinger	-2 002	-497	-1 247	-258		
Innbetalinger	1 918	496	1 166	256		
Sum derivative forpliktelser	-84	-1	-81	-2	0	0

MORBANK 31.12.2014

MILLIONER KRONER	SUM	Inntil 1 mnd.	Fra 1 mnd. til 3 mnd.	Fra 3 mnd. til 1 år	Fra 1 år til 5 år	Over 5 år
Gjeld / ikke derivative forpliktelser						
Gjeld til kredittinstitusjoner	647	228	2	8	410	
Innskudd fra kunder	48 279	46 634	1 645			
Gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapirer	18 975	53	720	2 529	12 684	2 988
Øvrig gjeld	514	80	65	123	5	241
Ansvarlig lånekapital	1 515	4	207	25	25	1 253
Lånetilsagn og ubenyttede kreditter	8 753	8 753				
Sum gjeld	78 682	55 752	2 638	2 684	13 125	4 483
Derivative forpliktelser						
Finansielle derivater brutto oppgjør						
Utbetalinger	-2 012	-497	-1 247	-258	-10	
Innbetalinger	1 928	496	1 166	256	10	
Sum derivative forpliktelser	-84	-1	-81	-2	0	0

Forfallsstruktur på utstedte obligasjoner pr. 31.12.2015

MILLIONER KRONER

ISIN Nummer	Ticker	Pålydende	Innregnet verdi	Virkelig verdi	Referanserate	Avdragsstruktur	Siste forfall
NO0010302425	SOR03	778	809	810	Fastrente	Avdragsfritt	19.02.2016
NO0010605454	SOR20 PRO	561	587	588	Fastrente	Avdragsfritt	30.03.2016
NO0010609720	SOR21 PRO	494	495	496	NIBOR 3 mnd	Avdragsfritt	09.05.2016
NO0010599731	SOR18 PRO	884	918	924	Fastrente	Avdragsfritt	11.08.2016
NO0010624703	SOR10 PRO	502	505	505	NIBOR 3 mnd	Avdragsfritt	05.09.2016
NO0010598535	SOR08 PRO	697	755	760	Fastrente	Avdragsfritt	20.01.2017
NO0010634801	SOR12 PRO	930	945	944	NIBOR 3 mnd	Avdragsfritt	16.03.2017
NO0010664956	SOR24 PRO	1 000	1 003	1 008	NIBOR 3 mnd	Avdragsfritt	30.11.2017
NO0010635055	SOR13 PRO	1 000	1 116	1 131	Fastrente	Avdragsfritt	26.01.2018
NO0010672793	SOR25 PRO	500	500	500	NIBOR 3 mnd	Avdragsfritt	05.03.2018
NO0010649338	SOR14 PRO	1 000	1 102	1 119	Fastrente	Avdragsfritt	11.05.2018
NO0010692643	SOR27 PRO	1 000	1 003	996	NIBOR 3 mnd	Avdragsfritt	29.10.2018
NO0010731128	SOR32 PRO	800	801	784	NIBOR 3 mnd	Avdragsfritt	20.02.2019
NO0010675358	SOR15 PRO	400	429	441	Fastrente	Avdragsfritt	17.06.2019
NO0010742992	SOR37 PRO	955	946	935	NIBOR 3 mnd	Avdragsfritt	12.08.2019
NO0010680093	SOR26 PRO	1 000	1 062	1 092	Fastrente	Avdragsfritt	16.09.2019
NO0010708019	SOR01 PRO	1 500	1 500	1 463	NIBOR 3 mnd	Avdragsfritt	19.03.2020
NO0010708027	SOR02 PRO	650	708	726	Fastrente	Avdragsfritt	19.03.2020
NO0010729502	SOR30 PRO	1 365	1 350	1 322	NIBOR 3 mnd	Avdragsfritt	21.08.2020
NO0010724081	SOR29 PRO	1 100	1 130	1 166	NIBOR 3 mnd	Avdragsfritt	24.11.2020
NO0010692189	SOR16 PRO	300	337	351	Fastrente	Avdragsfritt	28.04.2021
NO0010736960	SOR35PRO	500	522	538	Fastrente	Avdragsfritt	26.05.2021
NO0010735327	SOR33PRO	500	520	541	Fastrente	Avdragsfritt	06.05.2022
NO0010735418	SOR34PRO	500	520	551	Fastrente	Avdragsfritt	12.05.2025
NO0010754849	SOR41PRO	300	299	342	Fastrente	Avdragsfritt	23.12.2025
Utstedt av Morbank		19 215	19 865	20 033			
NO0010515406	SORB16	100	100	100	NIBOR 3 mnd	Avdragsfritt	16.03.2016
NO0010605801	SORB19	550	550	551	NIBOR 3 mnd	Avdragsfritt	30.03.2016
NO0010614688	SORB01	664	664	665	NIBOR 3 mnd	Avdragsfritt	29.06.2016
NO0010641624	SORB20	1 000	1 002	1 004	NIBOR 3 mnd	Avdragsfritt	28.03.2017
NO0010623945	SORB02	1 200	1 202	1 205	NIBOR 3 mnd	Avdragsfritt	24.08.2017
NO0010649056	SORB06	15	16	15	NIBOR 3 mnd	Avdragsfritt	20.06.2018
NO0010673296	SORB21	4 500	4 507	4 488	NIBOR 3 mnd	Avdragsfritt	14.09.2018
NO0010679806	SORB10	4 500	4 500	4 473	NIBOR 3 mnd	Avdragsfritt	22.05.2019
NO0010689680	SORB22	15	15	15	NIBOR 3 mnd	Avdragsfritt	18.09.2019
NO0010664659	SORB07	28	28	28	NIBOR 3 mnd	Avdragsfritt	27.11.2019
NO0010714058	SORB24	4 500	4 447	4 404	NIBOR 3 mnd	Avdragsfritt	24.06.2020
no0010733421	SORB 26	2 000	1 999	1 954	NIBOR 3 mnd	Avdragsfritt	24.09.2020
NO0010730146	SORB25	2 000	2 000	1 938	NIBOR 3 mnd	Avdragsfritt	16.06.2021
NO0010671597	SORB09	350	405	419	Fastrente	Avdragsfritt	13.02.2023
NO0010670409	SORB08	500	600	633	Fastrente	Avdragsfritt	24.01.2028
Utstedt av Datterselskap		21 922	22 034	21 890			
Sum Obligasjoner		41 136	41 899	41 922			

Sparebanken Sør Boligkreditt AS har anledning til å forlenge løpetiden med 1 år på alle utstedte obligasjoner. Virkelig verdi er tillagt påløpt renter for å være sammenliknbart med innregnet verdi.

Gjennomsnittlig restløpetid på porteføljen av senior obligasjonsinnlån og obligasjoner med fortrinnsrett var 3,5 år ved utgangen 2015, mot 3,2 år ved utgangen av 2014.

Forfallsstruktur på utstedt ansvarlig lånekapital pr. 31.12.2015

MILLIONER KRONER

ISIN Nummer	Ticker	Pålydende	Innregnet verdi	Virkelig verdi	Referanserate		Siste forfall
NO0010697063	SOR28 PRO	400	400	396	NIBOR 3 mnd + 1,80%	Ansvarlig lån	27.11.2023
NO0010730112	SOR31 PRO	200	199	195	NIBOR 3 mnd + 1,65%	Ansvarlig lån	30.01.2025
NO0010737026	SOR36 PRO	300	300	290	NIBOR 3 mnd + 1,52%	Ansvarlig lån	03.06.2025
NO0010743255	SOR38 PRO	300	300	289	NIBOR 3 mnd + 1,55%	Ansvarlig lån	25.08.2025
NO0010641459	Not listed	200	201	203	NIBOR 3 mnd + 4,75%	Fondsobligasjon	29.03.2099
NO0010748908	Not listed	310	310	335	NIBOR 3 mnd + 4,10%	Fondsobligasjon	16.11.2099
Utstedt av Morbank		1 710	1 710	1 708			

Likviditetsindikator

Sparebanken Sør (konsern) beregner likviditetsindikatorer etter Finanstilsynets normer og disse rapporteres til styret som en del av risikorapporteringen.

Modellen beregner hvor stor andel av illikvide eiendeler som er langsiktig finansiert, dvs. med gjenstående løpetidslengde over 1 år (likviditetsindikator 1). Indikator 2 inkluderer i tillegg finansiering med likviditetsforfall fra 1 måned til 1 år. Beregningsmodellen er som følger:

$$\text{Likviditetsindikator 1(2)} = \frac{\text{Finansiering med gjenstående løpetid over 1 år (1 mnd.)}}{\text{Illikvide eiendeler}}$$

MORBANK			KONSERN	
31.12.2014	31.12.2015		31.12.2015	31.12.2014
111,9	112,9	Likviditetsindikator 1	105,7	105,5
116,9	118,3	Likviditetsindikator 2	110,6	111,3

Foretaket skal også, til enhver tid, ha en likviditetsreserve (Liquidity Coverage Ratio) på, for tiden, 70 prosent. Det vil si at beholdning av likvide eiendeler minst skal tilsvare netto likviditetsutgang i en gitt stressperiode på 30 kalenderdager. Likviditetsreserven skal beregnes etter følgende formel og skal uttrykkes i prosent:

$$\text{Likviditetsreserve (LCR)} = \frac{\text{Likvide eiendeler}}{\text{Netto likviditetsutgang 30 dager frem i tid gitt en stressituasjon}}$$

LCR var ved utgangen av 2015 108 prosent for konsernet og 71 prosent for morbanken.

Note 14 – Renteinntekter og rentekostnader

MORBANK			KONSERN	
2014	2015	MILLIONER KRONER	2015	2014
70	42	Renter av fordringer på kredittinstitusjoner	11	33
2 430	2 151	Renter av utlån til kunder	2 912	3 306
298	197	Renter av sertifikater og obligasjoner	196	254
		Andre renteinntekter		
2 798	2 390	Sum renteinntekter	3 119	3 593
52	10	Renter på gjeld til kredittinstitusjoner	10	40
1 091	767	Renter på innskudd fra kunder	767	1 092
487	385	Renter på utstedte verdipapirer	731	866
48	49	Renter på ansvarlig lånekapital og fondsobligasjoner	49	48
36	41	Avgift Bankenes Sikringsfond og andre rentekostnader	41	36
1 714	1 252	Sum rentekostnader	1 598	2 082
1 084	1 138	Netto renteinntekter	1 521	1 511

Note 15 – Provisjonsinntekter

MORBANK			KONSERN	
2014	2015	MILLIONER KRONER	2015	2014
25	24	Garantiprovisjon	19	21
14	18	Verdipapirromsetning og forvaltning	18	14
166	168	Betalingsformidling	168	166
32	28	Forsikringstjenester	28	32
		Eiendomsomsetning og forvaltning	99	83
47	59	Annen virksomhet	15	15
284	297	Sum provisjonsinntekter	347	331

Note 16 – Inntekter fra finansielle instrumenter

MORBANK			KONSERN	
2014	2015	MILLIONER KRONER	2015	2014
226	-4	Verdiendringer fastrenteutlån - utpekt til virkelig verdi over resultat	-4	226
-160	29	Verdiendringer derivater fastrenteutlån - pliktig til virkelig verdi over resultat	29	-160
66	25	Netto fastrenteutlån	25	66
30	-146	Gevinst (tap) og verdiendring sertifikater og obligasjoner	-146	30
11	9	Utbytte aksjer	3	11
116	55	Gevinst (tap) og verdiendring aksjer	55	116
157	-82	Sertifikater, obligasjoner og aksjer - utpekt til virkelig verdi over resultat	-88	157
-254	86	Verdiendring obligasjoner med fast rente - sikringsbokføring	87	-480
245	-81	Verdiendring derivater fastrenteobligasjoner - pliktig til virkelig verdi over resultat	-82	469
-9	5	Netto utstedte verdipapirer med fast rente - sikringsbokføring	5	-10
-15	-18	Gevinst (tap) ved tilbakekjøp egne obligasjoner - amortisert kost	-13	-45
14	14	Valutagevinster (tap)	14	14
4	-9	Andre finansielle derivater - pliktig til virkelig verdi over resultat	-9	4
2	-13	Netto andre finansielle instrumenter og derivater	-8	-28
215	-65	Netto inntekter fra finansielle instrumenter	-66	184

Verdiendringer på fastrenteutlån inkluderer verdiendringer knyttet til endringer i rentenivå og endring i marginer. Viser til note 21 for ytterligere informasjon.

Note 17 – Lønnskostnader og pensjon

MORBANK			KONSERN	
2014	2015	MILLIONER KRONER	2015	2014
297	289	Lønn og honorarer til tillitsvalgte (1)	345	343
36	44	Arbeidsgiveravgift	52	43
33	39	Pensjonskostnader	40	34
14	17	Andre personalkostnader	21	18
380	389	Sum personalkostnader	458	438
454	449	Antall årsverk	508	508
472	451	Gjennomsnittlig antall årsverk	508	527

- (1) Banken har en ordning med prestasjonslønn. Ordningen omfatter alle ansatte, unntak er leder og nestleder i internrevisjonen. Avhengig av måloppnåelse kan bonusordningen gi en utbetaling på maksimalt 1 månedslønn pr. ansatt. Styrets medlemmer inngår ikke i bonusordningen.

Alle ansatte kan låne inntil 5 * brutto årslønn med 1,5 % lavere rente enn bankens til enhver tid gjeldende boliglånsrente. Dette forutsetter at lånet er innenfor 85 % av markedsverdi.

Pensjon

Banken har pensjonsforsikring for sine ansatte gjennom Nordea Liv og Storebrand Livsforsikring. Konsernet opererer med 2 pensjonsordninger, ytelsesordning og innskuddsordning. Ytelsesordningen er lukket og alle aktive medlemmer av ytelsesordningen fikk anledning til å bytte over til innskuddsordning. Alle nyansatte meldes inn i innskuddspensjonsordningen.

Innskuddspensjonsordningen omfatter 75 personer pr. 31.12.2015.

Sikret ytelsespensjonsordningen omfatter 711 personer hvorav 304 mottok pensjon pr. 31.12.2015. Banken

har dessuten pensjonsforpliktelser som gjelder 46 personer som ikke er dekket av forsikringsordningen i forbindelse med førtidspensjonering og tilleggspensjoner. Disse pensjonsordningene anses som ytelsesplaner. Estimaterendringer og -avvik føres direkte mot utvidet resultatregnskap. Den nye AFP ordningen som ble innført i 2010, er behandlet som en innskuddsordning pr. 31.12.2015.

Pensjonsforsikringene oppfyller kravene etter lov om obligatorisk tjenestepensjon.

Banken endret med virkning fra 31.12.2012 referanserente for diskonteringsrente fra 10 årig statsobligasjon til OMF rente. Markedet for disse obligasjonene anses å være tilstrekkelig likvid på balansedagen.

I beregningen, som ekstern aktuar har gjennomført vedrørende pensjoner er følgende forutsetninger lagt til grunn:

	2015	2014
Diskonteringsrente	2,70 %	2,30 %
Forventet lønnsregulering	2,50 %	2,75 %
Forventet regulering av løpende pensjoner	0,00 %	0,00 %
Forventet regulering av folketrygdens grunbeløp	2,25 %	2,50 %
Forventet avkastning på pensjonsmidler	2,70 %	2,30 %
Frivillig avgang	0,00 %	0,00 %
Andel som benytter seg av AFP ordningen	0,00 %	0,00 %

Ved beregning av pensjonskostnaden for 2015 er forutsetningene pr. 31.12.2014 lagt til grunn.

De økonomiske forutsetningene er vurdert i en lang tidshorisont. Forutsetningene er like Norsk Regnskapsstiftelses anbefalinger.

Beregningen er pr. 31.12.2015 og 31.12.2014 basert på den ordinære tabell K2013.

Sammensetning av årets pensjonskostnad

MILLIONER KRONER	2015		2014	
	Sikret	Usikret	Sikret	Usikret
Årets pensjonsopptjening	28	5	24	4
Rentekostnad av pensjonsforpliktelsen	15	2	23	2
Resultatført avkastning på pensjonsmidler	-12		-21	
Sum pensjonskostnader ytelsesordninger	31	7	26	6
Ny AFP og premie innskuddspensjon	6		5	
Sum pensjonskostnader ført over resultatregnskapet	37	7	31	6
Estimatavvik ført over totalresultatet	-58	-1	109	18
Totale pensjonskostnader	-21	6	140	24
Bevegelse pensjonsforpliktelse				
Forpliktelse ved periodens begynnelse	686	71	199	34
Forpliktelse tilført ved fusjon			364	18
Forpliktelse 01.01.	686	71	563	52
Årets pensjonsopptjening	28	5	24	4
Rentekostnad på pensjonsforpliktelsene	15	2	23	2
Aktuarielt tap/gevinst	-73	-1	91	18
Pensjonsutbetalinger	-21	-4	-15	-5
Pensjonsforpliktelse ved periodens slutt	635	73	686	71
Bevegelse pensjonsmidler				
Pensjonsmidler ved periodens begynnelse	521		157	
Pensjonsmidler tilført ved fusjon			357	
Pensjonsmidler 01.01.	521	-	514	-
Avkastning på pensjonsmidler	12		21	
Aktuarielt tap/gevinst	-15		-18	
Innbetaling av pensjonsmidler	51		19	
Pensjonsutbetalinger	-21		-15	
Pensjonsmidler ved periodens slutt	548	-	521	-
Netto pensjonsforpliktelse ved periodens slutt	87	73	165	71

Sammensetning av pensjonsmidlene	2015	2014
Aksjer	6 %	8 %
Eiendom	12 %	15 %
Anleggsobligasjoner	44 %	34 %
Omløpsobligasjoner	28 %	38 %
Annet	10 %	5 %
Sum pensjonsmidler	100 %	100 %

Pensjonsmidlene er ikke investert i egne finansielle instrumenter eller andre eiendeler i selskapet. Pensjonsmidler forvaltes av forsikringsselskapene Nordea Liv og Storebrand Livsforsikring.

Aktive personer i de ulike ordningene

	2015	2014
Aktive medlemmer i sikrede ytelsesordninger	407	435
Pensjonister og uføre i ordningene	304	311
Sum personer som er med i sikrede ytelsesordninger	711	746
Aktive medlemmer i usikrede ytelsesordninger	18	20
Pensjonister og uføre i ordningene	28	30
Sum personer som er med i usikrede ytelsesordninger	46	50
Aktive medlemmer av innskuddsordningen	75	53
Sum personer som er med innskuddsordningen	75	53

Forventet pensjonskostnad i 2016 er 28 mill. kroner for morbank/konsernet. Herav knytter 22 mill. kroner seg til selskapets ytelsesordninger.

Sensitivitetsanalyse pensjonsberegning

Konsernets pensjonskostnad og pensjonsforpliktelse er beregnet etter Norsk Regnskapsstiftelses anbefalinger. Sensitivitetsanalysen viser hvordan en endring i en enkelt forutsetning, gitt alle andre forutsetninger er uendret, påvirker pensjonskostnaden og brutto pensjonsforpliktelse for konsernet pr 31.12.2015. Beregningene gjelder kun sikret ytelsesordninger.

Sensitivitetsanalyse

MILLIONER KRONER	Diskonterings- rente	Lønnsvekst	Regulering av folketrygdens grunnbeløp
Pensjonskostnad ved basisforutsetninger	31	31	31
Økning 1 % - poeng	26	37	29
Reduksjon 1 % - poeng	38	27	33
Brutto pensjonsforpliktelse ved basisforutsetninger	635	635	635
Økning 1 % - poeng	528	688	593
Reduksjon 1 % - poeng	725	560	686

Note 18 – Andre driftskostnader

MORBANK			KONSERN	
2014	2015	MILLIONER KRONER	2015	2014
41	38	Markedsføring	40	43
115	125	IT kostnader	128	118
45	34	Driftskostnader fast eiendom	36	41
27	13	Eksterne honorarer	15	28
10	12	Kontorrekvisita	12	10
18	15	Formueskatt	15	18
76	70	Andre driftskostnader	76	86
332	307	Sum andre driftskostnader	322	344

Godtgjørelse til revisor inngår i andre driftskostnader.

MORBANK			KONSERN	
2014	2015	TUSEN KRONER	2015	2014
1 288	913	Ordinært revisjonshonorar lovpålagt revisjon	1 391	1 458
66	109	Skatterådgivning	115	66
111	10	Andre attestasjonstjenester	597	220
165	373	Honorar for annen bistand	373	165
1 630	1 405	Sum godtgjørelse til valgt revisor (inkl mva)	2 476	1 909

Note 19 – Skatt

MORBANK			KONSERN	
31.12.2014	31.12.2015	MILLIONER KRONER	31.12.2015	31.12.2014
		Utsatt skatt og eiendel ved utsatt skatt		
76	66	Driftsmidler	63	74
27	-8	Verdipapirer	-8	27
89	82	Utlån	82	89
-64	-40	Pensjonsforpliktelse	-40	-64
-146	-95	Obligasjonslån	-128	-182
5	-7	Derivater	24	39
2	-1	Andre regnskapsmessige avsetn.	-1	
-11	-3	Sum utsatt skatt og eiendel ved utsatt skatt	-8	-17
		Sammensetning av årets skattekostnad		
16	8	Endring i utsatt skatt	9	-2
34	-15	Utsatt skatt ført over totalresultatet	-15	34
		Andre endringer utsatt skatt		25
50	-7	Utsatt skatt ført over årsresultatet	-6	57
65	139	Betalbar skatt på årets resultat	233	160
50	-7	Resultatført utsatt skatt	-6	57
-2	4	For mye/lite avsatt forrige år	4	-2
113	136	Årets skattekostnad	231	215
		Avst. av betalbar skatt på årets resultat		
195	137	27% av resultatet før skatt	231	298
-81	-7	27% av permante forskjeller	-7	-81
	2	Effekt endret skattesats på utsatt skatt	3	
-49	7	Resultatført utsatt skatt	6	-57
65	139	Betalbar skatt på årets resultat	233	160
		Balanseført betalbar skatt		
65	139	Betalbar skatt på årets resultat	233	160
18	12	Formueskatt	12	18
83	151	Betalbar skatt i balansen	245	178

Formueskatt inngår i betalbar skatt i balansen, men er presentert som andre driftskostnader i resultatregnskapet.

Note 20 – Finansielle instrumenter etter kategori

KONSERN 31.12.2015

MILLIONER KRONER	Virkelig verdi	Finansielle derivater brukt som sikrings-instrument	Frivillig kategorisert til virkelig verdi (1)	Finansielle eiendeler og gjeld til amortisert kost (2)	Totalt
Kontanter og fordringer på sentralbanker				332	332
Utlån til og fordringer på kredittinstitusjoner				157	157
Netto utlån til kunder			8 290	80 097	88 387
Obligasjoner og sertifikater			10 557		10 557
Aksjer			487		487
Finansielle derivater	334	479			813
Eierinteresser i tilknyttede selskaper				13	13
Sum finansielle eiendeler	334	479	19 334	80 599	100 746
Gjeld til kredittinstitusjoner				576	576
Innskudd fra kunder				48 349	48 349
Gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapirer				41 899	41 899
Finansielle derivater	410	3			413
Ansvarlig lånekapital				1 710	1 710
Sum finansiell gjeld	410	3	0	92 534	92 947

1. Maksimal kredittrisiko knyttet til finansielle instrumenter frivillig kategorisert til virkelig verdi, ekskl. aksjer utgjør 18 909 mill. kroner.
2. Gjeld som inngår i sikringsbokføring er presentert som finansielle eiendeler og gjeld til amortisert kost.

MORBANK 31.12.2015

MILLIONER KRONER	Virkelig verdi	Finansielle derivater brukt som sikrings-instrument	Frivillig kategorisert til virkelig verdi (1)	Finansielle eiendeler og gjeld til amortisert kost (2)	Totalt
Kontanter og fordringer på sentralbanker				332	332
Utlån til og fordringer på kredittinstitusjoner				2 017	2 017
Netto utlån til kunder			8 290	54 454	62 744
Obligasjoner og sertifikater			10 456		10 456
Aksjer			487		487
Finansielle derivater	303	356			659
Eierandeler i konsernselskaper				1 259	1 259
Eierinteresser i tilknyttede selskaper				13	13
Sum finansielle eiendeler	303	356	19 233	58 075	77 967
Gjeld til kredittinstitusjoner				626	626
Innskudd fra kunder				48 377	48 377
Gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapirer				19 865	19 865
Finansielle derivater	408	3			411
Ansvarlig lånekapital				1 710	1 710
Sum finansiell gjeld	408	3	0	70 578	70 989

1. Maksimal kredittrisiko knyttet til finansielle instrumenter frivillig kategorisert til virkelig verdi, ekskl. aksjer utgjør 18 808 mill. kroner.
2. Gjeld som inngår i sikringsbokføring er presentert som finansielle eiendeler og gjeld til amortisert kost.

KONSERN 31.12.2014

MILLIONER KRONER	Virkelig verdi	Finansielle derivater brukt som sikrings-instrument	Frivillig kategorisert til virkelig verdi (1)	Finansielle eiendeler og gjeld til amortisert kost (2)	Totalt
Konter og fordringer på sentralbanker				595	595
Utlån til og fordringer på kredittinstitusjoner				180	180
Netto utlån til kunder			6 769	74 144	80 913
Obligasjoner og sertifikater			10 359		10 359
Aksjer			445		445
Finansielle derivater	350	556			906
Eierinteresser i tilknyttede selskaper				12	12
Sum finansielle eiendeler	350	556	17 573	74 931	93 410
Gjeld til kredittinstitusjoner				614	614
Innskudd fra kunder				48 250	48 250
Gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapirer				35 775	35 775
Finansielle derivater	521				521
Ansvarlig lånekapital				1 100	1 100
Sum finansiell gjeld	521	0	0	85 739	86 260

1. Maksimal kredittrisiko knyttet til finansielle instrumenter frivillig kategorisert til virkelig verdi, ekskl. aksjer utgjør 17 239 mill. kroner.
2. Gjeld som inngår i sikringsbokføring er presentert som finansielle eiendeler og gjeld til amortisert kost.

MORBANK 31.12.2014

MILLIONER KRONER	Virkelig verdi	Finansielle derivater brukt som sikrings-instrument	Frivillig kategorisert til virkelig verdi (1)	Finansielle eiendeler og gjeld til amortisert kost (2)	Totalt
Konter og fordringer på sentralbanker				595	595
Utlån til og fordringer på kredittinstitusjoner				1 510	1 510
Netto utlån til kunder			6 769	54 111	60 880
Obligasjoner og sertifikater			10 059		10 059
Aksjer			445		445
Finansielle derivater	289	462			751
Eierandeler i konsernselskaper				1 258	1 258
Eierinteresser i tilknyttede selskaper				12	
Sum finansielle eiendeler	289	462	17 273	57 486	75 498
Gjeld til kredittinstitusjoner				627	627
Innskudd fra kunder				48 269	48 269
Gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapirer				18 414	18 414
Finansielle derivater	517				517
Ansvarlig lånekapital				1 100	1 100
Sum finansiell gjeld	517	0	0	68 410	68 927

1. Maksimal kredittrisiko knyttet til finansielle instrumenter frivillig kategorisert til virkelig verdi, ekskl. aksjer utgjør 16 939 mill. kroner.
2. Gjeld som inngår i sikringsbokføring er presentert som finansielle eiendeler og gjeld til amortisert kost.

Note 21 – Virkelig verdi av finansielle instrumenter

Metoder for å fastsette virkelig verdi

GENERELT

For finansielle instrumenter, hvor den balanseførte verdien er en rimelig tilnærming til virkelig verdi, er det ikke benyttet verdsettelsesmetoder for å beregne virkelig verdi. Dette gjelder i hovedsak fordringer og gjeld som innen kort tid (3 mnd) forfaller til betaling eller hvor det er kort tid (3 mnd) til neste renteforfall/-regulering.

RENTEBYTTEAVTALER OG VALUTABYTTAVTALER

Verdsettelse av rentebytteavtaler til virkelig verdi skjer gjennom bruk av verdsettelsesteknikker der forventede fremtidige kontantstrømmer neddiskonteres til nåverdier. Beregning av forventede kontantstrømmer og neddiskontering av disse, skjer ved bruk av observerte markedsrenter for de ulike valutaer og observerte valutakurser. Beregnede nåverdier kontrolleres mot tilsvarende beregninger fra motparter i kontraktene.

SERTIFIKATER OG OBLIGASJONER

Verdsettelse av sertifikater og obligasjoner er skjer gjennom bruk av verdsettelsesteknikker basert på fremtidig kontantstrøm og kredittisiko vurdert på balansedagen. Verdsettelsen er basert på observerbare markedsrenter. For vurdering av kredittisiko bygger banken på informasjon fra ulike meglerhus.

UTLÅN

For utlån vurdert til virkelig verdi, skjer verdsettelse gjennom bruk av verdsettelsesteknikker der forventede fremtidige kontantstrømmer neddiskonteres til nåverdier. Risikofri rente anslås som renten på lån mellom særlig kredittverdige banker. Påslag for kredittisiko og marginer skjer med utgangspunkt i opprinnelig påslag for kredittisiko og margin, og justeres i takt med endringer i markedets prising av risiko, låntagernes kredittverdighet og marginendringer i markedet.

For lån med flytende rente er virkelig verdi vurdert å være lik pålydende verdi.

INNLÅN

For innlån vurdert til virkelig verdi, vil innlån vurderes til noterte priser der slike er tilgjengelig og papirene omsettes i et likvid marked. For andre papirer er verdsettelse foretatt gjennom bruk av verdsettelsesteknikker og neddiskontering av forventede fremtidige kontantstrømmer. Risikofri rente anslås som renten på lån mellom særlig kredittverdige banker. Påslag for kredittisiko er gjort på basis av de løpende vurderinger som andre markedsaktører gjør av bankens kredittverdighet.

INNSKUDD

For innskudd vurdert til virkelig verdi, skjer verdsettelse gjennom bruk av verdsettelsesteknikker der forventede fremtidige kontantstrømmer neddiskonteres til nåverdier. Risikofri rente anslås som renten på lån mellom særlig kredittverdige banker. Påslag for kredittisiko er gjort på basis av de løpende vurderinger som andre markedsaktører gjør av bankens kredittverdighet. Påslag for marginer skjer med utgangspunkt i opprinnelig margin, men med senere justering av margin i takt med marginendringer i markedet.

For innskudd til flytende rente er virkelig verdi vurdert å være lik pålydende verdi.

OPSJONER

Verdsettelse av aksjeopsjoner og aksjeindeksopsjoner til virkelig verdi skjer via innhenting av markedspriser fra tilretteleggerne av de strukturerte produktene.

AKSJER

Aksjer er vurdert til noterte priser der dette er tilgjengelig. For andre aksjer er verdsettelsen foretatt ved bruk av verdsettelsesteknikker.

I noen tilfeller vil aksjer i lokale selskaper mest fremstå som en støtte til et positivt tiltak i lokalmiljøet. For slike aksjer er virkelig verdi satt til aksjens kostpris eller pålydende, evt. nedskrevet til kr. 1 der det er opplagt at aksjene ikke har noen kommersiell verdi.

Klassifisering av finansielle instrumenter

Finansielle instrumenter er klassifisert i ulike nivåer.

Nivå 1:

Omfatter finansielle eiendeler og forpliktelser verdsatt ved bruk av ukorrigerte observerbare markedsverdier. Dette omfatter noterte aksjer, derivater som handles på aktive markedsplasser, øvrige verdipapirer med noterte markedsverdier.

Nivå 2:

Instrumenter verdsatt basert på verdsettelsesteknikker hvor alle forutsetninger (all input) er basert direkte eller indirekte på observerbare markedsdata. Verdier her kan hentes fra eksterne markedsaktører eller avstemmes mot eksterne markedsaktører som tilbyr slike tjenester.

Nivå 3:

Instrumenter er basert på verdsettelsesteknikker hvor minst en vesentlig forutsetning ikke kan støttes basert på observerbare markedsverdier. I denne kategorien inngår investeringer i unoterte selskaper og fastrenteutlån hvor det ikke foreligger nødvendig markedsinformasjon.

MORBANK				31.12.2015	KONSERN			
Innregnet verdi	Virkelig verdi			MILLIONER KRONER	Innregnet verdi	Virkelig verdi		
	Nivå 1	Nivå 2	Nivå 3			Nivå 1	Nivå 2	Nivå 3
				Eiendeler innregnet til amortisert kost				
332		332		Kontanter og fordringer på sentralbanker	332		332	
2 017		2 017		Utlån og fordringer på kredittinstitusjoner	157		157	
54 454			54 454	Netto utlån til kunder (flytende rente)	80 097			80 097
				Eiendeler innregnet til virkelig verdi				
8 290			8 290	Netto utlån til kunder (fast rente)	8 290			8 290
10 456		10 456		Obligasjoner og sertifikater	10 557		10 557	
487	24		464	Aksjer	487	24		464
659		659		Finansielle derivater	813		813	
76 696	24	13 464	63 208	Sum finansielle eiendeler	100 733	24	11 858	88 851
				Gjeld innregnet til amortisert kost				
626		626		Gjeld til kredittinstitusjoner	576		576	
48 377			48 377	Innskudd fra kunder	48 349			48 349
19 865		20 033		Gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapirer	41 899		41 922	
1 710		1 708		Ansvarlig lånekapital	1 710		1 708	
				Gjeld innregnet til virkelig verdi				
411		411		Finansielle derivater	413		413	
70 989	0	22 778	48 377	Sum finansiell gjeld	92 947	0	44 619	48 349

MORBANK				31.12.2014	KONSERN			
Innregnet verdi	Virkelig verdi			MILLIONER KRONER	Innregnet verdi	Virkelig verdi		
	Nivå 1	Nivå 2	Nivå 3			Nivå 1	Nivå 2	Nivå 3
				Eiendeler innregnet til amortisert kost				
595		595		Kontanter og fordringer på sentralbanker	595		595	
1 510		1 510		Utlån og fordringer på kredittinstitusjoner	180		180	
54 111			54 111	Netto utlån til kunder (flytende rente)	74 144			74 144
				Eiendeler innregnet til virkelig verdi				
6 769			6 769	Netto utlån til kunder (fast rente)	6 769			6 769
10 059		10 059		Obligasjoner og sertifikater	10 359		10 359	
445	50		394	Aksjer	445	50		394
751		751		Finansielle derivater	906		906	
74 239	50	12 915	61 274	Sum finansielle eiendeler	93 397	50	12 040	81 307
				Gjeld innregnet til amortisert kost				
627		627		Gjeld til kredittinstitusjoner	614		614	
48 269			48 269	Innskudd fra kunder	48 250			48 250
18 414		18 700		Gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapirer	35 775		36 214	
1 100		1 109		Ansvarlig lånekapital	1 100		1 109	
				Gjeld innregnet til virkelig verdi				
517		517		Finansielle derivater	521		521	
68 927	0	20 953	48 269	Sum finansiell gjeld	86 259	0	38 458	48 250

Det har ikke vært bevegelser mellom nivå 1 og 2 i 2015 eller 2014.

Bevegelser i verdier innregnet til virkelig verdi som er kategorisert i nivå 3

KONSERN / MORBANK

MILLIONER KRONER	Utlån og fordringer på kunder	Herav kredittrisiko	Aksjer	Herav kredittrisiko
Innregnet verdi 01.01.2014	5 473	-105	92	0
Tilgang 2014 (inkl. tilgang fusjon)	2 655	-54	515	
Herav overført fra nivå 1 eller 2	0			
Verdiendringer ført i perioden	229	50	108	0
Avgang 2014	-1 588		-322	
Innregnet verdi 31.12.2014	6 769	-110	394	0
Tilgang 2015	3 030		9	
Herav overført fra nivå 1 eller 2	0			
Verdiendringer ført i perioden	25	47	67	0
Avgang 2015	-1 534		-6	
Innregnet verdi 31.12.2015	8 290	-62	464	0

Verdiendringer bokført i året gjelder i all hovedsak finansielle instrumenter som er innregnet i balansen pr. 31.12.

Netto utlån til kunder

Utlån og fordringer på kunder består utelukkende av fastrenteutlån. Ved verdsettelse av fastrenteutlån har banken delt dette opp i kategoriene, personmarked (PM), store næringsengasjementer og øvrige næringsengasjementer. For privatmarkedet er kredittspreadene vurdert etter gjeldende markedspriser for fastrenteutlån. For store næringsengasjementer (50 største) er kundene og spread individuelt vurdert utfra hva den enkelte kunde ville kunne fått som spread/margin pr. 31.12. For øvrige næringslån er det beregnet verdi med en spread som representerer et snitt av hva mindre fastrentelån til næringskunder ville vært pr. 31.12.

Aksjer

Gjelder aksjer og plasseringer i selskap hvor det er ingen eller lav omsetning og skjønn må utøves ved verdsettelsen. Det benyttes i stor grad multipler og mindre grad av inntjeningsbaserte metoder ved verdsettelsen. Verdsettelsen påvirkes av den skjønsmessige vurderingen. Analyser gjort av eksterne i forbindelse med oppkjøpsanalysen i fusjonen er benyttet som referanse.

Sensitivitetsanalyse nivå 3

Sensitiviteten for fastrenteutlån er estimert ved at marginkravet er endret med 10 basispunkter. I verdsettelsen for fastrenteutlån til privatkunder legges markedsrenter som er tilgjengelig til grunn. For bedriftsmarkedet er det større grad av skjønn ved fastsettelsen av hva markedsspread/margin er pr. 31.12.

KONSERN / MORBANK

MILLIONER KRONER	31.12.2015	31.12.2014
Utlån til på kunder	27	22
- herav lån til bedriftsmarked (BM)	8	9
- Herav lån til personmarked (PM)	19	13

Sikringsbokføring

Banken benytter seg av sikringsbokføring for den delen av verdipapirgjelden som er emittert som fastrenteobligasjoner. Obligasjonslånene som inngår i sikringsbokføringen er innregnet til kostpris. Påfølgende målinger skjer til amortisert kost, og endringen i virkelig verdi knyttet til den sikrede risikoen. Sikringen avdekker renterisikoen i utstedte fastrenteobligasjoner. Sikringsbokføringen stiller krav til banken om å holde system på måling og dokumentasjon av sikringseffektivitet.

Samtlige obligasjonslån emittert som fastrente inngår i sikringsbokføringen. Sparebanken Sør benytter virkelig verdi sikring. Sikringen måles og dokumenteres hvert kvartal for å påse at sikringen er effektiv innenfor 80-125 %. Som metode for å måle effektiviteten av sikringen benyttes dollar-offset metode.

Resultat av sikringsbokføringen

MORBANK			KONSERN	
2014	2015	MILLIONER KRONER	2015	2014
		Resultat / ineffektivitet i sikringsbokføringen		
-9	5	Netto inntekter fra andre finansielle instrumenter	5	-10
-9	5	Sum	5	-10

Ineffektiviteten i sikringsbokføringen fremkommer også av note 16.

Sikringsbokføring i balansen

MORBANK			KONSERN	
31.12.2014	31.12.2015	MILLIONER KRONER	31.12.2015	31.12.2014
		Innregnet vedrørende sikringsbokføring		
432	356	Finansielle derivater	479	556
432	356	Sum finansielle eiendeler	479	556
9 812	10 169	Pålydende sikringsobjekter	11 019	10 665
440	356	Justering av sikringsobjekt - sikret risiko	481	566
	3	Finansielle derivater	3	
10 252	10 528	Sum finansiell gjeld	11 503	11 231

Sikringsinstrumentet er innregnet under finansielle instrumenter. Verdi knyttet til den sikrede risikoen er innregnet under gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapirer og fremkommer av note 14.

Periodens verdiendringer for sikringsinstrumentet

Tabellen viser endringer i verdi på sikringsinstrumentet i regnskapsåret.

Endring i virkelig verdi på sikringsobjektet som kan henføres til den sikrede risikoen bokføres som en justering av sikringsobjektet i balansen.

Note 22 – Certifikater, obligasjoner og andre rentebærende verdipapirer

MORBANK			KONSERN	
31.12.2014	31.12.2015	MILLIONER KRONER	31.12.2015	31.12.2014
		Kortsiktige plasseringer utpekt til virkelig verdi over resultat		
2 613	2 175	Certifikater og obligasjoner utstedt av det offentlige	2 276	2 913
7 446	8 291	Certifikater og obligasjoner utstedt av ander	8 281	7 446
0	0	Certifikater og obligasjoner utstedt av datterselskap	0	0
10 059	10 456	Sum korts. plasseringer utpekt til virkelig verdi over resultat	10 557	10 359
10 059	10 456	Plassering i verdipapirer	10 557	10 359

Klassifisering av finansielle investeringer

Certifikater og obligasjoner blir ratet av eksterne. Der hvor verdipapirer har en offisiell rating er denne benyttet, men i tilfeller hvor offisiell rating ikke eksisterer benyttes eksterne meglers skyggerating som grunnlag for risikoklassifiseringen.

Bankens risikokategori	Rating
Laveste risiko	AAA, AA+, AA og AA-
Lav risiko	A+, A og A-
Middels risiko	BBB+, BBB og BBB-
Høy risiko	BB+, BB og BB-
Høyeste risiko	B+ og lavere

Certifikater og obligasjoner

MORBANK			KONSERN	
31.12.2014	31.12.2015	MILLIONER KRONER	31.12.2015	31.12.2014
		Certifikater og obligasjoner		
9 763	10 416	Laveste risiko	10 517	10 063
9	0	Lav risiko	0	0
221	22	Middels risiko	22	221
10	0	Høy risiko	0	10
46	0	Høyere risiko	0	46
19	18	Periodiserte renter	18	19
10 059	10 456	Sum sertifikater og obligasjoner	10 557	10 359

Note 23 – Aksjer

Alle aksjer og andeler er klassifisert til virkelig verdi over resultat.

KONSERN 31.12.2015				
TUSEN KRONER	Antall aksjer	Eierandel	Balanseført verdi	Anskaff. kost
Aksjer klassifisert til virkelig verdi				
Frende Holding	673 296	10	181 790	152 148
Eksportfinans	4 026	1,5	85 000	74 082
Brage Finans	7 000 000	14	65 100	65 093
Visa Norge FLI			45 000	
Eiendoms kreditt	112 396	4,1	14 500	11 321
Norne Eierselskap	31 414 019	17,6	7 687	7 687
Sparebank1 SMN	222 189		11 221	12 165
Sparebank 1 SR Bank	169 925		6 678	10 111
Sparebanken Vest	162 684		5 694	5 839
NorgesInvestor Proto	156 000		17 094	11 687
NorgesInvestor IV	98 750		11 850	20 100
Øvrige selskaper (40 stk)			14 413	9 653
Sum aksjer vurdert til virkelig verdi			466 027	379 886
Andeler klassifisert til virkelig verdi				
Skagerak Venture Capital 1 KS		9,7	17 876	17 876
Skagerak Seed Capital			3 096	3 096
Sum andeler vurdert til virkelig verdi			20 972	20 972
Sum			487 000	400 858

KONSERN 31.12.2014				
TUSEN KRONER	Antall aksjer	Eierandel	Balanseført verdi	Anskaff. kost
Aksjer klassifisert til virkelig verdi				
Frende Holding	673 296	10	167 004	152 147
Eksportfinans	4 026	1,5	85 000	74 081
Brage Finans	7 000 000	14	58 100	58 100
Eiendoms kreditt	112 396	4,1	12 500	11 321
Norne Eierselskap	31 414 019	17,6	7 687	7 687
Visa International	12 145		23 880	12 154
Sparebank1 SMN	222 189		12 998	12 165
Sparebank 1 SR Bank	169 925		8 921	10 111
Sparebanken Vest	87 526		4 420	3 772
NorgesInvestor Proto	156 000		15 600	15 600
NorgesInvestor IV	98 750		12 048	8 256
Øvrige selskaper (40 stk)			16 993	14 200
Sum aksjer vurdert til virkelig verdi			425 152	379 594
Andeler klassifisert til virkelig verdi				
Skagerak Venture Capital 1 KS		9,7	17 172	17 172
Skagerak Seed Capital			2 676	2 676
Sum andeler vurdert til virkelig verdi			19 848	19 848
Sum			445 000	399 442

Sparebanken Sørs datterselskaper som konsolideres i konsernregnskapet har ingen plasseringer i aksjer pr. 31.12. Oversikten over er derfor lik for morbank og konsern.

Bankens investering i ventureselskap er i hovedsak en deltakelse i investeringsselskap. Selskapet utarbeider selv verdifuldninger på grunnlag av underliggende porteføljeverdi, som banken benytter ved verdsettelse.

Konsernet har kommitert seg til ytterligere innbetalinger knyttet til investeringen i Skagerak Venture Capital 1 KS og Skagerak Seed Capital. Pr. 31.12.2015 er uinnkalt kapital kr. 1 622 000 (Pr. 31.12.2014 kr. 2 865 000).

Note 24 – Eierinteresser i konsernselskaper

MORBANK 31.12.2015

TUSEN KRONER	Type virksomhet	Forretningskontor	Eierandel	Aksjekapital	Bokført verdi
Sparebanken Sør Boligkreditt AS	Kredittforetak	Kristiansand	100 %	525 000	1 245 695
Sørmegleren Holding AS	Eiendomsmegling	Kristiansand	100 %	5 728	6 983
Rettighetskompaniet AS	Forvaltning navnerettigheter	Arendal	100 %	500	2 660
AS Eiendomsvekst	Eiendomsforvaltning	Arendal	100 %	3 000	2 935
Prosjektutvikling AS	Eiendomsforvaltning	Arendal	100 %	100	-
Bankbygg AS	Eiendomsforvaltning	Bygland	51 %		191
Berglyhallen AS	Eiendomsforvaltning	Kristiansand	100%		100
Sum					1 258 564

MORBANK 31.12.2014

TUSEN KRONER	Type virksomhet	Forretningskontor	Eierandel	Aksjekapital	Bokført verdi
Sparebanken Sør Boligkreditt AS	Kredittforetak	Kristiansand	100 %	525 000	1 245 695
Sørmegleren Holding AS	Eiendomsmegling	Kristiansand	100 %	5 728	6 983
Rettighetskompaniet AS	Forvaltning navnerettigheter	Arendal	100 %	500	2 660
AS Eiendomsvekst	Eiendomsforvaltning	Arendal	100 %	3 000	2 935
Prosjektutvikling AS	Eiendomsforvaltning	Arendal	100 %	100	-
Bankbygg AS	Eiendomsforvaltning	Bygland	51 %		191
Sum					1 258 464

Eierandelene tilsvare andelen av stemmeberettiget kapital.

Det vises til note 33; Opplysninger om nærstående parter for tilleggsopplysninger knyttet til transaksjoner med datterselskap.

Note 25 – Tilknyttede selskaper

MORBANK 31.12.2015

TUSEN KRONER	Type virksomhet	Forretningskontor	Eierandel	Bokført verdi
Torvparkering AS	Parkeringshus	Kristiansand	23 %	7 000
Arendal Brygge AS	Eiendomsforvaltning	Arendal	35 %	4 958
Søndeled Bygg AS	Eiendomsforvaltning	Arendal	29 %	1 125
Sum				13 083

MORBANK 31.12.2014

TUSEN KRONER	Type virksomhet	Forretningskontor	Eierandel	Bokført verdi
Arendal Brygge AS	Eiendomsforvaltning	Arendal	35 %	10 713
Søndeled Bygg AS	Eiendomsforvaltning	Arendal	29 %	1 125
Sum				11 838

Eneste forskjell mellom morselskap og konsern er at aksjene i de tilknyttede selskapene er bokført til EK metoden i konsernregnskapet og kostmetoden i morselskapet.

Det vises til note 33; Opplysninger om nærstående parter for tilleggsopplysninger knyttet til transaksjoner med tilknyttede selskaper.

Note 26 – Finansielle derivater

KONSERN

MILLIONER KRONER	31.12.2015	31.12.2015 (1) nettopresentert	31.12.2014	31.12.2014 (1) nettopresentert
Eiendeler				
Finansielle derivater	813	485	906	478
Gjeld				
Finansielle derivater	413	85	521	93

MORBANK

MILLIONER KRONER	31.12.2015	31.12.2015 (1) nettopresentert	31.12.2014	31.12.2014 (1) nettopresentert
Eiendeler				
Finansielle derivater	659	333	751	327
Gjeld				
Finansielle derivater	411	85	517	93

(1) Viser eiendeler og forpliktelser dersom banken og konsernet hadde nettoført sine finansielle derivater mot hver enkelt motpart.

Banken og konsernets motregningsrett følger alminnelig norsk lov. Banken og Sparebanken Sør Boligkreditt AS har gjennom ISDA avtaler, adgang til å motregne annet mellomværende dersom visse hendelser inntreffer. Beløpene er ikke motregnet i balansen pr.31.12.15 eller pr.31.12.14 fordi transaksjonene som regel ikke gjøres opp på nettogrunnlag.

Note 27 – Obligasjonsgjeld og ansvarlig lånekapital

Verdipapirgjeld - konsern

MILLIONER KRONER	31.12.2015	31.12.2014
Obligasjoner, nominell verdi	41 136	34 748
Verdireguleringer	447	692
Påløpte renter	316	335
Sum gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapirer	41 899	35 775

Endring i verdipapirgjeld - konsern

MILLIONER KRONER	31.12.2014	Emittert	Forfalt / innløst	Andre endringer i perioden	31.12.2015
Obligasjoner, nominell verdi	34 748	20 220	-13 832		41 136
Verdireguleringer	692			-245	447
Påløpte renter	335			-19	316
Sum gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapirer	35 775	20 220	-13 832	-264	41 899

Endring i ansvarlig lånekapital og fondsobligasjonslån - morbank og konsern

MILLIONER KRONER	31.12.2014	Emittert	Forfalt / innløst	Andre endringer i perioden	31.12.2015
Ansvarlig lån	400	1 200	-400		1 200
Fondsobligasjoner	700	310	-500		510
Verdireguleringer	0				0
Sum ansvarlig lånekapital	1 100	1 510	-900	0	1 710

Verdipapirgjeld - morbank

MILLIONER KRONER	31.12.2015	31.12.2014
Obligasjoner, nominell verdi	19 215	17 587
Verdireguleringer	382	542
Påløpte renter	269	285
Sum gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapirer	19 865	18 414

Endring i verdipapirgjeld - morbank

MILLIONER KRONER	31.12.2014	Emittert	Forfalt / innløst	Andre endringer i perioden	31.12.2015
Obligasjoner, nominell verdi	17 587	8 720	-7 093		19 215
Verdireguleringer	542			-160	382
Påløpte renter	285			-16	269
Sum gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapirer	18 414	8 720	-7 093	-176	19 865

Note 28 – Utlån og gjeld til kredittinstitusjoner

MORBANK		MILLIONER KRONER	KONSERN	
31.12.2014	31.12.2015		31.12.2015	31.12.2014
		Utlån til kredittinstitusjoner		
1 365	1 905	Uten avtalt løpetid eller oppsigelsestid	45	35
145	112	Med avtalt løpetid eller oppsigelsestid	112	145
		Opptjente renter		
1 510	2 017	Sum utlån til kredittinstitusjoner	157	180
		Gjeld til kredittinstitusjoner		
210	7	Uten avtalt løpetid eller oppsigelsestid	7	210
417	618	Med avtalt løpetid eller oppsigelsestid	568	404
	1	Påløpte renter	1	
627	626	Sum gjeld til kredittinstitusjoner	576	614

Note 29 – Varige driftsmidler

KONSERN	Maskiner, inventar, transportmidler		Bygninger		Immaterielle eiendeler	
	2015	2014	2015	2014	2015	2014
MILLIONER KRONER						
Anskaffelsk. ved periodens begynnelse	252	135	578	216	181	56
Anskaffelseskost tilført ved fusjon		147		407		143
Oppskrivning ved fusjon				162		
Anskaffelseskost 01.01.	252	282	578	785	181	199
Årets tilgang	9	11	17	19	1	14
Årets avgang	-23	-41	-27	-226	-6	-32
Anskaffelseskost 31.12.	238	252	568	578	176	181
Akkumulert av- og nedskrivninger 31.12.	183	186	144	141	163	161
Bokført verdi 31.12	55	66	424	437	13	20
Ordinære avskrivninger	16	21	9	9	9	10
Nedskrivninger		3	3	9		
Gevinst/tap ved salg		-2	4	5		

MORBANK	Maskiner, inventar, transportmidler		Bygninger		Immaterielle eiendeler	
	2015	2014	2015	2014	2015	2014
MILLIONER KRONER						
Anskaffelsk. ved periodens begynnelse	239	134	551	216	80	56
Anskaffelseskost tilført ved fusjon		135		198		42
Oppskrivning ved fusjon				175		
Anskaffelseskost 01.01.	239	269	551	589	80	98
Årets tilgang	9	10	3	18	1	14
Årets avgang	-23	-40	-27	-56	-6	-32
Anskaffelseskost 31.12.	225	239	527	551	75	80
Akkumulert av- og nedskrivninger 31.12.	173	175	141	140	65	63
Bokført verdi 31.12	52	64	386	411	10	17
Ordinære avskrivninger	15	20	9	6	9	10
Nedskrivninger		3	3	9		
Gevinst/tap ved salg		-2	4	2		

Antatt økonomisk levetid harmonerer med avskrivningstiden for de enkelte grupper av driftsmidler. Driftsmidlene avskrives lineært. Konsernets bygninger ligger i bankens eget distrikt og disponeres i det alt vesentlige til bankens eget bruk.

Avskrivningssatsen for bygninger er i intervallet 2-5%, avskrivningssatsen for maskiner, inventar, transportmidler og immaterielle eiendeler er i intervallet 10-33 %.

Banken leier eiendommer og betalte i 2015 15,2 mill. kroner (16,4 mill. kroner i 2014) i årlig leie. Normal leieperiode er 5 år med opsjon på ytterligere 5 år.

Note 30 – Innskudd fra kunder

Innskudd fra kunder fordelt på sektorer og næringer

MORBANK			KONSERN	
31.12.2014	31.12.2015	MILLIONER KRONER	31.12.2015	31.12.2014
23 233	23 864	Personkunder	23 864	23 233
4 278	4 428	Offentlig forvaltning	4 428	4 278
256	680	Primærnæring	680	256
2 015	2 219	Industri	2 219	2 015
2 206	2 447	Bygg og anlegg	2 447	2 206
1 265	1 326	Transport og kommunikasjon	1 326	1 265
931	865	Varehandel	865	931
149	154	Hotell og restaurant	154	149
3 417	3 085	Eiendom	3 056	3 399
2 382	2 740	Finansiell/forretningsmessig tjenesteyting	2 739	2 381
8 124	6 561	Annet/øvrige næringer	6 563	8 124
13	8	Påløpte renter	8	13
48 269	48 377	Sum innskudd fra kunder	48 349	48 250

MORBANK			KONSERN	
31.12.2014	31.12.2015	MILLIONER KRONER	31.12.2015	31.12.2014
40 269	40 708	Innskudd fra kunder uten avtalt løpetid	40 680	40 250
7 987	7 661	Innskudd fra kunder med avtalt løpetid	7 661	7 987
48 256	48 369	Sum innskudd fra kunder	48 341	48 237
13	8	Påløpte renter	8	13
48 269	48 377	Sum innskudd fra kunder inkl. påløpte renter	48 349	48 250

Note 31 – Annen gjeld

MORBANK			KONSERN	
31.12.2014	31.12.2015	MILLIONER KRONER	31.12.2015	31.12.2014
12	13	Leverandørgjeld	22	21
14	15	Skattetrekk	18	23
33	25	Avregningskonti	25	33
60	62	Annen gjeld	72	65
35	34	Påløpne feriepenger	40	40
40	39	Øvrige påløpte kostnader	52	49
194	188	Sum annen gjeld	229	231

Note 32 – Gjennomsnitt rentesatser

MORBANK			KONSERN	
31.12.2014	31.12.2015		31.12.2015	31.12.2014
		Gjeld til kredittinstitusjoner		
1,92 %	1,52 %	Gjeld til kredittinstitusjoner	1,52 %	1,92 %
		Innskudd fra kunder		
2,06 %	1,15 %	Innskudd fra kunder	1,15 %	2,06 %
		Gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapirer		
2,68 %	2,05 %	Obligasjonsgjeld flytende rente	1,72 %	2,25 %
4,36 %	3,85 %	Obligasjonsgjeld fast rente	3,86 %	4,32 %

Gjennomsnittlig rente er beregnet som veid gjennomsnitt av de faktiske rentebetingelser pr. 31.12. definert som helårlig etterskuddsrente. Ingen gjeldsposter har særlige vilkår.

Den samlede gjeld til kredittinstitusjoner er i det alt vesentlige i norske kroner. Gjeld stiftet ved utstedelse av verdipapirer er i sin helhet i norske kroner.

Note 33 – Opplysninger om nærstående parter

Sparebanken Sør har inngått i transaksjoner med nærstående parter som beskrevet i herværende note, samt note 34. Transaksjoner med datterselskap er eliminert i konsernregnskapet. Sparebanken Sør sine egenkapitalbevisiere fremkommer i note 36. Foruten lån gitt til særskilte betingelser til ansatte, er alle transaksjoner

med nærstående inngått på markedsmessige vilkår. Utover de transaksjoner som identifiseres i denne note og note 34, samt eliminerte transaksjoner innenfor konsernet Sparebanken Sør er det ikke transaksjoner eller utestående av betydning med nærstående parter.

TUSEN KRONER	Konsernledelse	Styret	Kontrollkomite	Forstandskapets leder
Lån utestående pr. 31.12.	16 038	13 356	645	2 493
Renteinntekter	248	256	26	78
Innskudd 31.12.	8 743	5 359	5 332	99
Rentekostnader	127	104	95	0

Datterselskaper	Lån	Renteinnt.	Innskudd	Rentekostn.	Renter obl	Forv. Honorar
Prosjektutvikling AS	19 046	827	16	3		
Eiendomsvekst AS	2 545	0	8	8		
Rettighetskompaniet AS	0	0	2 294	31		
Sørmeqleren Holding AS	14 400	5 126	25 533	5 228		
Sparebanken Sør Boligkreditt AS	1 860 492	35 642	50 081	374	2 573	44 228
Sum	1 896 482	41 595	77 932	5 644	2 573	44 228

Tilknyttede selskaper	Lån	Renteinnt.	Innskudd	Rentekostn.
Arendal Brygge AS	50 971	1 677	91	1
Søndeled Bygg AS			0	0
Torvparkering AS		38	8 290	53
Sum	50 971	1 714	8 381	54

Sparebanken Sør har fraregnet lån som er overført til Sparebanken Sør Boligkreditt AS. Avtalene er utformet slik at utlånene kvalifiserer til å fraregnes. Omfanget av slike fraregnede utlån er gjengitt nedenfor.

MILLIONER KRONER	31.12.2015	31.12.2014
Sparebanken Sør Boligkreditt AS	25 686	20 079

Sparebanken Sør Boligkreditt AS kjøper de fleste tjenester fra banken. Alle avtaler mellom selskapene er inngått på markedsmessige vilkår. Sparebanken Sør Boligkreditt AS har pr. 31.12.2015 en innvilget kredittramme på 5 500 mill. kroner i Sparebanken Sør. I tillegg har Sparebanken Sør Boligkreditt AS en til enhver tid tilgjengelig lånefasilitet med morbank hvor det betales en årlig kommisjon.

Note 34 – Godtgjørelse og liknende

Informasjon i denne noten gjelder status for konsernets styre, ledelse og tillitsvalgte pr.31.12.15.

Tusen kroner

Konsernledelse	Rolle	Antall egenkapitalbevis	Samlet lønn	Bonus	Naturalytelser	Periodisert pensjonskostnad	Samlet godtgjørelse	Lån
Geir Bergskaug	Adm. direktør	0	2 591	59	197	2 125	4 971	2 945
Lasse Kvinlaug	Viseadm. direktør/direktør BM	180	1 658	41	203	425	2 327	1 239
Gunnar Thomassen	Direktør personmarkedet	0	1 555	39	226	173	1 993	2 670
Rolf H. Søraker	Direktør konsernstab	0	1 264	34	182	130	1 609	817
Marianne Lofthus	Direktør kapitalmarked	0	1 199	33	173	240	1 645	6
Bjørn A. Friestad	Direktør risikostyring	475	1 328	35	181	226	1 770	1 842
Gry Moen	Direktør forretningsutvikling	0	1 204	33	214	237	1 688	4 922
Tellef Myrvold	Direktør fusjonssekretariat	20	1 254	33	192	301	1 780	1 596
Sum			12 053	307	1 568	3 856	17 784	16 038

Administrerende direktør har avtale om ett års etterlønn ved pålagt fratreden før utløpet av avtalt tjenestetid.

Det er et bonussystem for alle bankens ansatte inkludert konsernets ledelse.

Tusen kroner

Styret	Rolle	Antall egenkapitalbevis	Honorar	Lån
Stein A. Hannevik 1)	Leder	60	2 871	3 339
Torstein Moland	Nestleder	0	160	1 912
Jill Akselsen	Medlem	0	103	0
Trond Bjørnenak	Medlem	0	103	0
Inger Johansen	Medlem	0	128	2 954
Siss June Ågedal	Medlem	0	130	0
Marit Kittilsen	Medlem	0	103	1 254
Erling Holm	Medlem	0	163	0
Bente Pedersen	Ansattevalgt	0	100	2 562
Per Adolf Bentsen	Ansattevalgt	0	100	2 589
Sum			3 960	13 356

1) Arbeidende styreleder i 2015.

Tusen kroner

Kontrollkomite	Rolle	Antall egenkapitalbevis	Honorar	Lån
Dag Jørgen Hveem	Leder	0	110	0
Georg Fritzman	Nestleder	0	70	0
Yngvar Aulin	Medlem	0	60	645
Sverre Irgens	Medlem	0	60	0
Sum			300	645

Tusen kroner

Forstanderskapet	Rolle	Antall egenkapitalbevis	Honorar	Lån
Øystein Haga	Leder, Innskytervalgt	0	32	2 493
Carsten Akselsen	Nestleder, Egenkapitalbeveiser	10 250	2	0
Terje Røsnes	Innskytervalgt	600	0	1126
Mette Vestberg Sørensen	Innskytervalgt	0	0	29
Yngvar Aulin	Innskytervalgt	0	2	645
Ståle Rysstad	Innskytervalgt	0	2	3
Per Olav Skutle	Innskytervalgt	0	0	0
Kjell Bjarne Back	Innskytervalgt	0	2	0
Tor Kim Steinsland	Innskytervalgt	0	2	1 963
Kai Magne Strat	Innskytervalgt	0	0	5 606
Linda Gjertsen	Innskytervalgt	0	2	816
Lisa Jensen	Innskytervalgt	0	2	0
Wigdis Hansen	Innskytervalgt	0	2	3
Birgitte Midgaard	Innskytervalgt	0	2	268
Øyvind Tveit	Innskytervalgt	0	11	0
Hans Otto Lund	Offentlig valgt	0	2	2 071
Atle Drøsdal	Offentlig valgt	0	2	0
Tove M. Kirkevik	Offentlig valgt	0	2	1 635
Jone Nikolai Nyborg	Offentlig valgt	0	2	0
Ernst David Kolstad	Offentlig valgt	0	2	975
Bernt Slettedal	Offentlig valgt	0	0	0
Harald Fauskanger Andersen	Offentlig valgt	0	0	3 038
Torunn Ostad	Offentlig valgt	0	2	0
Erling Laland	Offentlig valgt	0	0	1 801
Tormod Nyberg 2)	Egenkapitalbeveiser	7 241	0	0
Egil Galteland	Egenkapitalbeveiser	3 010	2	0
Jens Helge Hodne 3)	Egenkapitalbeveiser	300	19	0
Endre Glastad 4)	Egenkapitalbeveiser	100 000	0	0
Karl Moursund 5)	Egenkapitalbeveiser	62 300	0	0
Tone Helene Strat 1)	Egenkapitalbeveiser	0	2	592
Eirik C. Sætra 1)	Egenkapitalbeveiser	0	2	621
Ole Martin Retterholdt 1)	Egenkapitalbeveiser	0	2	587
Cheryl MacDonald 1)	Egenkapitalbeveiser	0	0	3 786
Søren Seland 1)	Egenkapitalbeveiser	0	2	1 603
Einar Amundsen 1)	Egenkapitalbeveiser	0	2	238
Arvid Berg	Valgt av de ansatte	0	2	897
Jan Erling Tobiassen	Valgt av de ansatte	0	2	700
Bente Sørensen	Valgt av de ansatte	60	2	1 246
Jahn Frode Hanssen	Valgt av de ansatte	0	2	2 300
Pål Hompland	Valgt av de ansatte	0	2	3 011
Andreas Gulsrud	Valgt av de ansatte	50	2	2 772
Merete Lie Seland	Valgt av de ansatte	0	0	2 600
Anne Efstestad	Valgt av de ansatte	0	2	25
Ellen Haugen	Valgt av de ansatte	0	2	1 517
Erik Opsal	Valgt av de ansatte	0	0	1 091
Birger Sløgedal	Valgt av de ansatte	0	2	2 789
Arve Askildsen	Valgt av de ansatte	0	2	1 748
Per Bø	Valgt av de ansatte	0	0	3 193
Sum			130	53 789

1) Representerer Sparebankstiftelsen Sparebanken Sør som eier 2 432 024 egenkapitalbevis. 2) Representerer Acto AS. 3) Representerer Hodcon AS. 4) Representerer Glastad Invest AS. 5) Representerer Sparebankstiftelsen DNB.

Note 35 – Pantstillelser og garantivar

MORBANK			KONSERN	
31.12.2014	31.12.2015	MILLIONER KRONER	31.12.2015	31.12.2014
		Pantstillelser		
8 731	8 719	Stillet sikkerhet i obligasjoner for trekkadgang i Norges Bank	8 719	8 731
		Garantiansvar		
432	376	Betalingsgarantier	376	432
599	945	Kontraktsgarantier	945	599
6	0	Garanti for skatter	0	6
102	91	Annet garantiansvar	91	102
1 139	1 412	Sum garantiansvar	1 412	1 139

Note 36 – Egenkapitalbevis, eierandelskapital og foreslått utbytte

De 20 største egenkapitalbevisene pr. 31.12.2015

NAVN	ANTALL EKB	ANDEL AV EKB-KAP. %	NAVN	ANTALL EKB	ANDEL AV EKB-KAP. %
Sparebankstiftelsen					
1. Sparebanken Sør	2 432 024	51,00	11. Wenaasgruppen AS	53 760	1,13
2. Holta Invest AS	134 410	2,82	12. NorgesInvestor Proto AS	48 604	1,02
3. Arendal Kom. Pensjonskasse	130 000	2,73	13. Bergen Kom. Pensjonskasse	46 880	0,98
4. EIKA utbytte VPF	126 223	2,65	14. Allumgården	45 179	0,95
5. Pareto AS	124 150	2,60	15. Sparebanken Vest	45 000	0,94
6. Glastad Invest AS	100 000	2,10	16. Gumpen Bileiendom AS	40 730	0,85
7. SEB London branch	80 650	1,69	17. Brøvig Holding AS	34 800	0,73
8. Sparebankstiftelsen DNB	62 300	1,31	18. Varodd AS	32 800	0,69
9. MP Pensjon PK	56 900	1,19	19. Sparebanken Sør	31 600	0,66
10. Gustav Pedersen AS	53 760	1,13	20. Wenaas Kapital AS	26 880	0,56
Totalt - 10 største eierne	3 300 417	69,21	Totalt - 20 største eierne	3 706 650	77,73

Pr. 31.12.2015 utgjorde eierandelskapitalen 476 867 400 kroner, fordelt på 4 768 674 egenkapitalbevis, pålydende 100 kroner.

Foreslått, ikke vedtatt utbytte

	MORBANK	
	2015	2014
Totalt foreslått utbytte	42,9 mill. kroner	47,7 mill. kroner
Foreslått utbytte pr. egenkapitalbevis	kr 9,0 pr. bevis	kr 10,0 pr. bevis
Antall egenkapitalbevis	4 768 674	4 768 674

Utbytte for regnskapsåret 2015 er klassifisert som annen egenkapital pr. 31.12.2015.

Utbytte vedtatt i forstanderskapet 26. mars 2015 for regnskapsåret 2014 ble utbetalt i 2015.

Eierandelskapital og resultat pr. egenkapitalbevis

										2015
Antall egenkapitalbevis	Pålydende pr. bevis	Eierandels kapital (1)	Overkurs fond (1)	Utjevningsfond (1)	Eierbrøk 01.01 (2)	Resultat for regnskapsåret morbank (1,2)	Resultat morbank pr. egenkapitalbevis	Resultat for regnskapsåret konsern (1,2)	Resultat konsern pr. egenkapitalbevis	
4 768 674	100	477	175	256	13,5 %	373	10,6	622	17,6	

										2014
Antall egenkapitalbevis	Pålydende pr. bevis	Eierandels kapital (1)	Overkurs fond (1)	Utjevningsfond (1)	Eierbrøk 01.01 (2)	Resultat for regnskapsåret morbank (1,2)	Resultat morbank pr. egenkapitalbevis	Resultat for regnskapsåret konsern (1,2)	Resultat konsern pr. egenkapitalbevis	
4 768 674	100	477	175	242	14,1 %	411	12,2	685	20,3	

1. Tall i hele mill. kroner
2. Eierbrøken ble justert 01.01.2014 som følge av inntektsføring av negativ goodwill som også er disponert direkte mot utjevningsfondet. Av denne grunn er også negativ goodwill holdt utenfor i resultat for regnskapsåret og resultat per egenkapitalbevis.

Resultat pr. egenkapitalbevis er beregnet som forholdet mellom årets resultat som tilfaller eierne av egenkapitalbevis iht. egenkapitalbevisbrøken i morselskapet 01.01. og antall utstedte egenkapitalbevis ved utgangen av året.

Eierandelen som eierkapitalen representerer pr. 01.01.2016 er på 13,0 prosent som legges til grunn ved disponering av 2016 resultatet.

Egenkapitalbevis eiet av administrerende direktør, ledende ansatte, medlemmer av styret, medlemmer av forstanderskapet og kontrollkomitèen og deres personlige nærstående definert etter regnskapsloven § 7-26 og tilleggsforskrift § 8-20 er opplyst i note 34.

Sparebanken Sør eier 31 600 egne egenkapitalbevis pr. 31.12.2015.

Note 37 – Virksomhetssammenslutning

Sparebanken Pluss og Sparebanken Sør fusjonerte med virkning fra 1. januar 2014. Sparebanken Pluss var overtakende bank i fusjonen og endret navn til Sparebanken Sør. Som følge av fusjonen oppsto det negativ goodwill ved at verdien av netto eiendeler ikke samsvarte med vederlaget som ble gitt i fusjonen. For å hindre en utvanning av egenkapitalbrøken ble negativ goodwill inntektsført i sin helhet umiddelbart etter fusjonen og overført direkte til utjevningsfondet. For ytterligere opplysninger vises det til årsrapporten og noter for 2014.

Det har ikke vært foretatt oppkjøp av virksomheter eller andre former for virksomhetssammenslutninger i 2015.

Note 38 – Hendelser etter balansedagen og betingede utfall

Det er ikke oppstått noen hendelser av vesentlig betydning for regnskapet etter balansedagen.

Eierstyring og selskapsledelse

Sparebanken Sør og Sparebanken Pluss fusjonerte med virkning fra 1. januar 2014. Sparebanken Pluss var den overtakende bank og navnet på den nye banken er Sparebanken Sør. Bankens organisasjonsnummer er 937 894 538. Hovedkontoret og forretningsadressen er i Kristiansand. Hovedkontor for personmarkedsavdelingen og deler av fellesfunksjoner er lokalisert i Arendal.

Denne redegjørelsen tar utgangspunkt i NUES (Norsk anbefaling for eierstyring og selskapsledelse) og Oslo Børs' krav om å følge eller forklare avvik fra denne.

Selskapets intensjon med dette dokumentet er:

- Klargjøre rollefordelingen mellom bankens styrende organer og daglig ledelse
- Optimalisere selskapets verdier i et langsiktig perspektiv
- Lik og sikker tilgang til pålitelig og tidsriktig informasjon om selskapets virksomhet
- Lik behandling av egenkapitalbeviserne

Prinsippene for eierstyring og selskapsledelse er konkretisert i ulike styringsdokumenter for Sparebanken Sørs virksomhet. Dette omfatter blant annet bankens vedtekter, strategier, styreinstruks, instruks for adm. direktør, rammeverk for styring og kontroll, etiske retningslinjer og rutiner for egenhandel.

REDEGJØRELSE FOR EIERSTYRING OG SELSKAPSLEDELSE

Redegjørelsen tar utgangspunkt i NUES anbefaling og bygger på «følg eller forklar»-prinsippet.

Verdigrunnlag

Bankens verdigrunnlag og retningslinjer for etikk og samfunnsansvar har stor betydning for omverdenens vurdering av selskapet. Det er enda viktigere at handlinger som selskapet og hver enkelt ansatt gjør, oppleves som at verdigrunnlag og retningslinjer etterleves.

Samfunnsansvar

Sparebanken Sør ønsker å være en ansvarlig og entusiastisk bidragsyter til samfunnet. Bankens forretningsmål kan ikke nås uten at man handler i forståelse med det samfunnet banken er en del av.

Ved å være en samfunnsbyggende aktør, bidrar Sparebanken Sør til en bærekraftig nærings- og samfunnsutvikling gjennom å skape verdier for landsdelen. Banken støtter også prosjekter innenfor kultur, idrett og andre områder som bidrar positivt i lokalsamfunnet der banken har kontorer. I tillegg

til tradisjonell sponning av lag og foreninger, viderefører banken den felles, sterke tradisjonen med å gi pengegaver til allmenntilgittige formål i egenskap av å være en selvstendig sparebank.

Etiske retningslinjer

Styret i Sparebanken Sør har vedtatt eget Etikkdokument.

Som basis for sin virksomhet, skal banken legge til grunn strenge krav til redelighet og god forretningsetikk. Banken forventer derfor at ansatte skal ha høy grad av integritet, og holdninger i samsvar med bankens etiske retningslinjer.

Bankens etiske retningslinjer omfatter så vel tillitsmenn som ansatte, og gir føringer knyttet til kundepleie, gaver, taushetsplikt, deltakelse i annen næringsvirksomhet og transaksjoner med nærstående. Retningslinjene omfatter også informasjonsplikt for ansatte ved brudd på interne retningslinjer, lover og forskrifter. Fremgangsmåte for hvordan slik informasjon/varsling skal gis er nærmere beskrevet.

Det er et mål at rådgivere i Sparebanken Sør skal være autorisert. Gjennom autorisasjonen er den enkelte testet både gjennom teoretisk teori og praktisk kunnskap om etisk teori og dilemmaer. Det er bankens intensjon at de etiske retningslinjer skal gjennomgås av leder med alle ansatte minimum en gang per år.

Tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering

Sparebanken Sør er underlagt myndighetenes antihvitvaskingsregelverk som skal bidra til å bekjempe hvitvasking og terrorfinansiering. I dette inngår både et automatisk varslingssystem av mistenkelige transaksjoner og et ansvar for hver enkelt ansatt til å innrapportere enkeltsaker eller eventuelt gjennomføre forsterket kundekontroll. Banken har rutiner for dette og gjennomfører kontinuerlig opplæring av ansatte, spesielt i kundeoposisjon.

Miljømessige forhold

Sparebanken Sør tar hensyn til klimautfordringene. Det å verne om miljøet blir stadig viktigere, og banken ønsker å gjøre sitt for å bidra.

Sparebanken Sør har definert arbeid med intern miljøeffektivitet som et prioritert område innen bankens klimaarbeid.

Avvik fra anbefalingen: Ingen avvik.

VIRKSOMHETEN

Sparebanken Sør er en sammenslutning av Sparebanken Pluss og Sparebanken Sør med virkning fra 1. januar 2014. Bankvirksomheten i de fusjonerte bankene kan spores tilbake til etablering i 1824.

Sparebanken Sør har til formål å fremme sparing ved å ta i mot innskudd fra en ubestemt krets av innskyttere og å forvalte på en trygg måte de midler den får over i samsvar med de lovregler som til enhver tid gjelder for sparebanker.

Sparebanken Sør kan utføre alle vanlige bankforretninger og banktjenester, samt tilby investeringstjenester i samsvar med de til enhver tid gjeldende regler.

Se vedtektene på bankens hjemmeside www.sor.no.

Mål og hovedstrategier

Sparebanken Sør har en strategi for høy verdiskaping for å skape vekst og utvikling i landsdelen, herunder bidra med gode råd, nærhet til markedet, ledende regional markedsposisjon, lokal beslutningskraft, konkurransedyktige produkter, motiverte medarbeidere og kostnadseffektive prosesser. Det er et mål å skape et nytt finansielt senter i landsdelen med løfteevne, risikospredning, konkurransekraft og lønnsomhet.

Bankens strategiske posisjon skal nås gjennom kundeorientering, basert på relasjonsbygging, kompetanse, finansiell rådgivning og kryss-salg, og på den måten bygge omdømme, sikre lønnsomhet og skape lojale kunder.

Sparebanken Sør har Agder som sitt markedsområde. I tillegg skal banken styrke sin posisjon i KNIF-segmentet (Kristen-Norges Interessefellesskap) og i Telemark, både på PM og BM. Ekspansjonen på KNIF og i Telemark gir vekstmuligheter og risikospredning. Veksten skal være kontrollert og basert på lønnsomhet og lav risiko.

Avvik fra anbefalingen: Ingen avvik.

SELSKAPSKAPITAL OG UTBYTTE

Selskapskapital

Sparebanken Sørs kapital er sammensatt ut fra flere hensyn. De viktigste er konsernets størrelse, et stabilt marked for langsiktig finansiering og bankens målsettinger i et langsiktig strategisk perspektiv. Gjennom årlig evaluering av styring og kontroll, herunder kapitalbehovsvurderinger (ICAAP), har konsernet sterk fokus på at kapitalen er tilpasset mål, strategier og risikoprofil. Kapitalsituasjonen følges kontinuerlig gjennom året med interne beregninger og rapporteringer.

Utbytte

Den risikjusterte avkastningen forutsettes å være høy og konkurransedyktig i markedet. Egenkapitalbeveiseernes matematiske andel av resultatet fordeles mellom kontantutbytte og utjevningsfond.

Bankens egenkapitalutvikling, soliditet, likviditetssituasjon og markedsmessige tilpasninger vektlegges for kontantutbyttets størrelse og andel av resultatet.

Styrefullmakter

Bankens vedtekter har ikke bestemmelser om kjøp av egne egenkapitalbevis. Vedtak om dette må behandles og vedtas i forstanderskapet, som kan gi fullmakt til styret. Slike vedtak/fullmakter bygger ellers på finansforetaksloven og prinsippene i allmennaksjeloven.

Avvik fra anbefalingen: Ingen avvik.

LIKEBEHANDLING AV AKSJE-EIERE OG TRANSAKSJONER MED NÆRSTÅENDE

Banken legger stor vekt på åpenhet i forhold til både de som skaffer banken egenkapital og finansiering, og de som har relasjoner til banken på annen måte.

Sparebanken Sør har en egenkapitalbevisklasse og alle egenkapitalbeveiseiere likebehandles. Bankens forhold seg til finansforetakslovens regler for eier- og stemmerettsbegrensninger så langt bestemmelsene gjelder for sparebank med noterte egenkapitalbevis. Eksisterende egenkapitalbevis har fortrinnsrett ved egenkapitalforhøyelser med mindre særskilte forhold tilsier at dette fravikes. Fravikelse vil i så fall bli begrunnet, og begrunnelsen vil bli offentliggjort i børsmelding.

I de tilfeller der banken har transaksjoner i egne egenkapitalbevis, foretas disse på børs.

Dersom det skulle forekomme ikke uvesentlige transaksjoner mellom Sparebanken Sør-konsernet og egenkapitalbeveiseiere, styremedlemmer, ledende ansatte eller nærstående av disse, skal styret sørge for at det foreligger verdivurdering fra uavhengig tredjepart.

Banken er bundet av børsens regler for rapportering av finansiell og annen informasjon til markedet.

Avvik fra anbefalingen: Ingen avvik.

FRI OMSETTELIGHET

Sparebanken Sørs egenkapitalbevis er notert på Oslo Børs, og er fritt omsettelige.

Eneste begrensninger lovmessige krav som fortiden fastsetter at erverv av kvalifisert andel av eierandelskapitalen på 10 prosent eller mer, krever samtykke fra Finansdepartementet.

Børsnoteringen sikrer at banken forholder seg til de markedsvilkår som til enhver tid gjelder i egenkapitalmarkedet.

Avvik fra anbefalingen: Ingen avvik.

FORSTANDERSKAPET

En sparebank er i utgangspunktet en selveid institusjon og styringsstrukturen og sammensetningen av styringsorganene skiller seg fra aksjeselskaper om hvilke organer en sparebank skal ha. Sparebanken Sør etterlever bestemmelsene i finansforetaksloven. Dette antas å ligge innenfor anbefalingens formulering «så langt den passer, for sparebanker med noterte egenkapitalbevis».

Bankens øverste organ er forstanderskapet som skal se til at banken virker etter sitt formål i samsvar med lover, vedtekter og forstanderskapets vedtak. Det er gjort vesentlige overgangsordninger i forstanderskapets sammensetning de første to årene som en del av fusjonsavtalen. Forstanderskapet var frem til 31. des. 2015 sammensatt på følgende måte:

- 14 representanter fra innskyterne
- 9 representanter fra det offentlige
- 12 representanter fra egenkapitalbevisiere
- 13 representanter fra de ansatte

Fra og med 2016 vil forstanderskapet bestå av 28 medlemmer. 12 representanter fra kundevalgte, 3 representanter fra det offentlige, 6 representanter fra egenkapitalbevisiere og 7 representanter fra de ansatte. Det er vedtatt ordninger som sikrer en geografisk spredning i representasjon fra de to bankenes markedsområder.

Innkalling til forstanderskapets møter, sendes ut med minst 21 dagers varsel. Forstanderskapet treffer ikke beslutninger i andre saker enn dem som er angitt i innkallingen.

Styret og revisor møter i forstanderskapet.

Avvik fra anbefalingen: Ingen avvik.

VALGKOMITEER

I h.h.t. bankens vedtekter velges 4 valgkomiteer:

- En valgkomite på 8 medlemmer velges blant forstanderskapets medlemmer og skal ha representanter fra alle grupperinger som er representert i forstanderskapet.
- En valgkomite på 4 medlemmer velges av de kundevalgte medlemmer av forstanderskapet.
- En valgkomite på 4 medlemmer velges av de egenkapitalbevisvalgte medlemmer av forstanderskapet.
- Det oppnevnes en valgkomite for ansattes valg bestående av 6 medlemmer, hvorav 2 ansatte fra hver av de fusjonerte bankene, og 2 medlemmer som representerer de to bankenes ledelse. Valgkomiteen skal ha en veiledende funksjon i forhold til de valg som ansatte skal gjennomføre til forstanderskapet i den fusjonerte banken.

Medlemmer av de ulike valgkomiteer ligger på bankens hjemmeside www.sor.no.

Valgkomiteens arbeid

Forstanderskapets valgkomitee forbereder valg av leder og nestleder i forstanderskapet, leder, nestleder, øvrige medlemmer og varamedlemmer til styret eksklusive de ansattes representanter. Komiteen forbereder også valg av leder, medlemmer og varamedlemmer av valgkomiteen.

Forstanderskapets, kundevalgte, egenkapitalbevisvalgte og ansattes valgkomiteers innstillinger skal begrunnes.

Avvik fra anbefalingen: Ingen avvik.

STYRET, SAMMENSETNING OG UAVHENGIGHET

Styrets sammensetning fremgår av vedtektene § 4-1. Frem til 31. desember 2015 bestod styret av 10 medlemmer valgt av forstanderskapet, inkl. to medlemmer valgt blant de ansatte.

F.o.m. 2016 skal styret bestå av 7-8 medlemmer, hvorav minst to fra Vest-Agder, minst to fra Aust-Agder og minst ett fra Telemark. I tillegg velges to medlemmer blant de ansatte.

Det er vedtatt at representasjonen fra de fusjonerte bankene skal være balansert også i en periode på 4 år etter overgangsperioden.

Styremedlemmene velges for 2 år.

Sammensetningen av styret er basert på kompetanse, kapasitet og mangfold, og basert på bankens vedtekter mht. geografisk fordeling.

Styrets uavhengighet

Ingen i bankens daglige ledelse er medlem av styret.

Styremedlemmers uavhengighet

Alle forstanderskapsvalgte styremedlemmer er uavhengige av ledende ansatte. Styremedlemmene er også uavhengige av vesentlige forretningsforbindelser.

Avvik fra anbefalingen: Ingen avvik.

STYRETS ARBEID

Styret leder bankens virksomhet og styrearbeidet følger en fastsatt årsplan og styreinstruks. Styret er ansvarlig for at de midler banken rår over forvaltes på en trygg og hensiktsmessig måte. Styret skal sørge for en tilfredsstillende organisering av bankens virksomhet, holde seg orientert om bankens økonomiske stilling og påse at dens virksomhet, regnskapsføring og formuesforvaltning er gjenstand for betryggende kontroll.

Styret skal føre tilsyn med den daglige ledelsen og bankens virksomhet for øvrig.

Styret skal påse at banken har gode styrings- og kontrollsystemer for oppfyllelse av de bestemmelser som gjelder for virksomheten.

Styret gjennomfører årlig en egenvurdering.

Revisjonsutvalg

Revisjonsutvalget har egen instruks vedtatt av styret. Utvalget er et forberedende og rådgivende utvalg for styret for å styrke arbeidet med finansiell rapportering og internkontroll. Minst ett av medlemmene skal være uavhengig av virksomheten og ha kvalifikasjoner (formal- eller realkompetanse) innen regnskap og revisjon.

Revisjonsutvalget forbereder styrets oppfølging av regnskapsrapporteringsprosessen, overvåker systemene for intern kontroll og risikostyring, har løpende kontakt med bankens valgte revisor, samt vurderer og overvåker revisors uavhengighet.

Styret velger 4 medlemmer til utvalget blant styrets medlemmer. Styreleder er valgt til leder av revisjonsutvalget.

Flertallet i utvalget er i h.h.t. NUES anbefaling uavhengige av virksomheten.

Risikoutvalg

Risikoutvalget har egen instruks vedtatt av styret. Risikoutvalget er et forberedende og rådgivende utvalg for styret og skal bidra til at risiko- og kapitalstyringen i konsernet støtter opp under konsernets strategiske utvikling og måloppnåelse, og samtidig sikre finansiell stabilitet og forsvarlig formuesforvaltning. Risikoutvalget skal overvåke den samlede risiko og vurdere om konsernets styrings- og kontrollordninger er tilpasset risikonivået og omfanget av virksomheten.

Styret velger 4 medlemmer til utvalget blant styrets medlemmer. Styreleder er valgt til leder av risikoutvalget.

Flertallet i utvalget er i h.h.t. NUES anbefaling uavhengige av virksomheten.

Godtgjørelsesutvalg

Godtgjørelsesutvalget har egen instruks vedtatt av styret. Godtgjørelsesutvalget skal medvirke til at banken når sine målsettinger og fremmer god styring og kontroll med bankens risiko, herunder sørge for godtgjørelsesordninger som ikke oppmuntrer til å ta høy risiko. Utvalget skal også bidra til samsvar mellom bankens overordnede mål, risikotoleranse og langsiktige interesser.

Utvalget forbereder alle saker om godtgjørelsesordninger for styret. Utvalget skal støtte styrets arbeid med å fastsette og sørge for at banken til enhver tid har og praktiserer retningslinjer og rammer for godtgjørelsesordninger.

Banken har opprettet godtgjørelsesutvalg bestående av 4 styremedlemmer. Styreleder er valgt til leder av godtgjørelsesutvalget.

Flertallet i utvalget er i h.h.t. NUES anbefaling uavhengige av virksomheten.

RISIKOSTYRING OG INTERNKONTROLL

Banken har etablert egen risikostyringskomite og egen divisjon for risikostyring og kontroll. I henhold til lov og forskrift, samt internt vedtatte styrings-, kontroll- og rapporteringsrutiner er det klare ansvarsdelinger mellom ulike organer i banken. Sentrale organer er forstanderskap, kontrollkomite, styret, ekstern revisjon, internrevisjon, konsernledelse og risikostyringskomite.

Kontrollkomite

Forstanderskapet besluttet i sitt møte 13. januar 2016 å avvikle kontrollkomiteen.

Internrevisjon

Bankens internrevisor er underlagt styret og avgir årlig en rapport til styret om gjennomførte revisjonsprosjekter. Internrevisor skal på vegne av styret påse at det er etablert og gjennomført en tilstrekkelig og effektiv intern kontroll og risikostyring. Det er utarbeidet egen instruks for intern revisjonssjef. Styret godkjenner hvert år internrevisjonens årsplan og ressursbehov. Intern revisor kan delta som observatør i styrets møter.

Internkontroll

Banken er opptatt av å ha gode prosesser for å sikre etterlevelse av gjeldende lover og forskrifter. Banken har etablert egen compliance-funksjon som er ivaretatt av divisjon Risikostyring, organisert uavhengig av forretningsenhetene. Compliance-funksjonen sikrer den praktiske gjennomføringen av bankens internkontroll. Internkontrollen omfatter hele bankens virksomhet.

Risikostyring og kapitaldekning

God risiko- og kapitalstyring står sentralt i Sparebanken Sørs langsiktige verdiskaping. Bankens overordnede mål følger av det strategiske forretningsgrunnlaget. Avkastningsmålet er styrende for bankens aktiviteter og konkretisering av delmål. Fokus settes på å sikre bankens kortsiktige og langsiktige konkurranseevne. Sparebanken Sørs markeds- og forretningsmessige mål balanseres mot bankens risikoevne og -vilje. Risiko- og kapitalvurderinger er en integrert del av bankens strategiske og forretningsmessige prosesser.

Styret har vedtatt retningslinjer for bankens kapitalvurdering. Det gjennomføres årlig en prosess knyttet til bankens risiko- og kapitalbehov (ICAAP). Styret påser dermed at banken har kapital som er tilstrekkelig ut fra ønsket risiko og bankens virksomhet, og sørger for at banken er tilstrekkelig kapitalisert ut fra regulatoriske krav. Denne bygger på krav fastsatt av myndighetene, samt bankens egne vurderinger.

Banken er underlagt Finanstilsynets regler for "Minstekrav til kapitaldekning og regler om store engasjementer med enkeltkunder i forhold til ansvarlig kapital".

Avvik fra anbefalingen: Ingen avvik.

GODTGJØRELSE TIL STYRET

Styrehonorarene fastsettes av forstanderskapet etter innstilling fra valgkomiteen. Honorarenes størrelse reflekterer styrets ansvar, kompetanse, tidsbruk og virksomhetens kompleksitet. Medlemmer av styrets underutvalg mottar særskilt godtgjøring.

Avvik fra anbefalingen: Ingen avvik.

GODTGJØRELSE TIL LEDENDE ANSATTE

Godtgjørelse til administrerende direktør fastsettes av styret. Godtgjørelse til direktører i konsernledelsen fastsettes av administrerende direktør etter retningslinjer vedtatt av styret etter anbefaling fra godtgjørelsesutvalget. Godtgjørelse til intern revisjonssjef fastsettes av styret etter forslag fra godtgjørelsesutvalget. Ingen av direktørene har resultatbasert avlønning utover å delta i bankens ordinære bonusprogram som omfatter alle ansatte i banken. Intern revisjonssjef har ikke resultatbasert avlønning og deltar heller ikke i bankens ordinære bonusprogram.

Avvik fra anbefalingen: Ingen avvik.

INFORMASJON OG KOMMUNIKASJON

Banken skal ha en åpen og aktiv dialog med alle interessenter. Det er bankens intensjon at kunder, egenkapitalbevisiere, långivere (finansmarkedsaktører) og offentlige myndigheter skal ha samtidig tilgang til korrekt, tydelig, relevant og utfyllende informasjon om bankens strategier og finansielle mål, økonomisk utvikling og finansiell stilling.

Informasjon til markedet formidles gjennom kvartalsvise børs- og pressemeldinger, eget Investor Relations-område på bankens hjemmeside samt regnskapsrapporter.

Avvik fra anbefalingen: Ingen avvik

SELSKAPSOVERTAKELSE

Sparebanken Sør er en selveiende institusjon som ikke kan bli overtatt av andre gjennom oppkjøp. Eierstrukturen er lovregulert, og ingen kan eie mer enn ti prosent av bankens eierandelskapital. Ved erverv utover dette må det søkes tillatelse fra Finanstilsynet.

Sparebankstiftelsen Sparebanken Sør har en eierandel på 51 % av egenkapitalbevisene i den fusjonerte banken.

Lovpålagte eierbegrensninger antas å ligge innenfor anbefalingens formulering «så langt den passer, for sparebanker med noterte egenkapitalbevis».

Avvik fra anbefalingen: Ingen avvik.

EKSTERN REVISOR

Ekstern revisor velges av forstanderskapet og avgir årlig revisjonsberetning i forbindelse med behandlingen av årsregnskapet. Ekstern revisor deltar i styremøtet som behandler endelig årsregnskap. Ellers deltar ekstern revisor i møter med revisjonsutvalget og har ett årlig møte med styret uten at administrasjonen er til stede. Ekstern revisors godtgjørelse behandles i forstanderskapet når årsregnskapet behandles. Forholdet til ekstern revisor er dessuten regulert i et eget engasjementsbrev som bl.a. omhandler partenes ansvar.

Revisjonsutvalget skal overvåke revisors uavhengighet, herunder hvilke evt. andre tjenester som er levert av revisor.

Avvik fra anbefalingen: Ingen avvik

Erklæring fra styret og daglig leder

Erklæring i henhold til Verdipapirhandellovens § 5-5

Styret og administrerende direktør i Sparebanken Sør bekrefter at bankens og konsernets årsregnskap for 2015 er utarbeidet i samsvar med gjeldende regnskapsstandarder, og at opplysningene i regnskapet gir et rettviseende bilde av selskapets eiendeler, gjeld, finansielle stilling og resultat som helhet.

Videre bekreftes det at årsberetningen gir en rettviseende oversikt over utviklingen, resultatet og stillingen til banken og konsernet, sammen med en beskrivelse av de mest sentrale risiko- og usikkerhetsfaktorer banken og konsernet står overfor.

Kristiansand, 31. desember 2015 / 3. mars 2016

Steir A. Hannevik

Styrets leder

Torstein Moland

Styrets nestleder

Trond Bjørnenak

Inger Johansen

Siss Ågedal

Jill Akselsen

Marit Kittilsen

Erling Holm

Bente Pedersen

Per Adolf Bentsen

Geir Bergskaug
Adm. direktør

Revisjonsberetning for 2015

Til forstanderskapet i Sparebanken Sør

Revisors beretning

Uttalelse om årsregnskapet

Vi har revidert årsregnskapet for Sparebanken Sør som består av selskapsregnskap og konsernregnskap. Selskapsregnskapet og konsernregnskapet består av balanse per 31. desember 2015, resultatregnskap, utvidet resultatregnskap, endringer i egenkapital og kontantstrømoppstilling for regnskapsåret avsluttet per denne datoen, og en beskrivelse av vesentlige anvendte regnskapsprinsipper og andre noteopplysninger.

Styret og daglig leders ansvar for årsregnskapet

Styret og daglig leder er ansvarlig for å utarbeide årsregnskapet og for at det gir et rettviseende bilde i samsvar med International Financial Reporting Standards som fastsatt av EU, og for slik intern kontroll som styret og daglig leder finner nødvendig for å muliggjøre utarbeidelsen av et årsregnskap som ikke inneholder vesentlig feilinformasjon, verken som følge av misligheter eller feil.

Revisors oppgaver og plikter

Vår oppgave er å gi uttrykk for en mening om dette årsregnskapet på bakgrunn av vår revisjon. Vi har gjennomført revisjonen i samsvar med lov, forskrift og god revisjonsskikk i Norge, herunder International Standards on Auditing. Revisjonsstandardene krever at vi etterlever etiske krav og planlegger og gjennomfører revisjonen for å oppnå betryggende sikkerhet for at årsregnskapet ikke inneholder vesentlig feilinformasjon.

En revisjon innebærer utførelse av handlinger for å innhente revisjonsbevis for beløpene og opplysningene i årsregnskapet. De valgte handlingene avhenger av revisors skjønn, herunder vurderingen av risikoene for at årsregnskapet inneholder vesentlig feilinformasjon, enten det skyldes misligheter eller feil. Ved en slik risikovurdering tar revisor hensyn til den interne kontrollen som er relevant for selskapets utarbeidelse av et årsregnskap som gir et rettviseende bilde. Formålet er å utforme revisjonshandlinger som er hensiktsmessige etter omstendighetene, men ikke for å gi uttrykk for en mening om effektiviteten av selskapets interne kontroll. En revisjon omfatter også en vurdering av om de anvendte regnskapsprinsippene er hensiktsmessige og om regnskapsestimatene utarbeidet av ledelsen er rimelige, samt en vurdering av den samlede presentasjonen av årsregnskapet.

Etter vår oppfatning er innhentet revisjonsbevis tilstrekkelig og hensiktsmessig som grunnlag for vår konklusjon.

Konklusjon

Etter vår mening er årsregnskapet avgitt i samsvar med lov og forskrifter og gir et rettviseende bilde av selskapet og konsernet Sparebanken Sørs finansielle stilling per 31. desember 2015 og av deres resultater og kontantstrømmer for regnskapsåret som ble avsluttet per denne datoen i samsvar med International Financial Reporting Standards som fastsatt av EU.

Revisjonsberetning for 2015

Revisors beretning - 2015 - Sparebanken Sør, side 2

Uttalelse om øvrige forhold

Konklusjon om styrets beretning og om redegjørelser om eierstyring og selskapsledelse og samfunnsansvar

Basert på vår revisjon av årsregnskapet som beskrevet ovenfor, mener vi at opplysningene i styrets beretning og i redegjørelsene om eierstyring og selskapsledelse og samfunnsansvar om årsregnskapet, forutsetningen om fortsatt drift og forslaget til anvendelse av overskuddet er konsistente med årsregnskapet og er i samsvar med lov og forskrifter.

Konklusjon om registrering og dokumentasjon

Basert på vår revisjon av årsregnskapet som beskrevet ovenfor, og kontrollhandlinger vi har funnet nødvendig i henhold til internasjonal standard for attestasjonsoppdrag ISAE 3000 "Attestasjonsoppdrag som ikke er revisjon eller forenklet revisorkontroll av historisk finansiell informasjon" mener vi at ledelsen har oppfylt sin plikt til å sørge for ordentlig og oversiktlig registrering og dokumentasjon av selskapets regnskapsopplysninger i samsvar med lov og god bokføringsskikk i Norge.

Kristiansand, 3. mars 2016
PricewaterhouseCoopers AS

Reidar Henriksen
Statsautorisert revisor

Kontrollkomiteens årsmelding for 2015

KONTROLLKOMITEENS ÅRSMELDING FOR 2015

Kontrollkomiteen har i henhold til gjeldende instruks ført tilsyn med at virksomheten i Sparebanken Sør er drevet i samsvar med sparebanklovens bestemmelser, bankens vedtekter, forstanderskapets vedtak og andre gjeldende bestemmelser.

Kontrollkomiteen har gjennomgått bankens årsregnskap, årsberetning og revisors beretning og tilrår at det utarbeidede årsregnskapet fastsettes som bankens regnskap for 2015.

Kontrollkomiteen finner styrets vurdering av bankens økonomiske stilling dekkende.

Kristiansand, 4. mars 2016

Dag Jørgen Hveem

Georg Fritzman

Yngvar Aulin

Sverre Irgens

Konsernledelsen

Geir Bergskaug (1960)

Administrerende direktør fra 1. januar 2014. Tidligere administrerende direktør i «gamle» Sparebanken Sør fra 1. november 2010. Arbeidet i Gjensidige som direktør og konserndirektør (1999-2010), styreleder i Gjensidige Bank (2008-2010), banksjef/direktør i DnB NOR (1988-1999). Utdannet siviløkonom fra Norges Handelshøyskole. Tilleggsutdannelse fra Harvard Business School i Boston - GMP, INSEAD Fontainebleau Frankrike - MBA.

Lasse Kvinlaug (1961)

Viseadministrerende direktør fra 1. januar 2014 og leder for bedriftsmarkedet. Utdannet siviløkonom. Tidligere arbeidet i Sparebanken Pluss som viseadministrerende direktør, direktør og banksjef (1997-2013). Erfaring også fra Sparebanken NOR / Sparebanken ABC (1987-1997), som ass. banksjef med ansvar for bedriftsmarkedet i Kristiansand. Finans- og økonomikonsulent i Statoil (1984-87).

Marianne Lofthus (1961)

Direktør kapitalmarked fra 1. januar 2014 og daglig leder i Sparebanken Sør Boligkreditt. Var finanssjef i Sparebanken Pluss (2003 - 2013) og har mange års erfaring fra finansvirksomhet i Sparebanken Pluss, Norsk Hydro og Sparebanken NOR. Utdannet siviløkonom fra Norges Handelshøyskole.

Gunnar P. Thomassen (1965)

Direktør personmarkedsdivisjonen fra 1. januar 2014. Tidligere arbeidet i Sparebanken Sør som direktør, regiondirektør og banksjef (1999-2013). Erfaring også fra Ernst & Young Management Consulting og Industrifondet/ SND. Utdannet sivilingeniør fra NTH, linje for industriell økonomi.

Konsernledelsen

Rolf H. Søraker (1960)

Direktør konsernstab fra 1. januar 2014. Var også direktør konsernstab i «gamle» Sparebanken Sør fra (2009 – 2013) og har bred erfaring fra ulike roller i Sparebanken Sør fra 1986. Var adm. dir. i Sør Boligkreditt (2008 – 2013). Har også erfaring fra skoleverket og forsvaret. Utdannelse fra Forsvaret, Høgskolen i Telemark og BI, Master of Management.

Bjørn A. Friestad (1959)

Direktør risikostyring fra 1. januar 2014. Hadde ansvar for kreditt og forretningsutvikling i Sparebanken Pluss (2001 – 2013). Har bred erfaring fra ulike virksomhetsområder i Sparebanken Agder/Sparebanken Pluss siden 1986. Utdannet siviløkonom og aut. finansanalytiker (AFA) fra Norges Handelshøyskole.

Gry Moen (1963)

Direktør forretningsutvikling fra 1. januar 2014. Arbeidet også i «gamle» Sparebanken Sør som direktør forretningsutvikling fra 2011. Var daglig leder i ABCenter Holding (2009-2010) og markedsdirektør i Sparebanken Sør (2006-2009). Har tidligere erfaring fra bl.a. Statoil, Telenor og LOS / Agder Energi. Utdannet fra Trondheim Økonomiske Høgskole / École Supérieure de Commerce Grenobles / Nantes.

SPAREBANKEN SØR

Sparebanken Sør Pb. 200, 4662 Kristiansand | www.sor.no | tf. 09200